

IOAN DAFIN

IAȘII

CULTURAL ȘI SOCIAL

AMINTIRI ȘI INSEMĂNĂRI

II

PE DRUMUL MARILOR REFORME. — Presa. — Duce-
lul Caragiale—Dr. „Blumenfeld”. — „Viitorul” junimist. —
Presa conservatoare. — Lupta între democrație și con-
servatori. — Independența ziarelor. — O corespondență
interesantă. — Presa și războiul mondial. — Cenzura Pre-
sei. — D. I. Sebastian Moruzzi. — Frământări acute în-
tre partide. — Răscoala din 1907. — Rolul D. lui Stere.
— Alegerea D. lui N. Iorga. — MIȘCAREA STUDEN-
ȚIMEI. — VIAȚA POLITICĂ DUPĂ RĂZBOIU. — Pro-
paganda politică. — Un gest al D. lui C. Stere. — Politi-
cianul de azi. — Un mare eveniment cultural. — Po-
ieții Anghel și Gordon. — Profesorul Al. Popovici. —
D. rui Ștefan Posa. — „VIAȚA ROMÎNEASCĂ”. — „Mi-
nerva”; P. Andrei. — „Revista Critică”; G. Pascu. —
TEATRUL DIN IAȘI. — Vechii artiști. — Artiștii Ghi-
țescu. — Radu Demetrescu. — ARTA PLASTICĂ. — Marele
tablou : „Comemorarea de la Nicea”. — O figură răz-
leață : Matei B. Cantacuzin. — D. na Alexandrina
Gavrilescu. — MUZICA, etc.

IOAN DAFIN

IAȘII
CULTURAL ȘI SOCIAL
AMINTIRI ȘI INSEMNĂRI

II

IAȘI, VIAȚA ROMÎNEASCĂ

DE ACELAȘ :

Fără noroc, proză și versuri.

De la alții, traduceri, versuri.

Muncă și distracție, fapte observate.

Pe vremea mea, versuri ediția II-a.

Povestea unui vis, poem.

**Istoricul Școalei de Arte Frumoase și a
Pinacotecei din Iași, însărcinare dată de
Ministerul Instrucțiunii.**

**Istoricul Așezămintelor Caselor Sf. Spiridon,
Însărcinare dată de Ministerul Sănătății
Publice.**

Figuri ieșene, ediția II-a

Iașul Cultural și Social, partea I-a.

Iașii cultural și social

Amințiri și însemnări

PARTEA II-a

PARTEA II

Pe drumul marilor reforme

Ultimul pătrar al secolului trecut are pentru țara noastră o importanță deosebită, căci în acest răstimp a luat naștere adevărata democrație prin crearea partidului socialist și apoi al celui radical.

De și ambele aceste partide și în deosebi cel dintâi, au îndurat persecuțiuni, de multe ori sălbătice, din partea guvernelor liberal și conservator, totuși au influențat puternic asupra partidelor noastre de guvernământ, silindu-le ca să primească, din când în când, unele puncte înscrise în programele socialist și radical.

Mai cu seamă partidul Național-liberal care începuse să primească, încetul cu încetul, influența binefăcătoare a democratismului, pășește apoi, la un moment dat, c'un avânt demn de toată lauda, spre înfăptuirea acelor mari reforme pe care se razimă astăzi întregul edificiu social și politic al statului român.

Astfel cu secolul al XX-lea începe o nouă eră care culminează în timpul războiului mondial cu ocazia căruia s'a împlinit visul de aur al atâtor generațiuni : Unitatea națională a tuturor Românilor în granițele etnice ale vechii Dacii, îndrumându-ne spre o rodnică orientare în toate domeniile de activitate.

În politică, ca și în celelalte domenii de activitate, începe a se lua o formă cu totul deosebită în ceea ce privește principiile de conducere, căci acestea sunt luate din programul democrației, de și aplicarea lor din punctul de vedere al sincerității și corectitudinii lasă oarecum de dorit.

Nu se poate susține că moravurile nu s'au schimbat și ele, dar într'atâta în cât să credem că am ajuns la o etapă de la care putem păși cu încredere deplină că nu mai avem de întâmpinat dificultăți, ar fi o nerozie.

Războiul prin excepționala lui desfășurare, a avut ca rezultat o transformare aproape radicală a mentalității noastre a tuturor, în ceea ce privește mai cu seamă aplicarea principiilor democratice. Asupra acestei chestiuni, nu e locul să insistăm acum.

Dacă noi Românii ne-am realizat visul de aur al atâtor generațiuni, avem, însă, de luptat mult, foarte mult și greu, căci dificultățile pentru realizarea unității sufletești sunt anevoie de înlăturat, din

cauza ușurinței unora cari voesc cu orice chip să prepondereze asupra tuturor, numai și numai pentru ași satisface niște ambițiuni personale.

Să lăsăm, însă, și aceasta pentru altă dată și să revenim la epoca unde ne-am oprit în volumul întâi, continuând mai departe ca să vedem cum a evoluționat Iașiul sub diferite aspecte ale activității sale sub toate tărâmurile, până în prezent.

Presa

Să începem dar cu Presa, căci ea a fost în totdeauna singurul mijloc aproape, prin care s'a răspândit noile idei, făcând ca opinia publică să-și croiască o altă mentalitate în ceiace privește orientarea politică. Ne referim, însă, la presa serioasă și demnă, iar nu la aceea care uitându-și adevărata menire, se lasă cu totul în orgia șantajismului ce din nefericire a cuprins astăzi mare parte din așa zisa presă «independentă».

Sub masca de «independentă», această presă săvârșește zilnic adevărate crimi, căci în orbirea ei pentru câștig nu se dă în lături absolut dela nici un mijloc care să nu friseze chiar codul penal. Dacă s'ar face o clasificare a ziarelor care apar astăzi, de bună seamă că foarte multe din ele ar trebui să dispară, atât de otrăvitor sunt scrise.

Cu toate acestea, opinia publică românească, aceea care simte și cugetă românește, e departe de tot de a fi influențată de decăderea morală a

presei de scandal care sub forma *umanității* și a *democratismului*, răspândește numai ură, invidie și dușmănie contra a tot ce este românesc.

Presa în adevărata ei concepțiune, e poate, așa-tăzi, cea mai mare putere prin care se pot propaga ideile. E singura școală în care dascălii sunt, din nefericire cei mai mulți, recrutați fără absolut nici un criteriu. Orice neisprăvit, orice băiat de prăvălie când îl prinde stăpânul său furând marfă și-l dă afară, găsește imediat refugiu în presă, și fără nici o greutate se instalează la masa vreunei redacții, luându-și aere de asanator al moravurilor, de îndrumător al opiniei publice, și chiar de conducător al Statului, căutând să-și impună părerile guvernelor țării.

Din nenorocire iarăși, trebuie de relevat că adesea se găsesc personalități marcante în toate partidele, cari se lasă de multe ori influențate de asemenea specimene de indivizi, ocrotindu-i și servindu-se de condeiul lor pentru ași face reclamă personală.

Spun acestea în treacăt, lăsând ca vremea și acei ce vor să audă, credem, că se vor îndrepta. Să avem speranță.

Din punctul de vedere al tehnicei cât și a părții redacționale, presa din Iași, cu începerea seco-

lului al XX-lea pare a lua o nouă îndrumare.

Ceea ce, însă, se observă totuși, și faptul e des-
tul de întristător, și poate că suntem prea cruzi,
dar spunem purul adevăr, e că presa a pierdut
mult, cu oare care puține excepțiuni, din autorita-
tea morală de odinioară.

O fi și această decădere morală, pentru *unii*, un
progres, dar am fi mult mai bucuroși, dacă am
putea să fim dispensați de o asemenea manifestare
modernă.

„Evenimentul“

Să ne întoarcem dar la cel mai răspândit ziar
de atunci, la «*Evenimentul*», și să vedem dacă
într'adevăr a continuat să progreseze.

Am arătat în partea întâia că «*Evenimentul*» a
avut o eră de glorie sub directoratul regretatului
Gh. A. Scorțescu cu admirabilii săi colaboratori
despre care am vorbit pe larg, și cari au lăsat
amintiri din cele mai plăcute.

Gh. A. Scorțescu vânzând «*Evenimentul*» par-
tidului conservator, noul său conducător, ne-
uitatul Dimitrie A. Greceanu, a încercat să se
mențină la apogeul ce se ridicase odinioară.

Această încercare a reușit, dar numai pentru
puțină vreme, din cauza unor evenimente dure-
roase care au avut loc prin moartea năprasnică a

lui Spiru Prasin, căruia Dim. A. Greceanu îi încredințase conducerea ziarului.

Spiru Prasin prin spiritul seu ager, prin cultura lui solidă și vecinic îmborsită, ca și prin puterea-i de muncă uimitoare, precum și printr'un admirabil bun simț, ajunge ca în foarte scurt timp să imprime «Evenimentului» o notă nouă, care să amintească zilele de glorie de sub conducerea lui Șorțescu.

Cum am arătat și altă dată, Prasin a fost adevăratul gazetar, întrunind multe calități frumoase, între care, în primul rând o inteligență superioară și mai cu seamă acel dar de ași apropia prieteni cât mai mulți, având asupra lor o influență covârșitoare.

Prasin, om modern, caută să introducă la «Evenimentul» tot ce se putea face pentru ca ziarul să nu lese nimic de dorit în tot ce privește, atât partea redacțională cât și cea tehnică.

El ajutat de un cenacul de prieteni, toți tineri buni și bine înzestrați intelectualicește și cu dor de muncă.

Mai întâi, în ce privește partea redacțională, Prasin o rupe oare cum cu trecutul, căutând să introducă noi rubrici care să intereseze cititorul, și să dea o atențiune deosebită reportajului și mai cu seamă modului de a se redacta informațiunile, căci până atunci acestea lăsau foarte mult de dorit

din cauza că nu li se dădea aproape de loc atențiunea ce se cuvenea.

Prasin înțelegea că o gazetă pentru a fi bună, nu trebuie să se mărginească la un articol de fond, ori cât de bine ar fi fost scris, ziarul are nevoie să fie redactat în întregime cum se cade, să nu lese de dorit nici chiar în redactarea anunțurilor. De aceea dânsul dă o importanță deosebită părții informative, căutând ca prin modul în care se expune, să intereseze pe cetitor.

Astfel, în scurtă vreme, «Evenimentul» își schimbă cu desăvârșire aspectul, devenind un adevărat ziar modern care putea să rivalizeze cu ori care alt ziar din capitala țării.

Succesul ziarului devinea din zi în zi mai accentuat.

Colaboratorii erau acum, pe lângă cei angajați ca redactori și reporteri, și multe personalități de seamă din partidul conservator, cari căutau să-și deie obolul lor, mai mult din ambițiune, căci voia ca fiecare să se întreacă în a ajuta ziarul, și aceasta datorită numai caracterului blând și impunător în aceaș timp a lui Prasin. Toți căutau acum să se apropie de tânărul conducător al ziarului, toți aveau dorința de a se manifesta într'un jurnal atât de bine scris și cu perspectiva de a deveni unul din marele ziare ale presei românești, ceea ce ar fi reușit, de sigur, dacă nu s'ar fi întâmplat nenorocirea cu moartea lui Prasin.

Trebue de aminti că «Evenimentul» în această perioadă nouă, de scurtă durată din nefericire, era redactat într'o formă cu adevărat literară, și în această privință, se poate spune, fără a greși, că era singurul ziar din țară căruia nu-i puteai găsi nici o vină în ceea ce privea redactarea corectă din toate punctele de vedere, și gramatical și literar.

Încă o inovație, ca să zicem așa, a fost și introducerea unui spirit mai democratic în politica susținută de «Evenimentul» condus acum de Prasin.

Intr'adevăr, Prasin a fost și un democrat convins, cu toate că făcea parte din partidul conservator căruia i se presupunea, — poate până la un punct oare care cu adevărat, — un reacționarism mai mult sau mai puțin accentuat.

De și acei cari făceau parte din partidul conservator, — vorbind mai ales de bătrânii «boeri», — nu se prea împăcau cu noile idei ale veacului, totuși, după cum spun mai sus, n'aveau încotro și se resemnau, — și cum nu erau să se resemneze când conducătorul ziarului partidului, era Spiru Prasin, om tânăr dar înzestrat cu atâtea calități admirabile, căruia nu-i putea rezista nici cei mai autorizați și autoritari conservatori.

Această notă democratică introdusă la «Evenimentul» a fost păstrată cu sfințenie și după moartea lui Prasin, de și ziarul începuse să decline în ce privește modul de a fi redactat.

Activitatea lui Spiru Prasin pe tărâmul ziaristicii a fost, de și de scurtă durată, totuși de o rodnicie neînchipuită, ceea ce a făcut ca «Evenimentul» să se bucure de o reputațiune bine meritată în presa românească.

Cu moartea lui Prasin «Evenimentul» își perde din faima sa, și aceasta pentru că n'a mai fost cine să înlocuiască pe tânărul conducător dotat cu atâtea aptitudini superioare, de și acei cari au condus mai departe ziarul căutau să-și deie toate silințele pentru a-l ținea la nivel.

Dim. A. Greceanu proprietarul «Evenimentului», încearcă după moartea lui Prasin să deie direcția ziarului unor persoane marcante din partidul conservator, intelectuali cu vază, cum au fost d-nii Ilie Bărbulescu profesor universitar și Emil Severin profesor secundar.

De și acești doi intelectuali ș'au dat toate silințele pentru a menține prestigiul ziarului la nivelul lăsat de regretatul Prasin, n'au putut reuși, pe de-o parte că nu erau ziariști propriu zis, iar pe de alta, că erau prea ocupați cu îndeletnicirile lor profesionale. Apoi pentru a conduce bine și cu folos un ziar, trebuie, înainte de toate, să posezi calități cu totul deosebite de ceilalți, fie aceștia ori cât de savanți, a voi numai, și a nu poseda anumite calități nu e de ajuns. De aceea și «Evenimentul», o repet, după moartea lui Prasin, n'a mai

putut să se mențină de cât regresând zilnic, cu toate sacrificiile făcute de mult regretatul Dimitrie A. Greceanu.

De și în declin «Evenimentul» s'a susținut, cu mari greutate, dar într'o atmosferă mai puțin prielnică din punct de vedere gazetăresc, sub conducerea lui Rudolf Suțu, care ș'a pus toată inima și întreaga putere de muncă, căutând pe cât a fost posibil omenește, să dea viață ziarului.

Pe de-o parte descurajarea celor mai mulți din fostul cenanclu al lui Prasin, din cauza morții lui, pe de altă parte din pricina marilor greutate materiale, și mai ales, moartea bunului român Dimitrie A. Greceanu care susținea cu propriile lui mijloace apariția «Evenimentului», fac la un moment, cu toată străduința lui Rudolf Suțu, — singurul după Prasin, care înțelegea meseria de gazetar, — să înceteze de a mai apare.

Pentru Iași dispariția «Evenimentului», a fost o mare pierdere, căci acest ziar, cu toate fazele prin care trecuse, devenise oarecum un fel de monitor al Ieșenilor și care ne amintea de perioada strălucită când era condus de Scorțescu și de Prasin.

„Liberalul“

Partidul Național-liberal a fost totdeauna la înălțime în ce privește presa. Nici odată Iașii n'au fost lipsiți de o gazetă liberală, chiar în cele mai critice vremuri.

Când se întâmplă câte odată ca partidul să nu poată, pentru oare care timp, să scoată un ziar al seu propriu, avea norocul în tot de-a una, ca să se găsească câte cineva care să puie la dispoziția partidului coloanele vre unui ziar ce nu avea nuanță hotărât liberală, dar care nutrea simpatii pentru acest partid.

Astfel a fost cu «*Drapelul*» redactat pe vremuri de distinsul publicist D-1 Ioan N. Roman, care scotea acest ziar pe cheltuiala sa, bine 'nțeles ajutat și de unii corifei liberali, dar ziarul nu era al partidului, aducea însă servicii enorme liberalilor, căci tot ce se publica în această gazetă imprimă destul de vădit apararea intereselor partidului național-liberal, cu oare care nuanță de independență, dar slabă de tot.

Când, însă, partidul își avea ziarul seu propriu, atunci conducerea lui era încredințată unui comitet ales din fruntași și care comitet nu era ficțiune numai pe hârtie, înregistrat într'un Proces-Verbal și care să rămâie uitat în arhiva clubului, cum se întâmplă, din nefericire astăzi, și aceasta o spunem cu toată părerea de reu, dar adevărul e adevăr și nimeni nu-l poate nega.

Cu începutul secolului actual partidul național-liberal din Iași, hotărăște scoaterea unui ziar zilnic «*Liberalul*» pus sub conducerea unui comitet compus din Petru Poni, care era președintele clubului,

N. Gane, Gh. Săndulescu, Raki Vasiliu și alți câți-va fruntași liberali, comitet care de altfel își dădea toată silința ca jurnalul să apară regulat.

Direcțiunea e încredințată lui **Gheorghe din Moldova**, gingașul și neuitatul poet.

Acesta, ajutat atunci de câți-va tineri căuta să facă din «Liberalul» o gazetă serioasă și bine redactată, ceea ce a și reușit aproape pe deplin.

Gheorghe din Moldova, a fost un admirabil ziarist, cu eminente calități și care a făcut cinste presei în general, și în special celei din Iași.

Venia dimineața cel dintâi la ziar și așezat la masa lui din redacție, se ocupa amănunțit de tot ce privea gazeta. Avea o adevărată pasiune pentru redactarea cât mai literară chiar a celei mai neînsemnate informațiuni. Toate articolele pe care le primea, erau prescrise și redactate aproape din nou de către el, fără, însă, să schimbe senzul, bine înțeles când acel articol avea o valoare oare care și merita să vadă lumina tiparului.

Informațiilor celor mai neînsemnate căuta în tot de-a una să le deie o formă cât mai corectă fără însă, să caute a le face senzaționale cu orice preț.

Pentru Gheorghe din Moldova, gazetăria era o adevărată școală pentru public, și de aceea el ca să se conformeze cât mai mult posibil unui bun și cinstit profesor, căuta să-și îndeplinească meseria cu cea mai mare scrupulozitate, nelăsând să se stre-

coare nimic care ar fi putut aduce jignire bunului simț.

Articolele scrise de el se distingueau foarte mult atât prin fondul lor serios cât și prin o formă literară impecabilă.

Nu lăsa nici odată să se strecoare în ziar expresiuni jignitoare, neurbane, de și, de multe ori, articolele scrise de dânsul conțineau multă ironie, mult sarcasm, dar redacte în așa fel, în cât nimeni nu i-ar fi putut imputa nici cea mai slabă răutate sau expresiuni vulgare.

Om cult, foarte inteligent și c'un neasămuit bun simț, și mai cu seamă de-o negrăită bunătate de inimă, prin conștiinciositatea cu care își așternea gândurile lui frumoase, făcea să fie iubit și respectat nu numai de acei cu cari se găsea alături la masa lui de redacție, dar chiar și de adversarii politici. Poet de mare talent, el își avea ca atare o reputațiune bine stabilită și meritată.

Fiind din firea lui de-o blândeță îngerească, nu putea să aibă de cât prieteni și admiratori.

Îi plăcea singurătatea și de aceea chiar când era în redacție, stătea par'că stingher la colțul mesei, ca și cum ar fi voit să se ascundă de privirile celor din juru-i. Rar când îl auzeai vorbind, era mereu absorbit în redactarea și regularea materiei pentru ziar. Totul trebuia să treacă pe sub ochii lui, chiar anunțurile le redacta, căci nu voia ca

să apară în ziar într-o formă care ar fi putut jigni auzul.

Singura lui distracție, în timpul cât se găsea în redacție, era țigara, fiind un fumător din cei mai pasionați.

De și fața lui părea prea adâncită în gânduri, de și își făcea impresia că e un om căruia nu-i place sgomotul nici societatea, totuși în intimitatea prietinelor era de-o jovialitate și de-un humor adorabil.

Gheorghe din Moldova era un om întreg, un poet din rasa celor ce lasă în urmă o pagină neperitoare, un intelectual de marcă, un gazetar bun în toată acceptarea cuvântului, un conștiințios înzestrat cu simțul răspunderii, și mai presus de toate un adevărat prieten, milos pentru cei obijduiți.

N'a stat multă vreme la «Liberalul», căci venind partidul național-liberal la cârma statului, e numit prefect al Județului Botoșani, demnitate pe care a ocupat-o cu cinste fiind unul din cei mai harnici și buni prefecți pe care i-a avut județul.

Cu plecarea lui Gh. din Moldova, ziarul «Liberalul» continuă să apară, condus fiind de comitetul de redacție despre care am pomenit mai sus, fără, însă, să mai fie cineva însărcinat anume cu conducerea lui.

Făceau pe atunci parte din redacție, tinerii frați

Neculai și Ioan Maxim, două temperamente adevărat gazetărești.

Primul, spirit cumpatat, cu multă putere de muncă și un admirabil înțelegător al chestiunilor de la ordinea zilei, ce se desbăteau atunci în presă. Scria ușor, corect și cu o claritate deosebită în a se exprima.

Pătrundea bine subiectul ce-l lua, examinându-l în toată complexitatea, și-l reda apoi într-o formă literară aleasă, cu expresiuni urbane ceea ce făcea ca articolele sale să fie primite cu simpatie de cetitori.

Ioan Maxim, se deosebia printr'un temperament mai aprins, gata ori când ați broda un articol politic sau unul de pur reportaj. Dar mai cu seamă în reportaj, era un element admirabil. Știa să deie proporția ce se cuvinea articolului, după însemnătatea faptului petrecut.

Din acest punct de vedere, aducea o notă nouă în presa din Iași, și aceasta datorită, în primul rând, pătrunderii cu care examina chestiunea.

Articolele sale de reportaj au avut un frumos succes pe vremuri. Prin reportaj nu înțelegea numai faptul divers petrecut. El se interesa de ori ce chestiune importantă, fie politică sau din alt domeniu. Sub sugestiva formă de anchetă, a publicat un mare număr de articole de reportaj.

După plecarea lui Gheorghe din Moldova, Petru

Fântânaru este însercinat cu conducerea ziarului, mai mult în ce privește partea bănească, căci pe atunci, un ziar politic, era întreținut de club, cum de altfel se petrec lucrurile și astăzi. Din când în când, regretatul Fântânaru scria câte un articol, dar, mai tot de-auna era inspiratorul nostru celor din redacție fiind un sincer și neîntrecut de bun sfătuitor precum și un adânc cunoscător al chestiunilor politice ce se desbăteau pe atunci.

Și, în perioada când Gh. din Moldova condusesese ziarul, și după aceea, «Liberalul» a avut oare care succese prin polemicile și reportagiile sale, cu privire mai cu seamă la campania ce o ducea contra regimului Conservator, și în deosebi contra administrației comunale.

Mai scria din când în când și neuitatul Nicu Gane, și atunci, era pentru ziar adevărată sursă toare. De asemenea și talentatul Petru V. Grigoriu-Budușcă, la anumite ocaziuni și festivități, cinstea coloanele «Liberalului» cu câte o admirabilă odă.

Duelul Caragiale-Dr. Blumenfeld

Un enorm succes al «Liberalului» a fost atunci când marele Ion L. Caragiale a oferit colaborarea lui într'o polemică... literară cu D-rul Calman Blumenfeld redactorul «Opinie», care-l... acuza pe neîntrecutul literar că ar fi autorul unor «Fabule»

publicate în revista «*Convorbiri*» sub pseudonimul de «*Un mare anonim*».

Ceea ce a provocat acest... duel e faptul următor.

În revista «*Convorbiri*» de sub direcțiunea D-lui profesor universitar Mihail Dragomirescu, s'a publicat o fabulă semnată «*Un mare anonim*» iar ziarul «*Opinia*» din Iași, prin pana D-rului Calman Blumenfeld cunoscutul și apreciatul ziarist, azi în București, anunță cetitorilor că această fabulă este scrisă de Ion L. Caragiale :

«*Opinia*» a fost cea dintâi care a anunțat că maestrul Caragiale își reia activitatea literară și că va înzestra din nou teatrul cu opere originale. Ziarele din Capitală au adăogat apoi oare cari detalii, dând și numele a două piese noi pe care le-ar fi având gata ilustrul scriitor de a cărui lungă tăcere țara e cu drept cuvânt îngrijită. Se afirmă că piesele vor fi depuse la Comitetul Teatrului Național din București.

Iată însă că maestrul apare, de fapt, pe arena publicității. Dar întocmai ca în fabulă știută s'a întâmplat și de astă dată. S'au cutremurat munții și s'a născut un... șoarece, — adecă o fabulă în locul celor două piese originale, *Apropierea* e cam trivială dar decepția nu e nici ea mică, ori cât de drăguță și delicioasă ar fi spirituala producțiune a D-lui Caragiale».

Această notiță apărută în «Opinia» prin care se divulga numele autorului fabulei din «Convorbiri», face pe Caragiale să protesteze prin următoarea telegramă trimeasă din Berlin^{*)}, ziarului «Opinia»

«Ați fost mistificat, nu sânt autorul fabulei. Rog stăruitor să desmințiți. Scrisoarea urmează. Salutări. Caragiale».

Această telegramă, a apărut în «Opinia», dar cu oare cari comentarii din partea ziarului cari n'au mulțumit, după cum se vede, pe «marele anonim», căci între altele se spunea :

«În așteptarea scrisorii D-ului Caragiale, înregistram dezmințirea cu regretul de a fi făcut o neplăcere ilustrului scriitor, dar și cu mulțumirea de a-i fi dat ocaziunea de a desminți o... fabulă — ca să nu zicem o legendă — că d-sa ar fi autorul drăguței fabule cu pricina».

Scrisoarea a urmat imediat și ziarul «Opinia» se grăbește s'o publice.

Iată și cuprinsul acestei prime scrisori, după care a urmat o întreagă polemică, cum se va vedea mai la vale :

«Wilmersdorf bei Berlin—Hohenzollernpl.»

Astăzi, Vineri 13/26 Iulie 1907.

Prea stimate Domnule Prim-Redactor,

În prețiosul Dv. ziar (numărul 191, Mercuri 11 Iulie, primit adineaori) găsesc o notiță destul de

^{*)} Pe atunci, în 1907, când s'au petrecut aceste fapte, Caragiale locuia la Berlin

măhnitoare pentru mine, în care afirmați cu cea mai senină certitudine că eu aș fi autorul unei mici fabule ce o și publicați în întregul ei. Precum îndată v'am telegrafiat astăzi — ați fost mistificați : *nu'i sunt eu autorul*; n'aș putea scrie așa ceva, nu doară că n'aș fi în stare să fac și eu o fabulă mediocră (nu se supere adevăratul autor ! a d-sale îmi pare convenabilă la limită, *lege artis*, și asta, cred eu, e destul de frumos astăzi în literatura noastră), ci fiindcă acum lucrez la una din comediile mele pe care aș dori s'o prezint pentru viitoarea stagiune teatrală.

Dar, Dv. mai mă și muștrați, și încă așa de aspru ! că nu vă dau chiar acum, pentru stagiunea balneară, nu una, ci amândouă piesele, despre cari am avut imprudenta indiscrețiune într'un moment de expansiune colegială, să vă vorbesc ceva. Să mă ertați ! până la earnă nu pot, cu toată dragostea ce aș avea să nu vă contrariez, adică — mai bine să spun drept — cu toată teama ce am de a vă da motiv, nu numai pretext ca de data asta, să mă maltratați încă odată, poate și mai aspru. Dacă însă Dv. aveți neaparat zor de două piese, atunci firește nu rămâne de cât să vă adresați la vre-un colaborator al Dv. sau la vre un membru al partidului al cărui organ autorizat sunteți, să vi le facă nu mai decât.

Rugându-vă stăruitor să bine voiți a publica aceste rânduri și a desminți categoric că eu aș fi

autorul fabulei ce, desigur amăgiți, mi-ați atribuit,
vă trimit cele mai distinse salutări.

Al dv. prea plecat servitor

Caragiale

publicist român.

P. S. «Fac apel la bunele dv. sentimente de colegialitate și vă rog a-mi răspunde printr'un cuvânt, la adresa de mai sus, dacă vă convine sau nu a accede la rugămintea îndoită cu care termin scrisoarea mea».

«Opinia», publicând această scrisoare, omite, însă, câteva rânduri, ceea ce a făcut pe Caragiale să riposteze vehement, și cu drept cuvânt, mai cu seamă că ziarul «Opinia», mai publică și un mic articol al căru-i cuprins îl dăm aici :

«În sfârșit — luna August a sosit și, odată cu ea, apărură și câteva din revistele noastre literare. După «Revista idealistă» — în a cărei viață vegetativă vacanțele nu joacă rol, avem numere noi, destul de interesante din «Convorbiri» și din «Viața Românească». Cea dintâiu — apărută în număr triplu, adică tot o combinație de vacanță — cuprinde între altele două fabule noi de acelaș «mare anonim» care — notați bine — nu este dl. Caragiale, macar că sunt datorite tot «celui mai mare scriitor în viață».

Câți nu vor fi râvnind la acest măgulitor epi-

tat! Și iată unul care se leapădă de dânsul... Un fenomen literar».

Acest articol precum și ciuntirea scrisorii pe care am dat-o mai sus și pe care noi o redăm întreagă, fac pe Caragiale să nu se mai adreseze «Opinie», ci «*Liberalului*» care se și grăbește a pune coloanele sale la dispoziția ilustrului scriitor.

La 28 Iulie 1907, ziarul «*Liberalul*» primește de la Caragiale următoarele pe care le publică în-
tocmai :

Stimate Domnule Confrate,

Apelând la sentimentele Dv. colegiale, vă rog călduros, dacă e posibil, să bine voiți a publica în coloanele «*Liberalului*» absolut *întocmai* următoarea scrisoare, pe care, de teama ciuntirii, nu am curajul s'o adresez unde s'ar cuveni.

*Domniei-Sale Domnului Doctor **Blumenberg***
Criticul literar dela «Opinia» — Iași

Prea stimable Domnule Doctor Blumenberg,

Dați-mi voe, mă rog, să vă spun că, publicând zilele trecute ciuntită o scrisoare a mea către dl. prim redactor al «Opinie», cu toate scrupurile de înaltă politică ce le puteți, ca barbat de stat, invoca—ați comis (scuzați-mi cuvântul exact!) o mare necuviință literară.

Cu respectul și teama datorite de un comun publicist unui eminent om de literă, critic, etc.,
sânt, prea stimate Domnule Doctor Blumenberg,

Al D-voastre servitor
Caragiale
publicist român».

Dar nici Doctorul Blumenfeld nu se lasă bătut și, susține cu îndârjire, că «un mare anonim» este Caragiale.

Astfel «Opinia» publică mai multe articole în această privință, din care reproducem și noi, pentru ca cetitorul să-și facă o idee mai complectă despre acest eveniment literar care pe vremuri stârnise un mare interes în lumea intelectualilor.

În numărul de la 22 Iulie 1907 «Opinia» revenind asupra chestiunii publice :

«Revista «Convorbiri» a publicat mica fabulă pe care am reprodus-o : «Tunul și Plugul», indicând într'o notă suggestivă că e scrisă «de cel mai mare scriitor român în viață». Primul gând al tuturor s'a îndreptat firește spre D-l Caragiale, După puține zile în adevăr apăru—și s'a repetat apoi în mai multe numere cu literă cursivă—o notiță în ziarul «Patria» afirmând că în «Convorbiri» s'a publicat prima «lucrare» — anonimă încă — a D-lui I. L. Caragiale și că maestrul va colabora și pe viitor la această publicațiune în chip regulat. Fi-

rește, — am crezut, căci lucru nu era din caleafară extraordinar. Ni s'a părut însă puțin cam... — enervat — dovadă că maestrul însuși e enervat citind legenda... fabulei sale — ca în așteptarea în adevăr nervoasă a mult doritelor sale piese de teatru, revistele și ziarele să publice reclama... colaborării lui Caragiale cu mici fabule și parodii.

«Iată însă, că desmințirea vine, energică, netrădoelnică și categorică.

De unde, însă, s'a născut și s'a acreditat fabula... fabulei lui Caragiale?»

«Opinia» a mai publicat și alte notițe relativ la această chestiune cu privire la «un mare anonim».

Caragiale, însă, văzând că «Opinia», prin pana D-lui Calman Blumenfeld, susține mereu că un mare român ar fi dânsul, trimite «Liberalului», o scrisoare, care a și fost publicată în numărul de la 4 August 1907 :

«Stimate Domnule Redactor și Confrate,»

«Eminentul nostru critic d. doctor Blumenberg, după ce mi-a publicat ciuntită o scrisoare zilele trecute, — revine în «Opinia» de la 22 Iulie asupra incidentului cu fabula din «Convorbiri» atribuită pe nedrept mie: d-sa susține, potrivit afirmației unui bucureștean, că «*cu toate desmințirile mele*», tot eu aș fi autorul acelei fabule și găsește momentul oportun spre a «declara incidentul închis».

«Cu tot respectul, cutez a spune eminentului

nostru critic, d. doctor Blumenberg, că apucătura d-sale mi se pare cam prea violentă. Nu ! După regulile cuviinței elementare, incidentul nu poate fi declarat închis *à la cavalière*, până nu spun și eu câteva cuvinte pe care sânt absolut dator a le spune.

Mă rog, stimate confrate, ce pagubă aș fi avut eu dacă, scriind acea fabulă, o și iscăleam ? De sigur, modesta mea carieră literară nu perdea nimic, dacă publicam câteva rânduri decente mai mult. Dar opera ? ar fi păgubit ceva ? Din contra, cred eu, poate, cum criticii noștri (ntre cari fi-rește trebuie să număr în primul loc pe eminentul d. d-tor Blumenberg) au arătat totdeauna oare care blândețe față cu ceeace am putut produce, era să fie întâmpinată cu mai puțină asprime, dacă nu, ca atâtea altele ale mele, trecută prin extrema amabilitate, cu vederea.

Căci să nu uit a spune și aci : fabula aceea mi se pare mie convenabilă *lege artis*, la limită, lucru destul de frumos astăzi în vasta noastră literatură, — aminteri nici n'oi trimiteam la «Convorbiri», — fiindcă de trimis, eu am trimis-o, dar... între trimis și comis, este o considerabilă deosebire.

Vă întreb prin urmare, pe D-v : pot eu lăsa fără a protesta din toate puterile, pe eminentul nostru critic d. d-r Blumenberg să afirme mereu și cu necontestata autoritate, să impună la toată

lumea credința că nu-i altul care se ascunde sub vălul anonimului de cât eu ? Neaparat că nu. Căci oricât de inciuat trebuie să fiu de atenția ce mi-o acordă eminentul nostru critic, d. dr. Blumenberg, nu pot îngădui, printr'o culpabilă fatuitate, să ni se atribue paternitatea operilor altuia, mai ales când, cum e cazul, eu le recunosc o aprețiabilă valoare.

Înțeleg bine cât atărnă succesele și reputația unui mîc publicist de dispoziția bună sau rea, de caprițiile chiar ale unui eminent critic, ca d. D-r Blumenberg, care, pe lângă atâtea mari merite, dispune după plac de oganul unui partid de guvernământ, dar cu toată teama ce trebuie să-mi înspire un așa barbat-illustrațiune a vremii-mă văd silit de astă dată a-i contraria caprițiul, fiindcă, în lumea asta, afară de D-sa și mine, mai este cineva, anume autorul adevarat : aceasta voind pentru înalte rațiuni ce-l privesc, să păstreze strict anonimul, mi-a încredințat mie, pe cuvântul de onoare profesională, soarta publicării mai multor opere, prin urmare, trebuie să an cu atât mai multă omenie față cu omul care cunoaște că nu eu sînt autorul operilor lui, cu cât știu bine că el n'ar putea deocamdată eși descoperit în fața lumii să reclame contra vreunei imposturi.

După ce am spus acestea cum eram dator, cred eu că am putea considera incidentul închis, afară

numai dacă eminentul nostru critic, D. D-tor Blumenberg, n'ar voi să-l redeschidă.

Mulțumindu-vă de ospitalitatea ce-mi acordați în coloanele Dv. sânt, stimate domnule redactor și confrate,

Indatoratul Dv. servitor

Caragiale

publicist român».

Și la această scrisoare D-l D-tor Blumenfeld, răspunde prin «Opinia» sub forma unui lung articol cautând să dovedească prin înseși cele spuse de marele scriitor, că tot el este autorul fabulelor iscălite «Un mare anonim».

Acest articol admirabil, poate unul din cele mai frumoase pe care l-a scris eminentul ziarist, D-rul Blumenfeld, merită o deosebită atenție atât prin felul de a fi scris, și mai ales că acest articol a fost provocat de marele Caragiale, care, nu cu ori cine stătea la cisle literare, chiar și atunci când era vorba de o chestiune personală.

Spicuim câte-va fragmente din acest interesant articol care pune în lumină spiritul fin al D-rului «Blumenberg».

Mărturisesc, scrie distinsul gazetar, că nu prea am îndrăzneala—și trebuie multă—spre a răspunde celui mai mare prozator în viață. Dragostea de adevăr—și d. Caragiale înțelege bine acest lucru—

constitue, însă, imboldul puternic și triumful ei a supra timidității imi dă curagiul să iau condeiul în mână. D-1 Caragiale întrebuițează la adresa mea cunoscuta-i ironie caustică – lucru nu mă supără, din contra, – d-sa *cinstește* chiar numele – lucru ce mă feresc a califica, mai cu seamă când eu n'am nici o vină dacă numele meu nu amintește *pe vr'un scoborător al eroilor cari au luptat pentru Patria, sau ai acelora cari l'au dus în numele semilunei lupta contra creștinătății*, – ceva mai mult, D-sa imi atribue un rol ce nu-l am la gazetă, acel de critic literar, lucru ce nu l-am făcut în viața mea, d-le Caragiale, pentru considerentele următoare :

N'am pregătirea necesară – ceea ce nu vor recunoaște atât de ușor mulți din criticaștrii noștri, și apoi pentru că, artiștii noștri sânt de multe ori de o susceptibilitate atât de exagerată – dacă nu cumva susceptibilitatea și talentul formează două extreme – în cât o astfel de ocupație nu poate suferi unui om care dorește să rămâie cu totul necunoscut și pe care, o întâmplare extraordinară, ca acea de astăzi, o poate sili doar să semneze rândurile pe care le scrie.

N'am rolul ce mi-l atribui și deci nu puteam influența întru nimica asupra modului cum s'a dus polemica. Ceva mai mult, dacă aș fi fost întreat, aș fi sfătuit ca scrisoarea să fie publicată în între-

gime, așa cum ai scris-o, cu toată aluzia răutăcioasă la membrii partidului conservator, pe care, ori ce s'ar spune, «*Opinia*» n'are nici un motiv să-i zeflemisească. Scrisoarea trebuia publicată ai-dom, fiindcă o zeflema a lui Caragiale este bine primită, chiar când constituie o vădită nedreptate...».

Mai departe, D-rl D-r Blumenfeld caută în lungul seu articol, scris cu o deosebită fineță, să ajungă la concluzia că «*Un mare anonim*» este Ioan L. Caragiale, cu toate protestările acestuia.

Acum să dăm și ultima scrisoare a neîntrecutului Caragiale, publicată de «*Liberalul*» în numărul de la 7/²⁰ August 1907, și care a închis, după cum se vede din înseși cuprinsul ei, discuția asupra paternității fabulelor semnate «*Un mare anonim* :

Wilmersdorf (Berlin Hohenzollernpl. 4 7/²⁰ Aug. 907

«Stimate Domnule Redactor și Confrate,

Vă mulțumesc din inimă pentru atâta buna voință ce-mi aratați și îndrăsnesc a vă supara, pentru ultima oară, rugându-vă a mai publica, pe cât posibil mai exact, și această a treia scrisoare alăturată pentru răfuirea mea completă cu Dv. critici dela «*Opinia*.» Vă asigur că după aceasta nu volu mai plictisi pe cetitorii Dv. cu chestiile mele personale, și mulțumindu-vă anticipat, vă rog, stimate domnule

redactor și confrate, a primi salutările mele cele mai distinse.

Al Dv. îndatorat servitor
Caragiale

Alătur pentru administrație un timbru poștal, cu rugămintea de a'mi expedia două trei numere».

C.

Iată și răspunsul ultim a lui Caragiale către «Opinia»,

«Stimate Domnule Redactor și Confrate,

După informațiile primite din Iași, pe eminentul critic care atâta vreme m'a persecutat cu tachinările sale malițioase, atribuindu-mi în ruptul capului, cu toate dezmințirile mele, niște opere ale altcuiva, eu știam că'l cheamă d. doctor *Blumenberg* și iată că acum, prin «Opinia» (212, 5 Aug.), îmi răspunde dl. doctor *Blumenfeld*. Pășă-mi-te — căci aminteri ar trebui să presupun că «Opinia» are doi doctori critici, pe dl. dr. *Blumenfeld* și pe dl. dr. *Blumenberg*, — pășă-mi-te că informatorul meu mi-a dat numele criticului, nu *ciuntindu*'l cum (să mă erte!) zice greșit dl. dr. *Blumenfeld*, ci *pocindu*'l.

Cu voia d-lui doctor *Blumenfeld*, pe românește a *ciunti* va să zică: a reteza o parte dintr'un tot, a împușina, a mutila un întreg (cum a fost cazul

cu publicarea scrisorii mele în «Opinia», dar, pentru: a schimba o parte cu alta, a deforma ceva (cum e cazul cu Blumenfeld – Blumenberg), sau pentru: a anina la un întreg o parte străină (cum ar fi, d. ex., când, în loc de Blumenberg, am zice Blumenbergeanu) se zice, pe românește, a *poci*.

După această mică digresiune lingvistică, ce nu mi se pare nepotrivită aci, mă grăbesc a declara, ca să isprăvim odată neisprăvita dispută, că mă simt deplin satisfăcut cu răspunsul d-ului dr. Blumenfeld – afară de un singur punct și anume: d-sa, contrariat, se vede, că, din greșala informatorului meu, l-am chemat, *bona fide*, d. dr. Blumenfeld face aluziuni răutăcioase la fisionomia numelui meu, grecească ori turcească. Aci, d. dr. Blumenfeld abuzează de spiritul D-sale prinzându-mă la strâmt: D-sa, care poartă un nume de fizionomie germană, face cu mine anti-grecism și anti-turcism, știind bine, cum știe toată lumea, că eu, care, o viață întreagă de publicist, n'am făcut nici odată anti-germanism, n'am să m'apuc, firește, a'l face acuma de dragul d-sale... Asta nu e de loc gentil din partea d-ului dr. Blumenfeld – îmi pare rău!

Incolo ce e drept, răspunsul d-sale îmi convine nu se poate mai bine. Care va să zică, ne-am înțeles: eminentul critic, în sfârșit, mă crede că nu eu sânt autorul fabulelor din «Convorbiri». Sânt pe deplin mulțumit... Cât despre dorința d-sale de

a afla de la mine numai de cât numele autorului anonim, regret că nu i-o pot satisface, și-l rog, foarte respectuos, asupra acestei chestiuni să-mi dea bună pace. În definitiv, criticii literaturii, ori cât de autorizați n'au dreptul, cred eu, să pună la tortură pe cineva care tănuiește pe un anonim încăpăținat, ca niște strașnici agenți ai siguranței pe o gazdă de reu-făcători cărora le-au pierdut urma, sau ca să vorbim mai dulce, ca niște copii răs-gâiați pe mama care le ține ascunsă cheea de la dulapul cu zaharicale.

Nu! numele anonimului nimini n'are dreptul să mi-l smulgă, căci eu n'am dreptul să-l destăinuesc până el însuși nu mă desleagă de cuvântul de onoare ce'mi ține. Desmințind cât mi-a stat prin putință aserțiunea eronată a atâtor mistificați, mi-am îndeplinit o îndoită datorie: de conștiință profesională, către mine, de omenie către acela. De acum, zică ce vor pofti criticii mai mult sau mai puțin eminenți, fie dl. dr. Blumenfeld, fie dl. dr. Blumenberg, fie, și dl. dr. Blumenthal — eu nu mai am nimica de zis... Căci la urmă, am și alte treburi.

Mulțumindu-vă, stimate Domnule Redactor și Confrate de largă Dv. ospitalitate, de care, pare-mi-se, am cam abuzat, rămân

îndatoratul Dv. servitor

Caragiale

publicist român».

Cu aceasta se încheie vestita polemică dintre Caragiale și D-rul Blumenfeld.

«Liberalul» s'a putut mândri, de bună seamă, că ilustrul scriitor l'a ales pe dânsul ca tribuna de unde să răspândească spiritualele sale rânduri prin coloanele ziarului din Iași.

Dacă am insistat așa de mult asupra acestei chestiuni, dând aproape întreaga polemică în paginile acestui volum, am făcut-o, pentru că, mai întâi, Caragiale s'a adresat «Liberalului» din Iași, și apoi, pentru că această polemică a fost dusă de marele Caragiale, c'un publicist ieșan, D-rul Calman Blumenfeld.

Cred că facem o plăcere cetitorului, reproducând aici, fabula «*Duel*» care a dat loc vestitei polemici despre care am vorbit :

Duel

Naivul plug odată (probabil, ofensat)
 La un duel odată pe tun l'a provocat
 Dar adversarul țănoș răcni cavaleriește :
 «Mișelule 'ngenunche!» Și'n frunte l'a scuipat...
 Și pe teren, naivul a fost silit firește
 Mult umilite scuze să ceară de la tun.

Morală

Doamne ! ferește
 Pe. mojiul prost de boer nebun !

Astăzi e pe deplin stabilit că autorul vestitelor fabule publicate în revista «*Convorbiri*» a D-lui Mihail Dragomirescu, și semnate «*Un mare anonim*», este marele nostru scriitor Ioan L. Caragiale.

Ce l'a făcut, însă, pe Caragiale ca să-și renege paternitatea acestor admirabile fabule, credem că a fost mai de grabă un capriciu — și se știe că mulți scriitori mari au fel de fel de capricii.

Dar ori cum fie, această polemică a dat prilej lui Caragiale să mai adauge câte-va pagini pline de vervă și sarcasm la opera lui atât de frumoasă.

De sigur că mulți nu-și mai aduc aminte de această polemică, ea mărginindu-se în coloanele a două ziare politice de atunci și reprodusă în parte în revista D-lui profesor Mihail Dragomirescu, «*Convorbiri*».

Credem că n'am greșit reamintind despre acest fapt care are o însemnătate deosebită pentru noi leșenii, căci s'a petrecut în Iași și deci în legătură cu presa din Capitala Moldovei.

La «*Liberalul*» mai colaborau Gh. Săndulescu, C. B. Penescu și Georgel Mârzescu care de multe ori da și unele bucăți pline de umor.

«*Liberalul*» a avut câte-va succese din punct de vedere gazetăresc dar de cari succese s'ar fi putut

dispensa, fără să piardă nimic din demnitatea lui de ziar al unui partid de guvernământ.

Vreau să spun că din lipsa unui control mai serios se strecurase o campanie deșanțată asupra unor adversari politici, campanie care n'avea alt scop de cât acela de a satisface pe un individ oarecare ce se pretindea ziarist, și care din nenorocire acaparase cât-va timp conducerea jurnalului.

Am spus că ziarul acesta a avut câte-va succese din punct de vedere gazetăresc, dacă succes se poate numi un scandal public fără alt rezultat de cât acela de a murdări cinstea unui om, succes dezavuat de opinia publică cinstită.

«Liberalul» începe să decadă din zi în zi din cauza neînțelegerilor dintre membrii clubului liberal din cari unii voiau să debarce din șefia locală pe Petru Poni. De aceea existența ziarului era periclilită tot mai mult până ce, într'o bună dimineață, încetează să mai apară, odată cu proclamarea desidenței câtor-va membri ai clubului, desidență ce nu s'a putut menține de cât vre-o câte-va luni.

În acest timp, Georgel Mârzescu care se găsea în fruntea acestei mișcări, face să apară ziarul «*Mișcarea*» despre care vom vorbi la timp.

Gazeta Moldovei

Prin 1912 pe la sfârșitul anului, un mănunchiu de tineri gazetari, breslași de meserie se hotăresc

să scoată un ziar numai de informațiuni. Și cum o asemenea gazetă ar fi necesitat cheltueli mari dacă ar fi fost zilnică, și cum tinerii breslași, în entuziasmul lor juvenil voiau cu ori ce chip să se manifeste pe terenul ziaristicei arătând că se poate lucra și la Iași o gazetă care să intereseze toate păturile sociale, dispune ca ziarul să apară la început odată pe săptămână.

Acești tineri erau *N. Maxim, Ioan Maxim, Al. A. Brandea* și *Vasile Scânteie*, care pun bazele acestei gazete, și cari erau proprietari redactori, având de colaboratori pe regretatul *A. Steuerman-Rodion*, *Al. Mavrodi* actualul Director al «Viitorului» din București și *Giordano* epigramistul, precum și pe câțiva tineri. Cunoscutul librar și tipograf *P. Iliescu*, se asociază și el cu tinerii pomeniți mai sus, și pune tipografia la dispoziția lor.

Astfel „**Gazeta Moldovei**“, ziar numai de informațiuni, începe să apară în fie care Duminică, la orele 4 p. m.

Gazeta se prezintă, din punct de vedere tehnic în chip ireproșabil, având pe lângă materia informativă și diferite rubrici interesante, între care rubrica literară ocupa un loc de cinste.

Apariția «Gazetei Moldovei» este bine primită de ieșeni, căci pentru întâiași dată Iașii aveau o gazetă de reportaj și mai mult, încă, scrisă cum trebuie.

O inovație adusă de acest ziar a fost așa zisele «Anchete», articole de reportaj ce se ocupau în amănunțimi cu descrierea diferitelor instituțiuni publice și private, contribuind prin aceasta la răspândirea și cunoașterea cât mai mult a chestiunilor ce interesau publicul cel mare.

Nu se ocupa de politica zilei, de cât doar în tâmplător, și atunci numai ca parte informativă, lăsând la o parte ori ce comentarii ce ar fi putut da loc la cine știe ce atitudine dușmănoasă din partea acelorora ce ar fi fost vizati.

Pentru a se vedea mai bine țelul ce-l urmărea «Gazeta Moldovei», vom cita câte-va rânduri semnate de Nicu Maxim, în articolul de fond scris cu ocazia aniversării a unui an de la apariție :

«E o fericită coincidență în această aniversare gazetărească, sărbătorită în atmosfera senină și odihnitoare a Nașterii Domnului, iar pentru noi e de două ori fericit prilejul, să ne cumpănim munca unui an și să vedem dacă în fața acestei munci ne putem simți sufletul mângâiat de intruparea neînșelătoare a unui vis atât de scump nouă și atât de greu de realizat.

«Acum un an «Gazeta Moldovei» a apărut în niște condițiuni, care pentru unii păreau neînțelese, pentru alții străni și pentru foarte puțini, originale și conforme cu cerințele publicului cetitor.

«În adevăr, când a apărut în țara românească

un ziar fără program? Și cu toate astea ziarul care-și sărbătorește împlinirea unui an de existență în mijlocul simpatiei generale, a apărut fără făimosul și indispensabilul program. Și nu e puțin riscant ca în țara prejudecăților și a măimușăriilor – dacă cuvântul nu e prea grav – să cutezi a face un asemenea pas. «Gazeta Moldovei» l'a făcut pentru că în locul tiradelor de o ridicolă inimoșie și a frazelor ce păreau că-ți sfâșie timpanul, din articolele programe, acest ziar avea un singur punct în programul său: bunul simț. Și acest tainic și modest dar al omului a prețuit în tot de-a una mai mult de cât ori ce.

«Gazeta Moldovei» și-a dat seamă că mult-puținul public cititor cât îl avem, e ostenit de clișeele unei gazetării învechite, care nu-i putea oferi nici un fapt fără să nu-l treacă prin filiera celor mai ridicole patimi, pentru a-l da la lumină diform și fals.

«Gazeta Moldovei» a înțeles că cititorul voește să găsească în manifestarea muncii gazetărești o clipă de odihnă și de reconfortare sufletească: ori ceea ce-i trebuia lui nu putea găsi de cât într'un ziar, în care pornirile pătimase nu-și găsesc adăpostul și în care faptul redat apare sub lumina clară a adevărului și realității.

«Gazeta Moldovei» a mai înțeles că prea mult abuz s'a făcut la noi de principii, idei și norme

de conduită, fără ca acei ce le propovăduiau cu atâta foc să ție seamă de cea mai prețioasă po-doabă sufletească care e baza ori cărei întreprinderi omenești: bunul simț. De aceea ea nu a făcut nici odată paradă de aceste tezaure atât de puțin prețioase astăzi, neabătându-se în acelaș timp nici odată din drumul modest, însă drept și luminos, pe care a pornit de la început».

Și mai departe, articolul acesta sfârșește cu frumoasele cuvinte, scrise cu tot entuziasmul și sinceritatea tinereții :

«Va trece multă vreme, până va veni timpul fericit în care munca unui gazetar să capete adevărata ei apreciere și răsplata ce i se cuvine, se vor risipi multe energii și se vor risipi multe inteligențe până ce marile nostru public cetitor își va da pe deplin samă și va pătrunde în taina substilităților și istovitoarelor sforțări sufletești și materiale poate, ale gazetarului profesionist, care dintr'o simplă pasiune pe care nu și-o poate stăpâni și fără vre-o răsplată morală sau materială care să precumpănească munca lui, aduce cele mai mari servicii, răspândindu-și ceea ce-i a lui mai prețios și mai necesar».

Am reprodus aceste pasagii, pentru că în ele se reflectă admirabil sufletul curat și entuziasmul neprihănit al adevăratului gazetar, și mai ales al tineretului care-și pusese toată inima și puterea de

muncă pentru a corespunde adevăratei meniri a presei.

«Gazeta Moldovei» condusă de asemenea elemente, era firesc ca să prindă în public și cu drept cuvânt a reușit să-și creieze o atmosferă cât se poate de simpatică, nu numai în Iași, dar în Moldova întreagă.

A avut multe succese acest ziar cât timp s'a menținut strict în marginile «bunului simț» cum spune cu multă dreptate Nicu Maxim în rândurile citate mai sus.

Imediat, însă, ce s'a amestecat patima politică în conducerea ziarului, acesta a început să piardă din simpatia publicului, și astfel, noile împrejurări ne mai fiind prielnice, împrejurări, poate independente de voința celor cari conduceau «Gazeta Moldovei», fac ca acest jurnal care devenise aproape indispensabil publicului ieșan, să-și înceteze aparițiunea după ce trecuse, pentru puțin timp, sub o nouă direcție și proprietate.

Cât timp ziarul s'a menținut în marginile bunului simț a fost de o viabilitate crescândă, și imediat ce s'a produs schimbarea, a fost firesc să dispară.

Dacă am insistat asupra acestui ziar mai mult, e că, a avut un rost în presa ieșană, aceea a unei gazete pur informative, și mai cu seamă pentru că fusese scrisă cu «bun simț», și sinceritate, cu tot focul tinereții entuziasmate.

„Viitorul“

Un ziar care a avut oare care importanță în acest restimp, a fost «*Viitorul*», organul grupului junimist din Iași. Acest ziar apărea zilnic, în format mic, și era condus de un comitet alcătuit din fruntașii grupării, în fruntea cărora se găsea Matei B. Cantacuzin.

Comitetul nu se ocupa, însă, efectiv de gazetă, ci se mărginea să trimeată din când în când, la zile mari, cum s'ar zice, câte un articol de doctrină și care era primit de puținii cetitori cu o deosebită simpatie, pentru că aceste articole erau scrise bine, și mai cu seamă că erau semnate de personalități marcante, cum erau M. B. Cantacuzin, Teohari Antonescu, etc.

Conducerea efectivă a jurnalului o avea tânărul ziarist de pe atunci, Al. Mavrodî care scria aproape toată gazeta, ajutat fiind de doi colegi, din care subsemnatului îi era încredințată partea literară, — căci și atunci ca și acum nu se putea să apară o gazetă, mai cu seamă cotidian, fără să nu facă literatură.

Nu voi spune că «*Viitorul*» junimist a imprimat vre-o notă nouă în presa ieșană, dar ceea ce merită o atențiune deosebită e faptul că a fost un ziar cinstit din toate punctele de vedere.

Polemicile și campaniile care le ducea contra regimului liberal, erau pline de urbanitate, fără in-

tenții de a jigni în cinstea cuiva numai pentru ca să lovească din spirit de resbunare personală, cum se obicinuia la alte gazete.

«Viitorul», din acest punct de vedere a fost un ziar de elită, demn urmaș al acelor cari forma seră odinioară vestitul grup al «Junimei».

Partea informativă de și slabă, totuși se deosebia foarte mult de a celorlalte gazete, căci nu se strecura absolut de loc nici o informație care să deie de bănuit. Totul, fie care rând era controlat și chiar atunci când erai nevoit sa acuzi pe cine-va se făcea cu cea mai mare scrupulozitate, pentru ca să nu se publice cumva vre un neadevăr.

Astfel «Viitorul» junimist a fost la înălțime în ceea ce privește partea morală a jurnalului.

O coincidență: Al. Mavrodi care a fost conducătorul «Viitorului» junimist acum vre-o două zeci și cinci de ani, se găsește astăzi conducătorul «Viitorului», ziarul partidului Național-Liberal din Capitala țării.

Restrânsul cenaclu al celor care formau conducerea zilnică a acestei gazete, și care cenaclu se compunea din patru tineri în care intra și administratorul editor, Costea Bothezat, era animat de cea mai caldă prietenie, toți fiind în acelaș gând în privința modului de a se scrie ziarul.

După aproape un an de apariție «Viitorul» dispare, gruparea junimistă mulțumindu-se să reflec-

teze, ca în tot de-a una, asupra celor ce se petreceau și să privească ironic chiar atunci când lucrurile luau o atitudine serioasă.

Acest ziar a fost, mi se pare, ultimul pe care l'a scos gruparea junimistă la Iași. De altfel, au mai apărut și alte ziare junimiste în Capitala Moldovei, dar numai vremelnic, cu ocazia alegerilor. Despre acestea nu mai pomenim căci ele nu au absolut nici o importanță.

Nu se poate trece cu vederea «*Ecoul Moldovei*», ziar naționalist, cu o pronunțată nuanță antisemită, scos mulți ani, când săptămânal, când zilnic, de către bătrânul, azi, pensionar al Teatrului Național, dl. Em. A. Manoliu.

Ziarul acesta, pe lângă nuanța lui antisemită, susținea cu multă căldură și convingere partidul Național-Liberal. Aceasta nu e de mirare, pentru că pe acea vreme proprietarul și directorul «*Ecoului Moldovei*» fusese un devotat membru al clubului liberal.

Ziarul a avut și unele succese, mai cu seamă când partidul liberal din Iași, rămânea, — bine 'n-țeles pentru puțin timp, — fără gazetă. Atunci «*Ecoul Moldovei*» se transforma, ca prin minune, în ziar pur național liberal, uitând pentru moment nuanța antisemită. Imediat ce liberalii scoteau zia-

rul lor «Ecoul Moldovei» devinea ziarul naționalist și antisemit.

De remarcat e faptul, că acest ziar, cu toate greutatețile materiale cu care se lupta, a avut o atitudine demnă, a fost un ziar cinstit care lupta pentru o idee, ferindu-se în tot de-a una să cadă în pacatul acelora cari văd în apariția unui ziar un mijloc de câștig cu ori ce preț, nesfiindu-se de a întrebuița amenințările și șantajul sub diferitele lui forme ale ziaristice de astăzi.

Dacă a fost sau nu greșit în atitudinea sa, «Ecoul Moldovei» are însă marele merit că a fost sincer, că ceea ce susținea din punct de vedere naționalist sau antisemit, nu era izvorât de cât din inimă și credința nestrămutată a conducătorului acestei gazete, bătrânul artist și gazetar Em. A. Manoliu.

Că n'a putut perzista în atitudinea sa, cauzele trebuiesc căutate în împrejurările diferite cari au schimbat, după războiu mai cu seamă, mentalitatea multora.

Ori cari a fost și este modul de a înțelege cele ce se petrec în starea noastră socială, nu-i este îngăduit nimăru, credem, ca să-și renege o viață întreagă de muncă și cugetare, să abdice cu atâta ușurință de la îndatoririle pe cari le-a păzit și urmat cu atâta sfințenie, având de luptat, de multe ori cu greutatea peste puterile omenești.

Nu vreau să aduc vre-o învinuire cât de mică statornicului până mai ieri în principiile sale, Em. A. Manoliu, nici să-i contest meritul ce-l are ca ziarist, vreau numai să constat faptul, cu toată părerea de reu ce o am că sânt nevoit să-l constat.

Dacă această schimbare petrecută în sufletul și cugetul bătrânului jurnalist, este datorită cu adevărat unei mature și îndelungate chibzuiri, ajungând la concluzia că a fost înșelat în atitudinea ce a avut-o, zeci de ani, nu pot decât să-i respect situația în care se găsește astăzi, din punct de vedere politic, cu atât mai mult că s'a convins că omul ca și ori ce din natură este supus evoluției...

Rămâne ca viitorul să deie sau nu dreptate celor ce le urzește fie care din noi în cursul vieții.

Spun acestea pentru că nu de puține ori am colaborat cu el alături la «Ecoul Moldovei», în chestiunea națională și am fost strâns legați și înțeleși perfect asupra diferitelor chestiuni de la ordinea zilei.

Dacă eu am ramas acelaș în ce privește doctrina naționalismului pur, și a politicei național-liberale, e că am trecut cu vederea foarte de multe ori peste obstacole de acelea cari ar fi putut să mă facă, de m'aș fi lasat influențat de împrejurări, să-mi schimb principiile și să privesc ca dușmani pe acei cari-i consideram ca prieteni altă dată, ca

și cum aceștia ar fi avut atâta putere ca să res-
toarne principiile și să mă determine astfel ca să-mi
schimb cu totul firea.

Orî cine, cred eu, orî câte dificultăți ar întâ-
pina în cursul vieții, nu trebuie să dezerteze de la
țelul ce-l urmărește, mai cu seamă dacă acel țel
e bine determinat în ce privește seriozitatea și ur-
mările ce dau loc activității viitoare pentru înfăp-
tuirea unui ideal, dacă într'adevăr credem cu tot
dinadinsul în acel ideal.

Să fim mulțumiți în sufletul nostru că ne-am fă-
cut datoria cîstit, chiar cînd am fi nedreptățiți de
acei din jurul nostru care ar căuta să ne doboare
pentru satisfacerea unor meschine interese perso-
nale. Noi să știm, însă, că ne-am făcut datoria și
aceasta, credem, că ajunge.

Presa conservatoare

Partidul conservator a căutat în tot de-a una să
nu se lese mai pe jos, în ce privește presa, ca par-
tidul liberal. Mai cu seamă de la trecerea «Eve-
nimentului» la Conservatori, aceștia, au avut, se
poate spune, un ziar care le-a aparat interesele
ani întregi.

Trebuie, însă, menționat, că acest ziar repre-
zenta pătura bătrână conservatoare, sau mai bine
zis, reacțiunea, de și nu de puține ori colaborau
la el și elemente conservatoare tinere cari duceau

o aprigă luptă, în surdină, contra elementului reacționar.

Tineritul conservator recrutat în mare parte dintre foștii radicali, ori cât căuta să se conformeze disciplinei de partid, nu putea să suporte în totul greutatea reacționarismului bătrânilor boeri conservatori.

Fără se declare desidență, fără să se revolte fățiș contra acestui reacționarism, tinerimea conservatoare căuta, pe căi piezișe să lupte, pentru democratizarea partidului.

Mijlocul cel mai eficace pentru această luptă nu era altul, în primul rând, de cât presa.

De aceea, tinerimea conservatoare, cu tot respectul ce-l avea pentru tradiția și bătrânii conducători, au căuiat să-și continue realizarea idealului, acela de a introduce în programul partidului conservator ideile democratice, ceea ce a reușit de multe ori.

Când Radicalii au fuzionat cu Conservatorii, aceștia din urmă aveau ziarul «Evenimentul», ceea ce au făcut pe Radicali să renunțe la ziarul «Jurnalul» recunoscând «Evenimentul» ca singurul ziar oficial al partidului.

Fricțiunile, însă, dintre radicali și conservatori se accentuau tot mai mult, de și fuziunea era un fapt stabilit definitiv.

Tinerii radicali, cu toată dragostea ce aveau ca

să muncească și să ridice prestigiul partidului conservator, prin realizarea unor puncte democratice, erau priviți ca niște intruși și stânjeniți mereu în entuziasta lor propagandă democratică. Coloanele «Evenimentului» de și nu li erau închise, totuși reacționarismul era nota care prepondera în acest ziar.

De aceea Radicalii, de și fuzionați, își aveau totuși ședințele lor a parte, unde discutau și căutau o rezolvare a noii situații creată prin fuziunea cu partidul conservator.

Înainte însă de a trece mai departe, trebuie să amintim despre «Jurnalul» organul grupărei radicale, înființat de Jaque Levin împreună cu Georges Vasiliu-Sportmen. La acest ziar au colaborat regreștații Gr. N. Macri, Al. A. Badareu, Gr. Buțoreanu, Neculaide precum și dl. Gh. Ghibănescu.

«Jurnalul» a avut un frumos succes, fiind bine scris și mai cu seamă că susținea ideile democrației cari începuseră a prinde oare cum rădăcini în opinia publică.

«Jurnalul» a fost înființat, o repet, de Jaque Lewin în împrejurarea următoare :

După expulzarea lui Albert Honigman, despre care am vorbit în volumul întâi, Jaque Lewin rămasese la «Evenimentul» alături de Gh. A. Scoreșescu care devenise proprietarul și conducătorul ziarului, sub auspiciile, cum s'ar zice, ale liberalilor.

Jaque Lewin simpatiza cu radicalii, ceea ce-l făcea să nu se simtă tocmai la locul seu la «Evenimentul» care intrase sub o nouă conducere.

Intr'o zi întâlnindu-se cu Gh. Panu pe stradă, — acesta de și nu-l văzuse până atunci, de cât o singură dată, — ti propune lui Lewin ca să primească a fi corespondentul «Luptei» la Iași.

Tânărul Lewin entuziasmat de propunerea ce i-o face Panu, primește cu bucurie, mai cu seamă că șeful radicalilor avea un farmec deosebit pentru a atrage tineritul în jurul seu.

Nu trecu mult, însă, și Jaque Lewin care dispunea materialicește, se hotărăște să scoată la Iași un ziar care să fie organul de propagandă a grupării radicale. Și astfel iea naștere «Jurnalul».

Jaque Lewin a fost un ziarist pasionat, întrunind multe calități frumoase, și în primul rând dragostea nemărginită ce o avea pentru presă, pentru care nu se dădea în lături de la nici un sacrificiu bănesc, căci era posesorul unei averi mari.

De și conducerea politică o avea atunci la «Jurnalul» regretatul Al. A. Badareu, totuși Lewin era sufletul ziarului. Toată ziua era ocupat la gazetă, necruțind nici timp, nici bani, pentru ca ziarul să apară și să progreseze. Făcea toată bucătăria gazetei, scria de toate: articole politice, făcea reportaj, scria varietăți și se mai ocupa încă și de

administrație. Totul trebuia să treacă pe dinaintea ochilor lui.

Dar ceea ce făcea ca cei din jurul «Jurnalului» să muncească cu toată râvna, era, înainte de toate, legătura sufletească dintre colaboratori cari lucrau pentru acelaș țel: triumful democrației.

Apoi mai era și imboldul ce-l dădea Lewin prin munca și purtarea lui mai mult de cât colegială. Fire liniștită, inimă largă, suflet nobil, iată niște calități cari fac pe cineva să-și apropie cât mai mulți prieteni; de aceea tânărul Lewin n'avea de cât prieteni.

«Jurnalul» a fost un ziar bine scris. Articolele sale erau menționate de multe ori în presa din Capitală, fiind scrise cu multă competență de persoane culte și de talent.

N'a avut, însă, viață lungă această gazetă, căci împrejurările făcând ca să fuzioneze gruparea radicală cu partidul conservator, «Jurnalul» a fost nevoit să înceteze, dar nu trecu multă vreme, și foștii radicali, cari de și deveniseră acum conservatori, își mențineau, însă, legăturile strânse de mai înainte, și aceasta era firesc, căci, când au fuzionat, ei urmăreau un scop bine determinat, acela de a putea să introducă cât mai multe din punctele programului radical în partidul conservator.

De și partidul conservator avea un ziar propriu, «Evenimentul», totuși noile elemente, radicalii, nu

se puteau împaca cu reacționarismul, ori cât cău-
tau bătrânii boeri conservatori să-l acopere, si-
lindu-se ca prin formă să se poată salva, față de
tinerii democrați.

Foștii radicali, în frunte cu Al. A. Badareu, cu
toată condescendența ce o aveau față de ziarul
partidului cu care fuzionaseră, «Evenimentul», nu
se puteau împaca, fiindcă nu puteau în coloanele
acestui ziar să-și desvăluie în voe și nestingeriți
punctele programului radical.

De aceea se hotăresc să scoată un nou ziar,
care sub eticheta de gazetă conservatoare să răs-
pândească în opinia publică ideile democratice.

Acela însă, căruia i se datorește și de rândul a-
cesta, apariția noului jurnal, e tot Jacques Lewin,
care-l susținea aproape cu întreaga sa cheltuială.

Voiu face o mică paranteză.

Se discuta, după ce se hotărâse definitiv apari-
ția noului ziar, ce nume să i se deie. Fie care
pronunța câte un nume, dar nimini nu găsisese unul
potrivit.

Atunci, Gh. Panu propune ca ziarul să fie bo-
tezat «*Opinia*», ceea ce se primește cu entuziasm
de către toți cei de față. De altfel și D-rul Lebell
a fost de mai multe ori nașul a diferite gazete:
«Evenimentul», «Jurnalul» și «Mișcarea» lui îi da-
toresc numele.

«*Opinia*», a fost pe vremuri unul din cele mai

bune ziare din Iași, căci în jurul ei se grupaseră mulți tineri intelectuali cari vedeau în democratismul vechilor radicali, idealul lor scump pentru care își dădeau întregul obol de muncă și de sacrificiu.

În această primă perioadă a «Opinieii», colaborează cu mult succes pe lângă Lewin și George Vasiliu-Sportsmen, și tinerii Spiru Prasin, Eugen Herovanu și Steuerman-Rodion mai cu seamă, care a continuat și în a doua perioadă a «Opinieii» să colaboreze.

Tot atunci foștii radicali ieșeni voind să deie noului lor ziar un prestigiu deosebit, apelează la cunoscutul și eminentul gazetar din București, D-l Gheorghe Rădulescu-Archibald, ca să primească a fi prim redactor. Astfel pentru întâiași dată un ziar din Iași are ca prim redactor un ziarist de meserie, ba încă un ziarist cu mare reputațiune în presă.

«Opinia» de și ziar conservator, totuși se deosebește enorm de «Evenimentul», care era ziarul oficial al partidului.

În coloanele «Opinieii» se publicau articole de doctrină democratică ceea ce nu convenia de loc bătrânilor conservatori cari luptau acum din resputeri pentru ca să stavilească pe cât s'ar putea mai mult, curentul democrat introdus de foștii radicali.

Pe lângă partea politică, noul ziar dădea o mare importanță și reportajului precum și literaturii, căci se strânseseră în jurul «Opinieii» un mănunchi de tineri talentați cari colaborau cu entuziasm.

Acest mănunchiu de tineri a dat mai târziu naștere cenaclului în fruntea căruia se găsea Spiru Prasin și despre care am vorbit la timp.

«Opinia», în prima sa perioadă a fost un ziar admirabil, din toate punctele de vedere. Având colaboratori eminenți și un serviciu de reportaj bine condus, se apropia tot mai mult de marile ziare din București, pe care de multe ori le și nătrecea, cu toate că această gazetă era din... provincie.

«Evenimentul» mergea greu de tot acum ceea ce a făcut pe Dim. A. Greceanu să caute ca să deie o nouă viață ziarului, căci altfel era în primejdie să dispară, și nu convenia de loc bătrânilor conservatori reprezentați atunci prin azi repotații Grigorie Cogălniceanu și Vasile Vlădoianu, ca să vadă «Opinia» devenind organul oficial al partidului conservator.

Imprejurările au făcut ca să înceteze «Opinia» și astfel «Evenimentul» să rămâie singurul organ de publicitate din Iași care să reprezinte partidul conservator.

Aceasta e a doua perioadă de glorie a «Eve-

nimentului» condus fiind acum de Prasin, și des-
care s'a vorbit mai înainte.

Lupta între elementul democrat și reacționarii conservatori se accentua tot mai mult până ce se ajunge chiar la o ruptură în sinul partidului.

Pe de o parte vechii conservatori în frunte cu Gheorghe Gr. Cantacuzino șeful partidului, iar pe de altă parte regretatul Take Ionescu care reprezenta acum elementul democratic în partid, încep fie care să caute a deveni cât mai independenți față unii de alții, până ce se ajunge mai târziu la o ruptură definitivă între vechii conservatori și elementele progresiste din jurul lui Take Ionescu care înființează noul partid Conservator-Democrat.

În Iași mai cu seamă această ruptură, de fapt era făcută mai de mult, căci «Evenimentul» nu de puține ori ducea campanii cam drastice, contra elementului democrat, și chiar membrii clubului, adică foștii radicali și conservatorii de baștină nu prea aveau relații personale între ei, ori dacă le aveau, erau numai de formă.

Incordarea între vechii conservatori și elementele din jurul lui Take Ionescu devine, dar, din ce în ce în ce mai acută. Toată lumea vedea și era convinsă că e o imposibilitate de a se mai reface partidul conservator. Ori cât s'a căutat ca să se

găsească o portiță de scapare pentru a nu se ajunge la ruptură, a fost peste putință.

Ruptura făcută, noul partid înființat de Take Ionescu «*partidul Conservator-Democrat*», — căci neuitatul barbat de stat ținea să nu-și înstrăineze titulatura de «*conservator*» — începe să strângă în jurul seu o seamă de elemente tinere, atrași fiind de democratismul ce formase crezul politic al noului partid.

În Iași, după cum am mai spus, ruptura aceasta era făcută de fapt, mai de mult. Prin consacrarea ei oficială, elementele așa zise tachiste, se strâng în jurul lui Al. Badareu, cel mai puternic și mai îndârjit susținător a lui Take Ionescu, și fac să reapară în a doua perioadă «*Opinia*», dar de rândul acesta ca ziarul oficial al noului partid conservator-democrat.

Tot Jaque Lewin a fost acela care a contribuit cel mai mult la reparația «*Opinieii*», căci dânsul a pus la dispoziție mijloacele bănești.

În această a doua perioadă, «*Opinia*» nu s'a mai manifestat ca în prima ei apariție, fiind nevoită, din cauza împrejurărilor politice, să ducă o campanie foarte îndârjită și contra foștilor prieteni, conservatorii băștinași, și contra liberalilor, precum și contra puținilor radicali cari rămăseseră credincioși lui Gh. Panu, acum izolat cu totul, nu de luptele, ci de partidele politice.

La «Opinia» colaborau, pe lângă vechii breslași, și Gr. Buțureanu și D-nii Gh. Ghibănescu și Vasile Radu, acești doi din urmă niște devotați până la sacrificii pentru partidul conservator democrat și în special pentru Al. A. Badareu.

Tineritul din partid își da și el obolul la conducerea și susținerea ziarului, dar, nu mai iera entuziasmul de altă dată, cu toate că Jaque Lewin căuta prin toate chipurile să-l întrețină.

Singur, dintre breslași gazetari care continua cu toată râvna colaborarea zilnică la ziar, și încă în chip strălucit, a fost nefericitul *Steuerman-Rodion*, care, era, putem zice, adevăratul suflet al ziarului.

Rubrica «Oameni și Lucruri», pe care a ținut-o ani întregi, scriind în fiecare zi, e o operă nu numai gazetărească, ci o adevărată operă literară și culturală în același timp căci în această rubrică talentatul scriitor își așternea gândurile, fără rezervă, căutând să pătrundă cât mai mult în sufletul cetitorilor, și a reușit, putem spune, aproape pe deplin.

Nu mai puțin a contribuit zilnic prin articole bine cugetate și bine scrise, D-nii Vasile I. Radu și Gheorghe Ghibănescu.

Am zis mai sus că acum nu mai era entuziasmul de odinioară. De sigur că prea se osteniseră vechii colaboratori, ori că nu mai aveau încrederea de altă dată în vitalitatea partidului. Trebuie să spunem, fără incunjor că unii, chiar fruntași

care mai înainte făcuseră scut în jurul lui Take Ionescu și Al. A. Badareu, începură acum să dizerteze pe la celelalte partide, unde credeau că vor găsi realizarea ambițiilor lor personale, de și până atunci se bucuraseră de toate privilegiile. Acest lucru, de altfel se întâmplă zilnic, în toate partidele. Așupra acestei chestiuni vom reveni când vom vorbi despre mișcarea politică.

Sfârșind acest capitol, trebuie să amintim că după retrageră lui Lewin de la «Opinia», ziarul a fost condus de D-rul Calman Blumenfeld, vechiu și eminent ziarist de profesie. Sub conducerea sa, «Opinia» își menține tirajul și poate chiar l'a și mărit dar, ori cât era de bine și îngrijit scris, nu mai avea faima de pe vremuri, căci acum, o mai repet, nu mai era entuziasmul și sinceritatea de altă dată, nu mai era încrederea în realizarea unui ideal, nu mai erau nici împrejurările poate, care să provoace acel entuziasm.

«Opinia», devinise — și o spunem, cu riscul de a face să se supere, poate, acei cari de și văd lucrurile în realitatea lor, dar caută a le deturna din diferite motive de sigur personale, — un ziar din ce în ce mai comercial, pentru ca să-și mărească tirajul cu ori ce preț.

Din acest punct de vedere, ziarul conservator-democrat «Opinia», începuse din zi în zi să se prefacă în ziar... «independent», firmă sub care a-

pare și astăzi, și care-i dă posibilitatea să-și mărească tot mai mult tirajul.

„Independența” ziarelor

Vom face o mică digresiune. Asupra chestiunii «independenței» unui ziar e mult de vorbit și mă tem, că spunând adevărul adevărat, voiu aprinde un foc, de văpaia căruia nu eu mă voiu frige, ci mulți din prietenii mei, și pentru aceasta nu vreau să pun în discuție prea mult această «independență» a multor ziare ce apar sub această firmă așa de... serioasă.

Totuși nu mă pot opri de a semnala că această «independență», e departe de a se conforma întocmai înțelesului cuvântului pe care-l pronunță cu atâta ușurință toți neisprăviții și toți acei cari nu văd în ea de cât cel mai sigur mijloc de a profita materialicește, și fără a risca să fie trași la răspundere de cât foarte, foarte rar, înjurând pe ori cine sau amenințând sub diferite pretexte dacă nu sânt satisfăcuți în cererile lor interesate din punct de vedere bănesc.

Dacă ar fi să inzist asupra acestui fapt, am putea aduce nenumărate exemple din diferitele și numeroasele ziare zise «independente», ce apar cu atâta ușurință mai în fie care zi, și din care unele

cu pretenții chiar de a contribui la... conducerea Statului.

De altfel cetitorul, cred, că nu are nevoie să-i aduc exemple, ele producându-se zilnic și atât de scandaloase, în cât revoltă ori ce conștiință cinstită.

Cum spuneam și altă dată, asemenea specimene de gazete, publică lucruri ce nu trebuiesc publicate, și nu publică ceea ce ar trebui să se publice.

Cauza pentru care o mare parte din presa noastră a decăzut atât de jos, — cu foarte puține excepții, — în ceea ce privește moralitatea, trebuie căutată, în primul rând, în ușurința cu care se recrutează gazetarii. Nu e absolut nici o îngrădire pentru acei nechemăți cari acaparează redacțiile, sfidând opinia publică prin tupeul nemai pomenit cu care se adresează chiar celor mai înalte personalități.

Cel de pe urmă băiat de prăvălie, fără absolut nici o cultură, de cât doar aceea de a iscăli, și încă greșit, derbedeul care n'a absolvit de cât cele patru clase primare, sau două, trei clase de gimnasiu, se crede apt pentru a se face învățătorul masei poporului.

Observați cu atenție la o festivitate oare care, unde iau parte oficialitățile și persoane de cea mai înaltă distincțiune, și veți vedea cum mișună în jurul lor diferiți indivizi, unii dezgustător îmbracați, cari lipsiți cu desevârșire de ori ce bun simț, nu

se sfiesc să se amestece în discuții, criticând în reu pe acei absenți, și adulând pe cei de față, ba mergând până acolo să deie lecții bărbaților de stat.

Și asemenea indivizi se zic gazetari, reprezentanții presei, această a patra putere în stat, cum i se spune.

Totuși se strigă în toate părțile că presa trebuie să fie liberă. Dacă presa este considerată ca o școală, ba, încă o școală din cele mai superioare, cum se face atunci că dascălii ei sânt recrutați fără nici un rost din drojdia societății, în marea majoritate a cazurilor ?

Cum ? pentru a fi un simplu dascăl la o școală de sat, un institutor în oraș sau un profesor secundar ori universitar, se cer ca să posedezi anumite titluri, rezultat al unei învățături mai mult ori mai puțin intense, a fi supus apoi unui anumit concurs, și abia după aceea putând ocupa o catedră, devenind astfel învățătorul tinerimii. Dar, a fi învățătorul opiniei publice, a oamenilor maturi, chiar a acelor învățați, nu se cere nici o condiție, de cât aceea de a găsi un ziar — și slavă Domnului că astăzi se găsesc destule, — unde să-ți debitezi însinuările la adresa oamenilor cinstiți, unde să-ți împrăștii veninul și răutatea improșcând în toate părțile pe ori cine nu-ți îndeplinește dorința, care în tot de-a una se reduce la o sumă de bani.

Iată prin urmare cine sânt marii învățători ai opiniei publice, iată cine sânt persoanele contra cărora nu ai dreptul nu să te revolți, dar nici măcar să cârtești câtuși de puțin, căci imediat ești taxat de reacționar care cauți să zugrumi libertatea presei, *sanctum sanctorum*.

Când asemenea elemente formează în cea mai mare parte personalul redacțiilor, — bine înțeles că sânt și excepții, dar acestea sânt astăzi cam rare, — nu e permis nici unui om cinstit și conștient de a nu se revolta și a cere, nu îngrădirea *libertății presei*, în senzul bun al cuvântului, ci îngrădirea tuturor indivizilor nepregătiți, urmăritori de câștiguri fără muncă onestă, apași cari atacă, nestîngheriți de nimeni, ziua mare, în coloanele celor mai răspândite gazete.

Contra unor asemenea indivizi, nu sânt legi cari să stăvilească recrutarea apașilor din presă. Și atunci ce rost mai au acele strigăte asurzitoare că se zugrumă libertatea presei, când guvernul, — ori cine ar fi la putere, — iea uneori măsuri contra unor asemenea apași ai condeiului?

Știrile cele mai fanteziste, minciunile cele mai sfruntate, terfelirea în noroi a cinstei omului și a tot ce are sfânt, cineva, nu pot fi oprite, fără a nu striga că ești dușman al libertății scrisului, și prin urmare un reacționar.

Dacă asemenea procedee gazetărești înseamnă

libertate de presă, atunci nu e de mirare că vedem cele ce se petrec zilnic.

Luați multe din ziarele noastre, unele foarte răspândite, având un tiraj enorm, și veți găsi instalate în redacțiile lor, nu puține din asemenea figuri gazetărești, tipuri hidoase, inculte, lipsite de bun simț și de ori ce noțiune cât de slabă de morală, foști pușcăriași, tronând în asanatori de moravuri, în conducători ai opiniei publice.

Ar trebui, credem, ca să se facă un adevărat triaj în presa de astăzi, și să se înlăture fără absolut nici o milă tot ce este putred sufletește și și intelectualicește, să nu mai aibă drept a mânuî condeiul ori ce individ suspect din punct de vedere intelectual și moral, să se creeze o normă anumită, un concurs de exemplu, un stagiu oarecare, și în urmă numai să i se recunoască dreptul că poate face parte din presă, și atunci, încă, răspunzător personal pentru tot ceea ce scrie. Numai așa, credem, că se va putea pune frâu unei stări de lucruri care degradează astăzi, într'un hal nemai pomenit presa.

Ar fi să inzistăm prea mult dând unele specimene de cum se scrie astăzi în cea mai mare parte din ziarele noastre.

Publicul cetitor cu bun simț cunoaște în de ajuns, sântem siguri, pe acești jurnaliști de contra-

bandă, și nu mai e nevoie să-i ilustrăm dând exemple.

Sântem pentru libertatea deplină a presei, a cuvântului, numai ca să nu se atingă, în mod tendențios, cinstea cuiva, să nu se insulte morala, să nu se sfideze bunul simț.

Și când există Sindicatul Presei, Asociația Generală a Presei, și atâtea alte asociații gazetărești, de ce să se tolereze cu atâta bună voință toți apașii din gazetărie și nu se pune odată capăt acestei stări deplorabile în care se sbate din ce în mai reu, presa de astăzi? Atunci de sigur că nu se va mai pomeni de loc de «zugrumarea presei», cum se strigă acuma de acești apași ai condeiului.

Am inzistat, poate, prea mult asupra acestei chestiuni, dar am făcut-o cu gând curat, cu inima deschisă și cu fruntea senină, că mi-am făcut datoria de vechiu și statornic gazetar, rădicând glasul contra acelor care compromit presa, și cărora ți-i rușine să te numești colegul lor.

Laș această chestiune atât de importantă, pentru mai târziu, când voi reveni cu nenumărate amănunte și voi ilustra cu exemple vădite modul cum înțeleg unii, — și din nenorocire sânt mulți aceștia, — să-și facă datoria de gazetari... «independenți».

„Mișcarea“

Pentru a se înțelege rostul apariției acestei gazete e necesar mai întâi să vedem în ce împrejurări a luat naștere.

Am aratat în partea întâia a acestei lucrări, că prin 1908-1909 se produsese în sânul partidului Național-Liberal din Iași oare care neînțelegeri de ordin personal. Erau unii dintre tineri cari nu vedeau cu ochi buni pe Președintele Clubului de atunci, mult regretatul Petru Poni. Poate că nemulțumirile acestea aveau și ele oare care îndreptățire până la un punct, dar ori cum ar fi fost, nu era de folos pentru nimeni, ca să se facă ruptura în partid.

Erau mulți tineri în club cari, de și admirabil înzestrați ca partizani devotați pentru ideile liberale, n'aveau, însă, răbdarea necesară până să le vină rândul de a ocupa primele rânduri în partid.

Mai cu seamă că mai erau unii intruși, cari voiau cu ori ce preț să prepondereze în partid, fără, însă, a se manifesta pe față contra așa zișilor «bătrâni» cari formau comitetul de conducere al clubului. Acești intruși stăteau la pândă și se foloseau de inexperiența, naivitatea și entuziasmul tinerilor din club pentru ideile mari generoase, pentru ai face pe aceștia să reacționeze sgomotos și public contra conducătorilor bătrâni, plini de cum-patare, disciplină, prevedere și experiență îndelungată.

În asemenea atmosferă, după oare care evenimente cari au determinat disolvarea clubului național liberal, și despre care vom vorbi pe larg mai la vale când vom ajunge la partea politică, iea naștere gazeta «*Mișcarea*», botezată cu acest nume de neuitatul Dr. Lebell, și înființată de Georgel Gh. Mârzescu, la 1 Septembrie 1909.

În cele câte-va luni cari au precedat apariția «*Mișcării*», când clubul liberal fusese dizolvat și ziarul «*Liberalul*» încetase, această nouă gazetă fusese bine venită.

Tinerimea generoasă din clubul Liberal ieșan, în frunte cu dl. C. Stere, de și de formă nu părăsise pe «bătrânii» conducători ai partidului, Petru Poni, Neculai Gane, Const. Climescu, Pandele Zamfirescu, Const. B. Penescu, Ath. Ath. Gheorghiu, Raki Vasiliu și alții, de și dl. C. Stere împreună cu generoșii păreau că nu susțin mișcarea desidentă a tinerilor liberali, totuși, de fapt dădea acestora tot concursul pe ascuns, căutând să-i încurajeze în mișcarea lor. Era diplomația pe care o întrebuinta tinerimea noastră generoasă pentru a da lovitura de moarte conducerii de până atunci a clubului Național-Liberal din Iași. Și a reușit căci nu după multă vreme, dl. C. Stere ajunge Președintele clubului liberal, și vom vedea cum.

Dar să revenim la «*Mișcarea*».

Georgel Mârzescu, în sinceritatea lui nebanuită de nimeni, credea că apariția noului ziar va pune

capăt unei stări de lucruri cari se petrecea de mai mult timp în club, și prin urmare această desidență va aduce pentru viitor o îmbunătățire în moravurile politice de atunci. De sigur că intențiunile tinerilor liberali, erau din cele mai bune și ca atare cu sorți de izbândă într'un viitor apropiat.

Trebuie, însă, de menționat că noua gazetă ca și acei cari o conduceau și aceia care se strânseseră în jurul ei, nu se considerau ca o desidență propriu zisă a partidului Național-Liberal, ci niște membrii ai clubului cari căutau să se pună mai în concordanță cu nevoile partidului reclamate de împrejurări, și de vremurile noi a unui democratism ce nu mai putea fi, nu înlăturat, dar nici macar temporizat.

De aceea apariția «Mișcării», era privită de opinia publică, și cu drept cuvânt, ca un ziar oficial al partidului liberal, ceea ce nu s'a desmințit nici o clipă, cu toate că la început, în coloanele ei se strecurau, după cum era și firesc, multe aluziuni cam cu două înțelesuri, ca să ne exprimăm așa, la adresa bătrânilor frunțași liberali. Această atitudine n'a durat mult timp, căci «Mișcarea» devine și de fapt și de formă ziarul oficial al partidului Național-Liberal la Iași.

Se facuse împacarea.

«Mișcarea» e condusă direct de Georgel Mârzescu, și zilnic apar în coloanele ei articole

semnate de fruntașii partidului. Din redacție fac parte poetul M. Codreanu, Neculai și Ioan Maxim, C. Săteanu, Ioan Bantaș, precum și vecinicul cu inima tânără, bătrânul dr. Lebell cari, zilnic la masa din redacție, căuta să-și facă datoria de gazetar liberal.

Au mai făcut apoi parte și scriitorul Al. Gh. Doinaru, dar pentru puțin timp, precum și mai mulți tineri, între cari trebuie să menționăm pe M. Sevastos și Dim. Hanganu, admirabile elemente gazetărești.

Inceputurile gazetei «Mișcarea» înseamnă pentru presa din Iași, ceva nou.

Modul cum începuse să fie redactată, formatul ei, colaboratorii, precum și entuziasmul sincer cu care munceau toți cei din jurul gazetei, aminteau vremurile de odinioară când «Evenimentul» și «Opinia» erau la apogeul lor.

Așa cum se prezentase la început «Mișcarea», era o necesitate și politică, dar și pentru opinia publică, cari începuse a se deprinde ca să vadă o presă mai bună, mai modernă.

Entuziasmul celor cari contribuiau la apariția ei zilnică precum și a cititorilor a căror număr se mărea pe zi ce trecea, dovedia până la evidență că apariția acestui jurnal, era într'adevăr o necesitate.

Având un format mare, rubrici variate, un re-

portaj excelent, articole scrise de personalități marcante a căror nume erau o garanție, precum și executarea tehnică a ziarului, îi dădeau dreptul să se numere printre cele mai bune gazete din țară.

De și «Mișcarea» era un ziar de partid, cu toate acestea mulți din acei cari erau adversari politici, nu se sfiu să trimeată articole semnate chiar, cum au fost frumoasele și admirabilele articole ale D-ului Ioan Petrovici, distinsul profesor universitar, care în coloanele «Mișcării» a publicat acel excelent studiu filosofico-literar, despre opera dramatică a lui Rostand.

Aceasta dovedea că ziarul «Mișcarea» era apreciat de scriitorii noștri de valoare, din cari unii fiind chiar adversari politici, se încumetau să colaboreze cu toată inima, sub proprie iscălitură, în coloanele literare ale gazetei național-liberale. Exemplul D-ului profesor Ioan Petrovici e vădit și clarifică până la un punct oare care, pe de-o parte modernizarea moravurilor noastre gazetărești, iar pe de alta, superioritatea «Mișcării» față de celelalte ziare ce apăreau atunci la Iași.

Ceea ce a contribuit în largă măsură ca acest ziar să se bucure de atâta influență, e și faptul că în fruntea lui se găsea Georgel Mârzescu, poate cea mai simpatică figură a Iașului pe acea vreme, el care nu avea dușmani personali ci numai ad-

versari politici, din cari totuși, unii din ei îi erau intimi prieteni.

Succesul «Mișcării» era prin urmare asigurat, din punct de vedere al redactării, cât și din acel al desfacerei căci avea un tiraj ce întrecea cu mult celelalte ziare ce apăreau atunci în Iași.

Acei cari formau redacția «Mișcărei», de și tineri, unii aveau însă o experiență de câți-va ani în gazetărie, și deci mai în măsură oare cum de a-și da seamă ce vrea zică o gazetă bună. Apoi pe lângă această experiență, multă, puțină cât o aveau, mai contribuia încă pe lângă entuziasmul tinereții, și dragostea ce o aveau pentru meseria de ziarist, și încrederea mai mult de cât prietenească în conducătorul gazetei, Georgel Mârzescu.

De și ocupa acum o poziție înaltă în politica Iașului, fiind fruntaș între membrii partidului liberal, totuși se purta cu cei din redacție mai mult ca un coleg: ca un adevărat prieten devotat, necruțând nici un sacrificiu pentru cei din jurul său.

Iată misterul care făcea pe toți cei din redacție ca să se devoteze cu desăvârșire breslei lor, și în deosebi directorului «Mișcării», Georgel Mârzescu.

Am spus mai sus că Mârzescu se ocupa cu tot dinadinsul ca ziarul să meargă bine, din toate punctele de vedere. Mai întâi sacrificiile bănești îl priveau numai pe el, apoi își da tot interesul, lu-

crând de-a valma cu toții în redacție, inspirând fiecărui dragostea de muncă.

Scrisa articole de fond, entrefileuri, informații, băcea chiar, une ori, și... literatură.

De și desidența din clubul liberal se manifestase cu oare care zgomot, dând prilej presei conservatoare să o comenteze cu mult succes, cu toate acestea, în fond, această desidență nu exista. Ea se reducea pur și simplu la o chestiune de persoane, după cum am aratat mai sus. Georgel Mârzescu, de și era în fruntea celor nemulțumiți de conducerea bătrânilor din club, totuși, în chiar primul număr al «Mișcării», a pus pe frontispiciul ei: «*ziar Național-Liberal*», ceea ce însemna că această gazetă este a partidului.

Pentru o lămurire mai deplină a cetitorului, cred nimerit să reproduc primul articol din primul număr al «Mișcării», semnat de însuși Gh. Gh. Mârzescu și prin care se clarifică întreaga atitudine a... desidenței liberale.

Iată acest articol publicat în An. I No. 1 Anul 1909 Sept. ¹/₁₄ :

„Mișcarea”

«Linia de conduită a ziarului «Mișcarea» este în de ajuns de indicată prin programul partidului Național-Liberal, din care facem parte, și prin manifestul guvernului liberal de la 12 Martie 1907,

pe baza căruia am dobândit încrederea concetățenilor noștri.

Ziarul «Mișcarea» este — nu va fi niciodată altă ceva, — un organ național-liberal. El își impune întreita datorie : de a propaga ideile liberale și democrate, de a urmări întărirea și dezvoltarea partidului național-liberal prin concentrarea forțelor democratice în jurul programului lui de reforme, și de a veghea la satisfacerea intereselor și nevoilor Țării și spre ai recâștiga cum se zice în actul constitutiv al grupărei liberale locale — splendoarea de a doua Capitală a României.

Aparițiunea unui ziar de propagare a ideilor și reformelor liberale, într'o formă accesibilă tuturor, mai cu seamă aci, în partea de sus a țării românești, saracă în asemenea organe de propagare, ni se pare a fi o necesitate resimțită, — necesitate indiscutabilă — pentru toate spiritile încrezătoare în viitorul partidului național-liberal. Evenimentele politice din decursul ultimilor doi ani, au putut să ne convingă cu prisosință, că reformele cari tind la îmbrățișarea de o potrivă a tuturor intereselor și nevoilor sociale nu se pot desevăși, chiar în urma sguuirilor violente, cum au fost răscoalele țărănești, prin coalițiunea, prin conflucrarea comună a tuturor partidelor politice.

Rezistența opusă de partidul conservator — cu toate nuanțele lui, — la opera de împăciuire socială

întreprinsă de partidul național liberal pe temeiul dreptății și nu a carității, după ce într'o ședință solemnă de expiere a tuturor greșelilor din trecut, s'a recunoscut de toți realitatea suferințelor și legitimitatea multor revendicări, ne întărește în convingerea, — ce de alminteri am avut în mod constant, că partidul național-liberal, că democrația n'are a se bizui de cât pe o singură putere, puterea opiniei publice, singura putere în măsură să înfrângă interesele individuale sau interesele de clasă nejustificate și provocatoare.

Făcând dar să apară, în nordul Moldovei, un ziar de propagare al reformelor liberale, bazată pe ideea ridicării culturale și economice și a participării la o viață politică mai largă a claselor de jos, un ziar legat cu toate centrele de acțiune liberală din această parte a țării, n'avem altă preocupare de cât aceea de a contribui cu munca noastră, cu toată puterea convingerei noastre, cu toată curățenia sufletului nostru, la o acțiune ce credem din cele mai utile în această epocă însemnată pentru luminarea opiniei publice. «Mișcarea» nu înseamnă «resvrătire», nici «agitație», «Mișcarea» este expresiunea ce istoria partidelor politice o pune «rezistenței», expresiunea proprie a partidului liberal, expresiune proprie partidelor progresiste, care evoluează, care și determină domeniul acțiunii lor

după necesitățile economice, politice, intelectuale și morale a unui popor.

Aceasta fiind țelul ziarului «Mișcarea», ori cari ar fi comentariile ce se vor face în jurul apariției lui — de altminteri s'au și făcut, ori cari ar fi intențiunile ascunse ce i s'ar atribui, — cea ce iarăși s'a făcut, ori cât de ascuțite și înveninate ar fi săgețile ce i se vor arunca nu ne vom abate, nici o clipă, de la linia de conduită ce ne-am tras, nu ne vom perde în polemicile meschine, vestigii ale luptelor politice sterpe în idei și bazate în patimi, nu vom jertfi discuțiunile de ordin general, ce nasc din cele mai splendide inclinațiuni și simțiminte sociale, chestiunilor de persoane ce nasc din cele mai urâte patimi ominești.

Evenimentele dureroase din primavara anului 1907 cari au provocat din partea partidelor politice declarațiunea de expiare a greșelilor din trecut, despre cari am vorbit mai sus, cari au determinat preocuparea constantă a tuturor asupra acelui mai însemnat problem social, cari au făcut să se nască în rezolvirea lui cele mai variate și mai contrazicătoare soluțiuni, în alegerea cărora se cere numai conștiința profundă a nevoilor poporului și grija de viitorul neamului nostru, socotesc că trebuie să îndrumeze luptele politice spre sinceritate și seriozitate, spre bună credință și muncă hotărâtă, spre un maximum de conștiință și de răspundere.

În această convingere a noastră se găsește nota discuțiunilor ce va susține ziarul nostru».

G. G. Mărzescu

Articolul acesta arată că acei cari s'au strâns în jurul «Mișcării», nu sânt disidenți propii ziși, ci mai mult niște nemulțumiți de o conducere momentană a clubului de câtră câți-va bătrâni cari acaparaseră totul în mâinile lor, nevoind să lese tineretul ca să se manifesteze. «Mișcarea» susținea prin urmare, programul partidului național-liberal, și ca atare era ziarul oficial al partidului, de și nu era recunoscut de conducătorii clubului ieșan.

Nu trecu mult și tinerimea zisă disidentă, se împacă cu restul membrilor clubului, adecă cu bătrânii, și astfel ziarul înființat de Gh. Gh. Mărzescu devine nu numai de fapt, dar și de formă oficiosul clubului național-liberal din Iași.

Noua atmosferă în care este cuprinsă acum gazeta «Mișcarea» se întinde tot mai mult, elementele tinerimei generoase din jurul d-ului C. Stere, începe a colabora la ziar, dar pentru puțină vreme, și în deosebi numai pentru perioada electorală.

O corespondență interesantă

«Mișcarea» a publicat pe lângă multele articole politice și literare, și o importantă corespondență dintre bătrânul Gh. Mărzescu și Mihail Cogălniceanu, corespondență plină de interes pentru aceia

care vor să cunoască starea politică de la începutul celei de a doua jumătate a secolului trecut.

Această corespondență a avut loc între anii 1862-1881 și a fost dorința lui Gh. Mărzescu ca ea să fie publicată, după cum reesă din rândurile scrise de el :

«Scriori de ale lui *Mihail Cogălniceanu*, adreseate mie în diferite chestiuni politice, care trebuiesc găsite și recetite, căci unele trebuiesc publicate». ss. Gh. Mărzescu.

Unele din aceste scriori se referă la evenimentele însemnate ce au urmat pentru biserica noastră de la 1870 încoace, și în care scriori se vede în ce mod scrupulos înțelegea Cogălniceanu să eie apararea drepturilor Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

Asemenea și Gh. Mărzescu, în scriorile adreseate lui Mihail Cogălniceanu, aduce pe tapet o mulțime de chestiuni politice de o mare însemnătate.

În 1869 Mărzescu era prefect al Județului Iași, și cu ocazia alegerilor, explică singur motivele pentru care a primit prefectura Județului Iași sub Ministerul de Interne a lui Mihail Cogălniceanu, arătând în același timp ce înseamnă «libertatea agenților» și «acțiunea guvernamentală» în regimul electoral de atunci :

«Sub ministerul Dimitrie Ghica, — zice Gh. Măr-

zescu, — Cogălniceanu fiind ministru de Interne, spre a da dovadă Domnitorului că marele barbat de stat Mihail Cogălniceanu este sprijinit în Moldova de tinerimea dinastică inteligentă, am primit prefectura județului Iași...

«În ziua de alegeri mă preumblam braț la braț cu profesorul meu Neculai Ionescu spre a-l asigura că nu fac nici o ingerință. Neculai Ionescu care știa că'mi am împărțiti alegătorii pe categorii, având fiecare gramaticul special care trebuia să-i scrie biletul, — și pe vremea aceea candidații n'aveau buletine tipărite, — îmi zicea zimbînd : *«Am să te atac și'am să te bat la cameră cu biciu de foc»*. — I-am răspuns iarăși cu surisul pe buze : *«Iubite dascăle! Ți'am fost elev și te mândrești cu mine. Spune-mi te rog macar esordiuul discursului ce 'l vei ține în Adunare»*. Neculai Ionescu luându-și poza de orator... infuriat îmi răspunde : *«Iar acel prefect, Mărzescu, june plăcut, elegant, cu fața candidă a unei vestale, nu ca a unei virgine din templul Afroditei... Acel prefect, jovial ca Nerone în bețiile lui»*... N'apucă să termine fraza și-l apuc în brațe, îl sărut și-i zic : *«frumos, frumos de tot, scumpe Dascăle. Dacă vei începe așa, reputațiunea mea de mare Elector al Iașului, a doua Capitală a României, va fi și făcută!»*

«Am triumfat în alegeri pe toată linia. Cogălniceanu ales cu mare majoritate, stăruie la Sulta-

nul, prin colegul seu de la externe, Vasile Boerescu ca să mă decoreze. Padişahul Imperiului Otoman îmi conferă «Medjidia» în gradul de Comandor. Foarte încântat de această distincţiune merg într'o seară la V. Pogor, unde erau adunaţi tinerii dinastici : Carp, Maiorescu, Neculai Mandrea, N. Culianu, fraţii Leon şi Iacob Negruţi, Melik, Mihai Corne, etc., chef, bucurie. De odată Pogor se ridică în două picioare şi 'n ton zeflemist se adresează prefectului zicând : «Ce ai făcut Mârzescule de te-a decorat Maiestatea Sa Sultanul ?...»

Eu, cu gravitatea lui Caton din Republica Romană, răspund : **„Am calcat un mare principiu de esenţa regimului parlamentar : principiul liberilor alegeri“.**

«Bravo ! Bravo ! Strigă cu toţi în chor, în frunte cu Carp, căruia de pe atunci nu-i prea plăcea Constituţia».

Cu privire la aceste alegeri, Gh. Mârzescu, în «*Prietenul Poporului*» de la 3 Decembrie 1900, în «*mărturisirile politice*» ce publica atunci, arată că şi Petru Carp solicitase sprijinul prefectului de Iaşi pentru un scaun de deputat. — Era în tot dreptul seu, zice Mârzescu, «ca dl. Petru Carp să ceară concursul seu în alegere Prefectului, căci pe acea vreme făceau parte din Societatea tinerilor dinastici dimpreună cu Maiorescu, Th. Rosetti, fraţii

Leon și Iacob Negruți, N. Gane, N. Mandrea, Mihai Corne etc., sub președinția lui V. Pogor, care purta și numele convențional de «*Miron*».

«Am răspuns lui Carp : «Cum crezi că pot să te aleg când pe față ești dușmanul șefului meu de la Interne, Mihai Cogălniceanu. Judecă singur dacă ași putea face una ca aceasta fără să fiu taxat de trădător». Mai multe telegrame confidențiale în privința acestei candidaturi au fost schimbate între ministrul Cogălniceanu și prefectul Mărzescu»..

Am reprodus rândurile de mai sus pentru că în ele se arată ce mentalitate era pe acea vreme în chestia alegerilor libere, și tot odată faima de *mare elector* de care se bucura încă de pe atunci Gh. Mărzescu, precum și amănuntul interesant că Petru Carp cerea sprijinul prefectului Mărzescu în alegeri pentru un scaun de deputat.

Această corespondență dintre marele Cogălniceanu și Gh. Mărzescu, are o deosebită importanță, căci ea dă la iveală o mulțime de lucruri interesante pentru istoria noastră politică.

Pe lângă partea politică a ziarului, «*Mișcarea*» dădea o mare extindere reportajului și 'ntr'adevăr, se poate spune cu drept cuvânt că a fost primul ziar în Iași care a luat în serios partea informativă, astăzi, în presa modernă, cea mai căutată de cetitori.

Asemenea, cum spunem mai sus, și partea literară era pusă la contribuție. Poietul Mihai Co-

dreanu, sub pseudonimul «Harold», a întreținut multă vreme, zilnic, o rubrică intitulată «*Din sborul vremii*», în care, într'o formă admirabilă, plină de avânt și poezie, discuta diferite chestiuni și impresiuni literare. Dacă am insistat atât de mult asupra acestei gazete, am făcut-o din două puncte de vedere, mai întâi «Mișcarea» a fost primul ziar din Iași care a apărut având un aspect modern, putându-se compara cu cele mai bune ziare din Capitala țării, apoi «Mișcarea», a avut în politica Iașului o mare influență, căci în coloanele ei s'au dezbătut o serie întreagă de chestiuni cari interesau, în gradul cel mai mare, întreaga viață culturală și socială a neamului, și care au avut o mare înrâurire asupra opiniei publice.

Dar un merit deosebit al «Mișcării», e și faptul că în coloanele ei au colaborat cele mai distinse pene ale Iașului, atât în domeniul politic, economic și social cât și în cel literar.

Din acest punct de vedere ziarul «Mișcarea» a fost, — pacat că n'a ținut multă vreme, — în fruntea presei nu numai din Iași și din Moldova, dar putea sta alături cu mare cinste cu presa din capitala țării.

Inceput de declin

Imprejurări de tot felul, unele mai serioase, altele mai puțin, au făcut, ca după câțiva ani, «Mișcarea» să înceapă a perde din activitatea ei

adecă să-și piardă din importanța ce o avusese și să devină un ziar ca ori care altul. Aceasta, din cauză că nu mai era acum entuziasmul de la început, și mai cu seamă că acela care fusese sufletul ei, Georgel Mârzescu, începuse a cam neglija conducerea jurnalului, fiind absorbit cu munca ce i-o impunea calitatea lui de deputat, fiind unul din frunțașii parlamentului.

Unde mai punem că mulți din colaboratorii frunțași de la început, începuseră și ei a da mai rar pe la ziar, iar unii chiar se retrăseseră cu totul.

Cu toate aceste Georgel Mârzescu, în marginile posibilității, pe cât îi îngăduiau împrejurările, căuta să întrețină moralicește «Mișcarea», dându-i tot concursul.

Acum conducerea zilnică o avea Nicu Maxim, un eminent ziarist, cu mult tact și cu simțul răspunderii în gradul cel mai mare. Lui i se datorește că «Mișcarea», cu toate enormele greutăți prin care a trecut, s'a putut menține înaintea.

A fost însă, un moment de mare criză, mai cu seamă în timpul campaniei din Bulgaria la 1913. Nicu Maxim plecase pe front pentru a-și face datoria. În lipsa lui, «Mișcarea», nu mai avea pe cine să se razime, și de aceea, din punct de vedere redacțional o ducea foarte greu, cu toate că se făceau eforturi enorme de cătră așa zisul «comitet» al ziarului, format din câți-va frunțași po-

litici din clubul național-liberal, fruntași, însă, cari se interesau numai și numai de mijloacele bănești care să asigure apariția regulată a «Mișcării».

Intoarcerea lui Nicu Maxim la ziar, a dat acestuia o nouă viață, dar greutățile erau acum mai mari.

Campania din Bulgaria dădu prilej lui N. Maxim să-și aștearnă impresiile din acest marș în coloanele «Mișcării», impresii scrise într-o limbă frumoasă și literară, conținând multe amănunte interesante.

Conducerea efectivă a ziarului o avea acum N. Maxim care, împreună cu o parte din vechii redactori, se strădănuia să mențină prestigiul gazetei, depunând cu toții o muncă uriașă. Cu toate acestea, «Mișcarea» părea că scade din zi în zi în ce privește partea redacțională. Nu mai erau acum colaboratorii de altă dată, nu mai era entuziasmul de odinioară, căci mai toți care se grupaseră la început în jurul ziarului, dar mai bine zis în jurul lui Georgel Mârzescu, nu-și mai dădeau obolul lor, umplând coloanele gazetei.

Presa și rezboiul mondial

Așa a mers până ce a izbucnit rezboiul mondial. Atunci și «Mișcarea» păru că se mai înviorază. Starea de neutralitate a țării noastre, dădu, poate, un nou avânt întregii prese. Meetingurile cari se țineau mereu pentru îndrumarea noastră spre

Antantă, știrile pesimiste cari veniau de pe câmpul de luptă din cauza succeselor militare ale germanilor, făcură ca presa românească să aibă o nouă întorsătură. Unele ziare susțineau cu înflăcărare intrarea noastră în rezboiu alături de Franța și Rusia, iar altele de Puterile centrale. Asemenea și barbații politici se împărțiră în două tabere.

Una care susținea să fim alături de Antantă, căci numai așa puteam să ne realizăm unitatea națională, cealaltă să dăm ajutor Germaniei și Austro-Ungariei pentru a putea să scăpăm de o eventuală invazie din partea Rusiei.

Din prima tabără făceau parte politicieni din toate partidele, căci erau înțeleși perfect asupra realizării aceluiași ideal comun, sfânt tuturor românilor.

Cei din tabăra adversă erau foarte puțini la număr, având în frunte pe Petru Carp împreună cu vechea grupare junimistă, și pe D-1 C. Stere c'un foarte mic număr de prieteni personali, vechii sei tovarăși și colaboratori de la revista «Viața Românească».

La această tabără s'a afiliat, cum era și firesc, toți acei cari erau străini de neamul nostru, și cari vedeau cu ochi rei, înfăptuirea în viitor a idealului românesc.

Dacă un Petru Carp, un Marghiloman sau D-1 C. Stere erau convinși într'adevăr că România nu poate să triumfe în revendicările sale, de cât numai

mergînd alături de Puterile Centrale, nu mai puțin adevărat că cei mai mulți din jurul lor, și cum spun mai sus, cea mai mare parte dintre străinii de neam românesc, căutau să profite materialicește, făcîndu-se spionii Germanilor și Austro-Ungarilor.

Astfel și presa din România se împarte în două.

O parte care iea apararea Puterilor Centrale, și alta care susține cu tot avîntul și convingerea, Antanta.

La Iași «Evenimentul» și «Mișcarea», cele două ziare ale partidelor de guvernămînt, își au nota lor comună în ceea ce privește războiul mondial, privind cu simpatie și susținînd Antanta, pe cînd «Opinia» condusă de Al. A. Bădăreanu și D-rul Calman Blumenfeld susțin cu multă îndârjire intrarea noastră în rezboiu alături de Puterile Centrale.

Întreaga *opinie publică românească*, însă, e contra Puterilor centrale, și aceasta se manifestă prin numeroasele meetinguri ce se țin și la cari iea parte o lume imensă, iar oratorii sînt dintre cei mai autorizați membri ai partidelor politice, în frunte cu foști miniștri și profesori universitari.

O parte din tinerețea generoasă împreună cu D-l Constantin Stere, care era și șeful clubului liberal, începe a se manifesta sgomotos chiar, pentru intrarea în rezboiu alături de Puterile centrale.

Această atitudine a D-lui Stere îl înstrăinează cu totul de *opinia publică românească*, și deci și

de clubul liberal, și în special de ziarul «Mișcarea», care de și oficiosul liberalilor, simpatiza fățiș pentru Antantă.

«Mișcarea» condusă de Georgel Mârzescu începe a fi ocolită cu totul de tinerimea generoasă, care la Iași se reducea la grupul din jurul revistei «Viața Românească».

De acum începe ca ziarul «Mișcarea» să nu se mai intereseze de șeful clubului, D-l C. Stere, pe care-l considera ca și plecat din partid. Georgel Mârzescu era privit cu drept cuvânt, de fapt, șeful organizației național-liberale din Iași.

De și partidul liberal era la cârma țării, și împrejurările îi dictau să steie în rezervă, România declarându-se la izbucnirea războiului, neutră, totuși «Mișcarea», ziar oficios nu se sfia să aibă o atitudine binevoitoare, destul de accentuată, față de Franța, și Rusia chiar, ca una ce era aliata celei dintâi.

Din zi în zi, însă, ne apropiam tot mai mult de intrarea noastră în războiu, și din zi în zi și «Mișcarea» devenea tot mai părtinitoare Franței, așa că ziarul condus de Georgel Mârzescu se considera ca un fel de monitor al opiniei publice românești cari voia ca armata noastră să treacă Carpații și să lupte contra Austro-Ungariei, pentru ași revendica drepturile asupra Ardealului, Banatului și Bucovinei.

Intrarea noastră în războiu alături de Antantă,

a fost primită de întreaga suflare românească c'un elan ce nu se poate descrie. «Mișcarea» ca și «Evenimentul» condus de bunul român D. A. Greceanu, scriu articole entuziaste.

Comunicatele oficiale de pe câmpul de rezboiu cari anunțau trecerea armatei noastre peste Carpați și înaintarea ei în Transilvania, fac ca tirajul «Mișcării» să se mărească considerabil, precum și a «Evenimentului».

Redacția «Mișcării» era asaltată toată ziua de o mare mulțime care căuta să afle știri de pe câmpul de luptă.

Greutățile devineau mai mari acum pentru că Puterile Centrale repurtau succese pe toate fronturile, iar armata noastră, în neputință să țină piept pe un front atât de mare. Totuși, soldatul român s'a luptat eroic ceea ce au recunoscut și dușmanii.

Imprejurările și nevoia au făcut ca ziarele să nu mai poată apărea în formatul lor obicnuit în patru pagini, din cauza lipsei de hârtie, în primul rând. De aceea ele își reduc apariția la două pagini, cari se umpleau cu știri de pe câmpul de rezboiu și cu câte-un articol de încurajare, menținându-se astfel entuziasmul publicului și încrederea nestrămutată în rezultatul final care nu putea fi de cât înfrângerea definitivă a Puterilor Centrale.

«Mișcarea» dar, ca și celelalte ziare a fost și ea nevoită să apară în două pagini, și în această

formă se menține, din nenorocire și astăzi, după zece ani de la rezboiu.

Nicu Maxim care conducea «Mișcarea», fiind numit prefect al orașului, gazeta continuă să apară fără un director care să aibă răspunderea și așa o duce mai multă vreme, căci acei cari se ocupau zilnic de ziar, erau vechii colaboratori de la «Liberalul» și de la începutul apariției «Mișcării», și prin urmare îndestul de apți pentru a face să apară gazeta. Totuși fiind ziar de partid, și mai ales al unui partid politic de guvernământ, era nevoie neaparat ca să aibă un director numai de cât. Atunci comitetul clubului hotărăște ca tânărul Victor Iamandi care se manifestase, cu deplin succes în ziaristică, ca și în viața politică, să aibă răspunderea conducerii ziarului, care împreună cu C. Săteanu, secretarul de redacție de atunci, dă un nou imbold «Mișcării».

Victor Iamandi se remarcă imediat prin articole pline de fond, scrise într'un stil clar și vehement adese ori. «Mișcarea» începe să revie par'că, sub noua conducere, ceea ce se observă ușor, mai cu seamă că Victor Iamandi în articolele sale de polemică era necruțător față de adversari, cari nu puteau să-i riposteze așa ușor. Curajul și entuziasmul cu care 'și îndeplinea misiunea de conducător politic al jurnalului, precum și admirabilele însușiri gazetărești, îl fac să fie recunoscut ca

cel mai bun gazetar din Iași, devenind în acelaș timp un distins membru al presei românești.

Articolele sale au mare răsunet și acei contra cărora își îndrepta el atacurile, îndreptățite de altfel, se recunoștea. Ia urmă învinși.

Singura obiecțiune ce i se poate aduce acestui eminent gazetar, e, că articolele sale sânt uneori prea lungi față de spațiul restrâns al ziarului. Aceasta e mai de grabă o calitate la el, căci trebuie de știut că ceea ce scrie dânsul într'un articol mai întins, nu conține nimic de prisos.

Conducerea și colaborarea zilnică a lui Victor Iamandi la «Mișcarea» ține câțiva ani, în care timp acest ziar pare a trăi vremurile de splendoare de la începutul apariției lui când era condus direct de Georget Mârzescu.

Mai târziu se formează un comitet de redacție compus din Victor Iamandi, Valeriu Bulgaru și C. Săteanu, acesta din urmă remânând de fapt singurul conducător al gazetei, ceilalți doi fiind absorbiți cu totul în politica zilnică a partidului, așa că nu se mai pot ocupa de loc de jurnal.

Victor Iamandi intrând în parlament iar Valeriu Bulgaru, un distins intelectual, ocupat cu catedra universitară, sânt, dar, nevoiți să părăsească pentru moment, credem, gazetăria.

Un breslaș fanatic

Acela care, însă, a rămas neclintit la postul seu, de la «Mișcarea» de la apariția ei și până'n prezent, este **C. Săteanu**, vechiu ziarist de meserie, care-și înțelege misiunea lui în chip admirabil, fiind în această privință un adevărat mucenic. Într'atâta s'a identificat cu breasla gazetărească, și în special cu «Mișcarea», în cât nu se poate concepe astăzi ca Săteanu să se lese de jurnalistică și «Mișcarea» să nu-l mai aibă în redacția ei.

C. Săteanu e tipul adevăratului gazetar de meserie pentru care ziaristica e cea mai înaltă misiune căruia i s'a sacrificat cu trup și suflet.

A fi gazetar, astăzi mai cu seamă, nu e mare lucru, dar a fi gazetar cinstit, cu dragoste pentru ziar, și conștient de marea menire ce o are presa, e ceva foarte greu și de aceea corpul gazetarilor de rasă este astăzi foarte redus.

Dintre aceștia foarte puțini, face parte și C. Săteanu, care mai bine de un sfert de veac își îndeplinește meseria c'o perseverență îndărătnică, neștiind ce este odihna când e vorba de ziar. Zilnic la postul seu, el mănuește cu aceiași ușurință un articol politic sau o cronică de actualitate, ca și un articol literar, căci Săteanu mai este, pe lângă gazetarul breslaș, și un bun scriitor în înțelesul literar al cuvântului.

Săteanu nu este un gazetar politic, un doctri-

nar, cum este, de exemplu, Victor Iamandi sau Valeriu Bulgaru. El este înainte de toate gazetarul de vocațiune, dar gazetar care știe să se respecte și să privească breasla din care face parte ca una din cele mai onorabile, din cele mai sfinte, pentru care și-a sacrificat întreaga lui viață până astăzi, și continuă cu același zel și cu aceiași putere de muncă ca și în primele începuturi ale carierei sale gazetărești.

Am spus mai înainte că Săteanu nu e un gazetar politic, nici un doctrinar.

El nu va scrie nici odată un articol vehement, un articol care să taie în carne vie, el nu va discuta o doctrină politică căutând să se afirme ca un savant, nici nu va încerca să se afișeze ca un ziarist care să împrăstie amenințări în dreapta și în stânga pentru ca să-și satisfacă un capriciu sau mai bine zis să urmărească un profit personal.

Ceea ce scrie el la ziar, interesează pe toți, căci aduce în discuție totdeauna chestiunile la ordinea zilei și așa cum le desbate, nu poate produce nici o jignire nimăru, și nu păcătuiește nici prin pedantism, nici prin o formă care să inspire o îndiferență sau desavuare a opiniei publice, cum se întâmplă cu cei mai mulți ce se cred că sânt gazetari pentru simplul motiv că au la dispoziție coloanele vre unui ziar oare care.

Săteanu este un muncitor intelectual, fără pre-

tenții, fără să caute să se impună prin sistemul azi atât de practicat al admirației mutuale a vreunui ceneclu puțin serios.

E un harnic și destoinic mănuiitor al condeiului în care bunul simț și sinceritatea țin locul prim în indeletnicirile lui intelectuale, și mai presus de orice, credința neștrămutată că ceea ce produce în publicistica română, poate servi, cu bună dreptate, credem și noi, la răspândirea culturii adevărate în masa poporului.

Astfel se prezintă, aproape bătrânul și cunoscutul publicist ieșan, C. Săteanu, a cărui operă culturală este de o netăgăduită importanță, mai ales astăzi când răsar zilnic nenumărați preținși «scriitori», cu pretenții cari de cari mai fantastice și cari cred că prin înșirare de cuvinte plasate fără rost, scrise într-o limbă pășărească pot să imprime în publicistica noastră o epocă care să remarce și să fie pildă viitorimei.

C. Săteanu nu face parte dintre aceștia și e firesc să nu facă, ca unul care și-a făcut educația culturală și sufletească la școala inaugurată cu atâta elan de către marele nostru învățat și precursorul democrației românești, dl. Ion Nădejde.

Aparținând acelei generații în care cumpătarea, sinceritatea, bunul simț și cultura serioasă, formează crezul său, din primii ani ai mănuierei condeiului în publicistică, el a dovedit că e un admirabil ucenic,

înzestrat cu calități ce fac pe un tânăr talentat să progreseze zilnic, având ca țintă calea dreaptă și sănătoasă.

Cultivându-se mereu și luând exemplul de la marii dascăli ai generației de acum trei zeci de ani, C. Săteanu a căutat să nu se înstrăineze de loc din drumul croit de predecesorii sei, și a luptat voinicește și luptă încă, cu multe piedici, ce firesc i s'au pus înainte și le întâmpină, poate și-acum, în drumul spinos al carierei de publicist, ajungând, totuși, astăzi, în plină maturitate a vârstei, să ocupe un loc de cinste în publicistica ieșană, de care și sufletul și inima lui sânt legate puternic.

Fanatic în credințele sale de ordin artistic și literar, nu s'a lasat influențat de curentele anarhice care caută să pătrundă cu ori ce chip în literatură și artă.

Dovada stă în faptul că în alcătuirea «Siluetelor literare și artistice» s'a servit de scriitorul renan Eulenberg, a cărui autoritate literară este indiscutabilă, traducându-l în trei volume în care se vorbește de cei mai mari scriitori și artiști ai lumii din toate epocile și până astăzi.

Pe lângă acestea, Săteanu a mai tradus o serie de portrete din scriitorul rus Merejkovski, precum și mai multe schițe și nuvele, în mai multe volume, din satiricul scriitor Șalom Alechem.

Săteanu, după cum se vede, nu se mărginește

numai la îndeplinirea datoriilor sale de gazetar breslaş, el se îndeletniceşte în afară de gazetăria pură, şi cu o muncă intelectuală pe tărâmul literaturii, căutând să contribuie, pe cât îi îngăduie timpul, la propagarea cât mai întinsă a operilor marilor scriitori străini, muncă pe care o îndeplineşte aproape zilnic de un şir de ani.

Dacă am insistat asupra lui C. Săteanu, lăsând la o parte ori ce spirit de veche şi neclintită prietenie şi colegialitate, am făcut-o pentru că n'am voit să se treacă sub tăcere munca cinstită şi rodnică a unui adevărat ziarist de meserie, care ş'a închinat toată viaţa, din tinereţă, breslei gazetăreşti.

C. Săteanu, ori ce s'ar spune, va rămâne în jurnalistica din bătrâna capitală a Moldovei, o figură simpatică, cinstită, cu simţul datoriei dus până la sacrificiu, al răspunderii pentru tot ceea ce munceşte, şi mai cu seamă un suflet ales şi o inimă bună.

Ar fi de prisos, credem, să mai insistăm asupra apariţiei vremelnice a o mulţime de fiţiuci, unele cu caracter de politică... independentă, altele de literatură, artistic, etc., etc. Acestea n'au putut să aibă nici o influenţă asupra presei, de cât doar aceea că au mărit numărul ziarelor, fără să lese

în scurta lor durată vre-o urmă macar, care să contribuie câtuși de puțin la o propagandă oare care pentru folosul opiniei publice.

Numărul acestor fițuici, din cari unele de-o crasă ignoranță a conducătorilor lor, se mărește din zi în zi, dar tot cu aceeași repeziciune dispar de pe arena publicistică. De aceea nu ne vom ocupa de ele, neavând nici un merit care să le îndrituiască de a li se cita macar numele.

Cu toate acestea și acestor fițuici, zise «gazete», trebuie să li se deie oare care atențiune în timpul cât apar, căutându-se să se atragă luare-aminte a publicului de a nu se lăsa indus în eroare de niște neisprăviți intelectualicește, certați cu morala și cu bunul simț, încurajându-i și susținându-i în opera lor de distrugere a tot ce este corect, bun și folositor pentru public.

Aceste tipuri cari și fac o meserie rentabilă în a scoate din când în când câte un număr două de gazetă, sânt o adevărată pacoste a opiniei publice.

Dacă opinia publică mai cultă, își dă seama de această decadentă a scrisului, rămâne, însă, o parte din public care iea de bună, din nenorocire, asemenea gazetărie și de multe ori încurajând-o, în conștient, bine 'nțeles.

Asemenea gazete au ca principiu: șantajul, singura sursă de unde și pot face un venit, căci de o muncă cinstită, în ori care alt domeniu de activitate, nu sânt capabili.

Mai sânt și oare care aventurieri cari, fără să aibă nici cea mai mică noțiune de ce vrea să zică presă, scot câte-o gazetă, dar nu într'un oraș, ci, cu apariția fiecărui număr își schimbă și orașul.

Acești proprietari și «directori» de gazetă cobilindă toate orașele țării, și primul gest pe care-l fac când debarcă unde-va, e să se prezinte autorităților, începând cu Prefectul de Județ și de Poliție și cerând pe un ton dezgustător de cerșetorie, «concursul» prin facere de abonamente la comerțianții orașului, precum și o sumă mai mult sau mai puțin respectabilă din bugetul instituției la care se adresează.

Și să nu se mire nimeni, că mai în tot de-a una șefii acestor autorități cad în cursă, fie din cauza slăbiciunii de caracter, sau că se tem să nu fie atacati, fie că vor să se vadă trecuți în coloanele acestor ziare, lăudându-li-se personalitatea, de multe ori prea banală. Astfel se incurajează acești mângâitori de hârtie, cari când se întâmplă câte-o dată, rar de tot, nu e vorbă, să fie dați afară cum li se cuvine și puși la punct, încep să strige în toate părțile că nu mai e de trăit în țara aceasta, că sântem, noi românii, un popor barbar, că nu știm să apreciem presa și scriitorii.

Ceea ce-i caracteristic la acest soi de gazetari, e că sânt în tot de-a una partizanii guvernului, ori care partid ar fi la putere. Sânt, totuși și prevă-

zători, căci nu uită să strecoare regulat prin coloanele ziarului și laude la adresa personagiilor marcante din opoziție. O fac aceasta, nu pentru că au respect sau admirație pentru fruntașii opoziționiști, ci fiindcă știu bine că mai curând ori mai târziu vor veni la putere, și vor avea nevoie atunci de dâșii.

Cunosc un apaș al presei, un derbedeu în toată puterea cuvântului, fost băiat într'o băcănie, care când a fost prins de stăpănu-seu, furând, și dat afară, s'a apucat de ziaristică, scofând pe cont propriu un ziar lunar, o fițuică, pe care a botezat-o «Capitala».

Primul număr l'a scos în Capitală, al doilea la Galați, al treilea la Iași, și tot așa fie care număr îl scoate în câte-o capitală de județ, având aierul că ar fi o gazetă ce apare regulat în orașul în care se tipărește întâmplător.

Vreți să știți cum se prezintă acest ziar? N'are absolut nici un criteriu după care să se conducă, nu aparține nici unui partid politic, sau mai bine zis, aparține tuturor partidelor și grupărilor politice. E un ziar eminamente „*independent*“, adică pentru deplina *libertate a presei*, dar așa cum o înțelege acești apași ai condeiului.

Pe aceeași pagină, puse față 'n față clișeele unui fruntaș guvernamental și al unui fruntaș din opoziție, ambii sânt lăudați de-o potrivă, cu aceleași

fraze aproape, întrebuițând o sumă de calificative cari se potrivesc ca nuca 'n părete.

Aceasta nu-l împiedică pe proprietarul director al acestui specimen de gazetă, ca în oare care... împrejurări să atace în chip trivial tocmai persoana căreia nu cu mult înainte îi adusese cele mai mari laude. Cauza? O înțelege fie care: refuzul acestei persoane de a da suma ce i s'a cerut pentru a fi... lăudat.

Intr'un asemenea caz, cum rămâne oare cu mult trâmbițata «libertate a presei?» Oare acești apași ai condeiului trebuiesc să se bucure de libertatea presei, sau mai bine zis, să li se îngăduie ca să devină deținătorii unui ziar în care se-și plaseze toate elucrubațiunile pentru a șantaja?

Respundă, în conștiința lor, toți acei care cântă pe toate tonurile această libertate a presei, dacă e bine sau nu să se folosească de ea ori ce neisprăvit, ori ce individ fără scrupul care caută să-și facă un venit sigur din insulte și amenințări la adresa tuturor acelor cari nu se pretează de a deschide baierile pungei acestor bandiți, cari în fond nu sunt de cât niște bandiți ordinari?

„Indrumarea“

Între revistele cari au apărut în Iași înainte de războiul cel mare, și cari a lăsat o amintire destul de frumoasă în lumea cultă, trebuie să menționăm, în afară de «Viața Românească» despre care ne

vom ocupa mai încolo, o admirabilă publicațiune lunară «*Indrumarea*» sub direcțiunea Domnilor Sebastian Moruzzi și Dr. P. Zosin.

Această publicațiune se intitula «*revistă pentru politică, literatură și știință*». În realitate, ea a fost scoasă pentru a pune pe tapet unile chestiuni politice și sociale, cari nu puteau fi discutate în ziarele partidelor politice din diferite împrejurări.

«Urmărim multe idei comune, zice «*Indrumarea*» în articolul program, — cu ale multor altora: dar urmărim și unile cari ni-s proprii cel puțin prin faptul, că credem nimerit a le da în vileag, ceea ce ne deosebește fundamental de aceia cari poate le au ca și noi, dar le țin ascunse. Această din urmă considerație mai cu seamă îndreptățește apariția revistei noastre, de a expune și unele idei pe cari nimeni și nici o altă revistă nu le expune.. Alminteri apariția noastră nu ș'ar fi avut rost, căci, am fi putut găsi ori unde oploșire cu ideile ce le avem comune cu ale altora... noi pe lângă literatură și știință, *vrem mai ales să facem politică și... pentru cuvântul de a înălța politica ne manifestăm prin revistă*».

Apoi se face destăinuirea, de altfel știută de toți atunci, că, conducătorii revistei fac parte din partidul conservator-democrat de sub șefia lui Take Ionescu, dar fiindcă marele barbat de Stat în declarațiunile făcute la 3 Februarie 1918 n'a

atins două chestiuni mai cu seamă, și anume : «*chestiunea reformei electorale* care după noi, spune «*Îndreptarea*», constituie un pact imediat și vital de realizat în viața politică, și chestiunea conve-
țuirii cu evreii prin introducerea și absorbirea lor treptată în sânul națiunii române».

Iar mai departe se spune : «vom lupta pentru cea mai strictă aplicare a legilor și pentru o să-
nătoasă îndrumare a moravurilor, convinși că nu-
mai bunele moravuri sunt cheazășia bunelor legi și
riguroasei lor aplicări».

Din cele citate se vede limpede, că «*Îndrumarea*» a fost o revistă pur politică, iar literatura ce o publica, era numai o distracție, sau mai bine zis un obicei pentru a nu se pierde tradiția ziarelor politice care rezervă anumite coloane și produc-
țiunilor literare.

Între colaboratorii acestei publicațiuni se pot nu-
măra D-nii : Gh. Ghibănescu, Eugen Herovanu, Dr. I. Duscian, Mihai Codreanu, Artur Gorovei, Titus Lapteș, I. Petrovici, August Scriban, Dr. A. Steurman și alți câți-va scriitori mai mult ori mai puțin cunoscuți.

De menționat că această revistă cu caracter politic a fost o adevărată îndrumare cinstită pentru dobândirea reformei electorale, în sensul votului universal, precum și pentru aplicarea strictă a legilor.

Aceste două chestiuni pe care D-nii Sebastian Moruzzi și Dr. P. Zosin căutau să le discute în senz cât mai larg, de bună seamă că nu convenia pentru moment conducătorului partidului Conservator-Democrat, Take Ionescu.

Chestiunea reformei electorale a fost desbătută cu multă competență de D-nii D-ri Zosin și Moruzzi precum și de alți colaboratori.

Entuziasmul și sinceritatea cu care acești doi intelectuali căutau să convingă opinia publică despre importanța și necesitatea reformei electorale, e o dovadă și mai mult că acești doi *membrii ai partidului conservator-democrat*, recunoșteau o asemenea reformă.

În deosebi, D-l *Sebastian Moruzzi*, a cărui obârșie se află în familia foastă domnitoare a Moruzzeștilor, și prin urmare prinț de baștină, crescut în atmosfera aristocratică a oaselor sfinte, rupând cu vechea tradiție boierească, apare pe terenul politicii ca un destoinic și convins democrat.

Din tot ceea ce a scris la «Indrumarea», se vede pe de-o parte dragostea nemărginită ce o are pentru poporul cel mult de la țară, pe care dorește să-l vadă cu totul emancipat de sub dominațiunea burgheziei, iar pe de altă parte, adâncă convingere că numai prin democratism se poate ajunge la această emancipare.

Cu toate acestea se conturează une ori în fru-

moasele sale articole și câte-o reminiscență nostalgică, vagă, dacă se poate spune, despre vremurile de odinioară când boierimea era a tot puternică.

Entuziast ca un adolescent, dar în acelaș timp de-o severitate reacționară, dă a înțelege că tot ceea ce face, e fructul unei îndelungate chibzuiri, a unei mature cugetări, adică, că totul prepară mai dinainte, și numai după aceea se hotărăște. Și așa și este, căci în firea sa se petrece o neîntreruptă luptă între reacționarismul de sânge boieresc și perspectiva reușitei sigure a democrației, căreia îi închină toată puterea sa de muncă, căutând mereu să o servească, fie practic prin manifestarea ce o arată față de pătura țărănească pe care o ajută în diferite împrejurări, fie teoretic prin mijlocul discuțiilor în presă pentru triumful democrației.

Având o cultură generală solidă, caută să se folosească de ea ori de câte ori i se prezintă ocazia. Totuși această cultură ori cât de solidă i-ar fi, nu-l poate face ca să nu să se influențeze de anumite împrejurări, ceea ce pare a avea ca rezultat necontinuitate în ceea ce întreprinde.

Se poate zice că simpaticul dn. Sebastian Moruzzi e un amalgam de reacționarism și democra-tism, în care acest din urmă iese mai tot de-a una în evidență.

Fiind prefect al Județelor Suceava și Tulcea sub regimul conservator, d-sa s'a comportat admirabil,

dând dovezi netăgăduite de multă pricepere, corectitudine, și în deosebi căutând să ajute populația rurală, căreia, de astfel, în tot de-a una i-a aratat cea mai dese-vârșită sollicitudine.

De și-i un convins și sincer democrat, e stăpânit cu toate acestea, une ori, de sentimentul a tot puterniciei boerului de altă dată, — probabil remi-niscentă a îndelungatei educații boierești a acestei familii.

Li place să steie la cislă cu țaranii, să le-asculte păsurile, să-i povățuească cum e mai bine, să-i lumineze asupra diferitelor chestiuni ce interesează pătura țărănească, dar în acelaș timp purtând într'un elegant portmoneu cărțile sale de vizită pe care se vede imprimată vechea coroană princiară a Moruzeștilor. Nu-i displace, ba din potrivă, să audă zicându-i-se «Prințule», titulatură pe care o consideră ca ceva inerent persoanei sale.

Aceasta, însă, nu-l împiedecă, ba chiar are o mare mulțumire, să întindă delicata sa mână princiară săteanului a cărui palme sânt bătătorite de coarnele plugului și ale sapei.

De aceea nu trebuie să mire pe nimeni că D-l Sebastian Moruzzi, de și adept convins al democrației, a fost și este un statornic *conservator*, de nuanță democrată, dar un *conservator*.

Entuziasmându-se de mișcarea cretană, a luat parte la rezboiul din Creta, comandând un bata-

lion, când făcu cunoștința marelui barbat de stat elen, Venizelos, cu care s'a împrietenit.

Aceste spuse asupra personalității D-ului Sebastian Moruzzi, am dori să trecem mai departe, voind să relevăm din admirabila sa revistă câte-va chestiuni asupra cărora ar fi mult de discutat, dar nu aceasta ne interesează pe noi acum, ci voim numai să a- rătăm importanța acestei reviste din punct vedere gazetăresc.

«Îndrumarea» cuprinde o serie de articole doctrinare în care se desbat cele mai importante probleme sociale și politice care interesează în primul rând opinia publică.

Chestiunea țărănească ca și aceea a reformii electorale, ocupă locul de cinste în paginile revistei.

Sânt articole scrise cu multă competență, pline de adevăr și expuse într'o formă pe cât de clară, pe atât și de bine studiate toate chestiunile ce le discută.

D-1 Doctor P. Zosin, scrie cu avântul seu recunoscut articole în care tratează «Politica democratică» și inzistă asupra «Rațiunei istorice a democratismului în țara noastră», căutând să releveze că «partidul conservator-democrat trebuie să cuprindă în programul seu de reforme imediate, punctele cele mai principale, — cum e reforma electorală și chestia țărănească, în primul rând, — spre a răspunde astfel cu drept cuvânt nevoilor și așteptări-

lor, și a face opera cea mai sănătoasă și cea mai potrivită cu timpul și cu împrejurările în care trăim».

D-*l* Sebastian Moruzzi vorbește cu o vădită îndurerare amintind multe «din greutățile vieții țărănești», arătând cum populația rurală este expusă mereu la bunul plac al acelor cari ar trebui tocmai să-i deie ajutorul și dreptatea, dar de la cari nu le poate capata.

D-*l* Gh. Ghibănescu, bazat pe documente autentice vorbește despre «stările sociale din trecut», pe când Șt. Antim discută despre «origina trusturilor arendașești».

D-*l* Sebastian Moruzzi, într'un admirabil articol despre «Democrație și Antisemitism», pune și D-*sa* vecinica întrebare auzită de nenumărate ori: «dacă evreii se pot asimila».

În afară de probleme politice și sociale, «Îndrumarea» mai publică, cum am aratat mai înainte, o mulțime de bucăți literare, în care în primul loc, remarcă Mihai Codreanu prin neîntrecutele lui sonete, și regretatul Dr. A. Steuerman-Rodion, prin frumoase versuri și schițe ușoare în proză.

Trebuie de asemenea menționat D-*rul* I. Duscian care se distinge prin mai multe articole critice, ca și Eugen Herovanu, care publică câte-va observațiuni asupra «Respunderii mulțimei» și asupra unei interpelări a lui Nicu Filipescu cu privire la guvernarea partidului național-liberal.

Sfârșind acest capitol despre «Indrumarea», vom aminti despre o corespondență între dl. Ermacov, simpaticul nostru concetățean și fost comerciant și Lew Tolstoi, patriarhul de la Isnaia-Poliana, cu privire la secta Scopîților, corespondență asupra căreia insistă D-rul P. Zosin, în coloanele revistei și care a fost informat de cătră finul intelectual, dl. Christea Malhasovici, cunoscutul avocat ieșan.

Spațiul nu ne permite să insistăm asupra acestei corespondenți, în care se văd în toată lumina lor, părerile ce le avea marile scriitor rus asupra sec-tei scopîților, precum și acelea ale adeptului acestei secte, un om de altfel, de-o cultură foarte distinsă, cu care Tolstoi intrase în corespondența despre care pomenim în treacăt.

Cenzura Presei

În timpul neutralității noastre, ca și în perioada rezboului, au apărut în Iași o sumedenie de gazete cari, cele mai multe din ele nu urmăreau de cât profituri bănești. Toate se întreceau să apară cât mai de vreme, pentru a da publicului știri de pe câmpul de luptă, de altfel aceste știri ierau acele transmise oficial de Marele Cartier General, tuturor ziarelor.

Ziarul «*Lumea*» își menținea, însă, marele seu tiraj, căci trebuie să recunoaștem că era gazeta ce se vindea într'un număr de exemplare destul de mare. Dar și acest ziar, ca toate celelalte nu

se mărginea să publice de cât știrile oficiale și foarte rar câte un articol mai deosebit.

Cenzura presei a fost decretată, după cum era și firesc, în tot timpul războiului și chiar câtăva vreme după.

Avea o mare rațiune această cenzură, de și uneori era făcută fără o apreciere serioasă asupra celor ce se scriau în presă.

Un fapt caracteristic ce s'a petrecut în timpul războiului cu privire la presă, e și următorul.

Aproape zilnic apăreau fițuici cu pretenții de ziare umoristice și satirice. Cele mai multe erau scoase de elevii școalelor secundare, cari voiau cu ori ce chip să poseze în gazetari. Aceste ziare fițuici erau pline de trivialități ordinare, ceea ce a făcut ca cenzura să le oprească.

Îeram pe atunci însercinat cu cenzura presei. În fiecare zi trebuia să citesc zeci de ziare, și să fiu necruțător cu multe din ele, fiindcă voiau să publice lucruri cari nu conveniau din punct de vedere național. Mai cu seamă ziarele scoase de partida părtinitoare Puterilor Centrale, de și nu îndrăzneau să le susțină fățiș, căutau totuși să strecoare sub diferite forme, aprecieri bine voitoare pentru inamicii cu cari eram în războiu. Nu rare ori eram nevoiți să pronunțăm suspendarea pe timp limitat și chiar definitiv a unora din aceste jurnale. Sub forma că voiau să atace guvernul în diferite

chestiuni, se încercau cum arăt mai sus, să deie în vileag o mulțime de fapte neadeverate, și aceasta numai din spirit de rezbunare, că nu puteau să susțină pe față interesele dușmanilor noștri.

Cenzura în timpul războiului, a fost bine 'nțeleasă, destul de aspră, căci altfel iera imposibil.

De câte ori nu se iveau conflicte între noi cei de la cenzură și diferite personalități filogermane, pentru că ne opuneam la publicarea cîre știe a ce articole cari nu cadrau de loc cu interesele noastre naționale.

Ziarele apăreau, din cauza cenzurei cu coloane întregi în alb, era și natural.

Dar voiu să povestesc un fapt. Primesc pentru cenzurare o gazetă de format mic. De la primele rînduri am văzut că e un ziar cu pretenții satirice și umoristice, dar scris așa de dezgustător și trivial, în cât am ramas, pentru o clipă consternat. Nu-mi puteam da seamă cum poate cineva să scrie asemenea năsdărăvăanii mai ales în niște momente atît de dureroase, dar înălțătoare în acelaș timp, pentru că soldații noștri își vărsau sîngele pentru întregirea neamului.

Chiem pe redactorul răspunzător al gazetei. Se prezintă doi elevi de liceu, cu șepcile pe cap și cărțile în mînă.

- Dumniavoastră scoateți această revistă?
- Noi, răspund ei c'un ton foarte arrogant.

— Cum se poate să scrieți, voi, elevi de liceu, — erau din clasa a V-a, — asemenea pornografii? Nu vă e rușine?

— Nu, domnule, ripostează unul din ei foarte mândru, noi facem literatură realistă, cum a făcut și Zolla.

Bine 'nțeles că am procedat în consecință, cu acesți doi tineri imberbi.

Asemenea purtare a unor elevi de școală arată până la ce grad de decădere morală ajunsese tineritul din școli.

Trebuie, însă, să nu se treacă cu vederea, că asemenea... gazetari nu erau români.

O spun aceasta nu din spirit de șovinism, dar pentru că mintea unui român, în atari împrejurări tragice, nu se putea preta ca să-și bată joc, publicând un ziar cu conținut pornografic.

Că a fost o copilărie, din partea acestor elevi de școală, nu mă 'ndoiesc, dar ori cum, avea un substrat foarte problematic în ceea ce privește simțul moral și național.

Incheindu-se pacea forțată pentru noi Români, și la cârma țării venind un guvern impus de împrejurări, se dădu curs liber tuturor germanofililor ca să-și debiteze prin presă ceea ce până atunci li era interzis de fostul guvern național.

Nu vreau să mai amintesc cele petrecute atunci cu mulți din preșinșii noștri gazetari, căci ar fi să deschidem o rană prea dureroasă, de aceea trecem peste această tristă perioadă a unei așa prese care numai cinste n'a făcut breslei gazetărești.

În acest timp se petrecea o mare frământare între partidele politice. Un mic număr dintre liberalii cari făceau parte din «tinerimea generoasă», în frunte cu profesorul Mihai Carp, concep ideea înființării unui nou partid politic, de nuanță pur democratică, denumindu-l *Partidul Muncii*. Acest nou partid, avea nevoie de un organ de publicitate și astfel ie naștere ziarul „*Tribuna*“ în care s'au publicat o serie de articole bine scrise în legătură cu principiile noii grupări politice.

Acest ziar, însă, n'a putut să aibă viață îndelungată, dar câtă vreme a apărut, a fost la înălțime în ceea ce privește seriozitatea și avântul cu care era scris.

Sinceritatea nebănuită de nimeni a grupului restrâns din jurul «*Tribunei*», entuziasmul cu care pășeau acești tineri pentru înjghebarea unui nou partid pur democratic, precum, poate și nevoia ce se simțea acum de o asemenea grupare, fac ca ea să fie apreciată chiar de către conducătorii autorizați ai celor două partide de guvernământ : liberalii și conservatorii.

Dar asupra acestei grupări politice vom vorbi pe larg mai încolo.

În timpul războiului, a mai apărut la Iași ziarul *România* care a fost adevărata publicațiune națională și care ziar cuprinzând articole entuziaste cu privire la viitorul țării, se respândea în tranșee soldaților noștri, pentru a-i încuraja.

La această gazetă scriau fruntașii politici și literați ai neamului nostru, fără osebite de culoare politică.

Trebue să spunem că în aceste vremuri în România nu există decât un singur partid, al Românilor. Conservatorii și Liberalii erau strânși uniți în jurul aceluiași ideal : întregirea neamului. Toate animozitățile dispăruseră, așa că luptele politice duse cu atâta patimă până atunci, încetaseră cu desăvârșire.

Era și firesc ca dragostea de țară să fie mai puternică de cât ori care alta, mai cu seamă acum când în joc era însăși existența noastră ca stat și națiune.

De aceea și la ziarul «România» colaborau scriitori de toate nuanțele politice, căci toți aveau aceeași țintă, toți aveau acelaș program pe care doreau să-l vadă cât mai curând realizat : *unirea tuturor Românilor*.

În asemenea atmosferă de frăție s'a desfășurat colaborarea a tot ce era român de sânge și cu aspirațiune națională.

PARTEA III

Situația partidelor politice la începutul sec. al XX-lea

Frământări acute

Am spus că începutul secolului actual a produs în sinul partidelor noastre politice, o nouă orientare, aproape bruscă.

Cele două vechi partide de guvernământ, liberalii și conservatorii, își epuizaseră programele lor și acum se găseau în situația următoare: sau să dispară dacă nu vor să accepte nouile idei democratice, ori să se transforme aproape radical, conformându-se împrejurărilor și vremii.

Partidele socialist și cel radical suferiră și ele o mare schimbare în existența lor.

Socialiștii înțeleseseră acum că aplicarea manifestului lui Karl Marx și Engels, în țara românească, este cu neputință și prin urmare cea mai bună soluție nu poate fi de cât aceea de a se apropia de

cele două partide burgeze și chiar a fuziona cu ele, ceea ce s'a și întâmplat în pragul secolului al XX-lea.

Atât partidele burgeze cât și grupările democratice nu mai puteau să o ducă singure, pe propriul lor cont, mai departe.

Poporul dela țară începuse și el oarecum a se manifesta mai dârz, cerând să i se îmbunătățească soarta, în primul rând dându-i-se pământ.

Grupările democratice susțineau cu multă înflăcărare dreptele revedincări ale populației rurale, așa că, această populațiune avea și un puternic sprijinitor.

Liberalii și conservatorii, însă, de și nu prea erau dispuși să vadă această manifestare a clasei țărănești, totuși, în deosebi cei dintâi, se resemnară și primiră în programul lor reformele impuse de împrejurări și de vremuri, dar, pentru moment ca un ideal mai mult sau mai puțin îndepărtat.

Această atitudine greoaie a bătrânilor liberali, — căci tinerimea din partid vroia cât mai neîntârziat schimbarea lucrurilor, — făcură pe tineret să ceară cu inzistență realizarea reformelor, amenințând chiar cu o dizidență în partid.

Dim. A. Sturdza, șeful partidului era, însă, în felul său un reacționar tot atât de îndârjit ca și conservatorii. El se opune fățiș mișcării tinerimei amenințând-o mereu. Totuși, văzând că această miș-

care cuprinde tot mai mult partidul și mai cu seamă că Ioan I. C. Brătianu, recunoscut încă de atunci ca viitor șef al partidului Național-Liberal, se pusese în fruntea tinerimei, bătrânul Dim. A. Sturdza se vede nevoit, după cum am spus, să recunoască dreptele revendicări democratice pe care le primește să se înscrie în programul partidului.

Pe de altă parte radicalii cari fuzionaseră cu partidul conservator, cu toată opunerea băștinașilor din partid de a se admite revendicările democratice, continuau totuși lupta lor aprigă.

În partidul conservator pur, însă, spiritul reacționar copleșise atât de mult pe bătrânii conducători, încât aceștia doreau mai de grabă ca partidul să dispară, decât să-l vadă îndrumat spre democrație.

Că ierau, chiar printre acești bătrâni unii în număr infim de mic, cari priveau cu simpatie revendicările democratice, e de netăgăduit. Dar această neînsemnată minoritate nu putea face nimic față de grosul partidului.

Lupta însă dintre elementul băștinaș și tinerimea radicală și partizanii personali ai lui Take Ionescu, devinea prin urmare mai acută, până ce la un moment dat se ajunge la o adevărată ruptură.

Gh. Panu, după cum am mai spus și altă dată, a fost nevoit să părăsească împreună cu foarte pu-

țini prieteni personali, partidul conservator, rămânând pentru câțeva vreme izolat în politică.

În acest timp Panu își îndrepta pașii tot mai mult spre liberali, căci la aceștia, cu tot reacționarismul lor, totuși găsește un câmp prielnic pentru ași semana ideile democratice, fiind sigur de altfel, că vor prinde rădăcini, întocmai ca și cu unele puncte socialiste, după cum s'a și întâmplat.

În clubul conservator

Ceea ce se petrecea la Centru, adică acolo unde se frământa întreaga politică a țării, se petrecea în mic, bine 'nțeles, și la Iași, ca și în multe alte orașe.

Am mai spus în partea I-a că în clubul conservator din Iași, tinerimea radicală reprezentată prin Al. A. Bădăreanu, Gr. Buțureanu, Gh. Ghibănescu, V. I. Radu, C. Chirilă și alții, duceau o luptă îndârjită contra bătrânilor conservatori, dar pe care totuși, nu îndrăzneau să-i lovească până 'ntr'atâta, în cât să provoace o ruptură în partid.

Dar și bătrânii conservatori de atunci, Gr. Coșgălniceanu, Vasile Vlădoianu, Dim. A. Greceanu, — acesta tânăr, dar conservator de baștină, — precum și alți mulți azi dispăruți, priveau cu ochi rei acest tineret care voia să le eie locul în conducerea partidului.

În deosebi Al. A. Bădăreu, era o energie de fier, o minte ascuțită și c'un curaj într'adevăr uimitor, dar în acelaș timp și om prevăzător și de bun simț, căci cu tot avântul seu democratic, știa în anumite împrejurări să facă față lucrurilor, nelăsându-se stăpânit de o ambiție deșartă, — cu toate că era foarte ambițios, — până 'ntr'atâta în cât să se vadă dezavuat pe față de bătrânii partidului.

Al. A. Bădăreu, după cum se știe, își avea biseriçuța lui formată din vechii radicali. Se poate spune, și cam așa 'era, că dâșii își aveau clubul a parte, căci se întruneau între ei și puneau la cale tactica ce trebuiau s'o aibă față de amicii lor politici, vechii conservatori.

În acelaș timp, însă, Al. A. Bădăreu avea acel dar de a se infige tot mai mult în partid, și sub aparența de soldat devotat și disciplinat, reușea să-și atragă și simpatia, dar și respectul tuturor, mai cu seamă că era gata în orice moment să-și pună la dispoziția membrilor din club întreaga lui influență, îndatorind pe fiecare.

Asemenea purtare îl face foarte popular în Iași, ajungând unul din barbații politici ai Iașilor care să se impună în primul rând.

O latură caracteristică a acestui mare fiu al Capitalei Moldovei în special, și al țării în general, a fost că el a căutat să populeze clubul cu cât mai mulți partizani, neținând seamă de calitatea lor, ci

numai ca numărul să fie cât mai mare și să sporească zilnic. Astfel ajunge în scurtă vreme ca organizația partidului conservator din Iași să cuprindă cel mai mare număr de membri.

Între aceștia, cei mai mulți erau partizani personali ai lui Bădăreu, căci dânsul știa cum să-i atragă, dar mai ales să-i păstreze pe lângă el.

Pentru aceasta întrebuinta toate mijloacele, și cu binele și cu reul. Pe unii îi atrăgea prin fel de fel de făgădueli, și se ținea de cuvânt când făgăduia, pe alții prin amenințări, mai cu seamă în perioada electorală.

Nu că ar fi fost reu la inimă, dar știa să profite de împrejurări pentru ași atrage voturile și profita de orice mijloc, după cum spun, numai ca să ajungă acolo unde vroia.

Nu-i vorba, și alți politicieni se serveau de aceleași mijloace, dar foarte rar dacă reușeau. Bădăreu, însă, avea un dar deosebit de a-și apropia prietenii și ai face devotați.

Din această cauză se ducea o luptă în surdină de către bătrânii conservatori, conducătorii oficiali ai clubului, contra lui Al. A. Bădăreu, căci dânsii vedeau cum zilnic se mărea popularitatea fostului radical. Se temeau că se va ajunge într-o zi când clubul conservator va fi cu totul la dispoziția lui Bădăreu, tocmai de ceea ce n'au scăpat mai târziu.

La această luptă în surdină, dar la care toată

lumea asista, se mai adăoga încă și cele două gazete conservatoare ce apăreau la Iași : «Evenimentul» și «Opinia» despre care am vorbit pe larg la timp. Ele își păstrau oare cum independența lor. «Evenimentul» reprezenta nuanța reacționară iar «Opinia» pe cea democratică, de și ambele se intitulau ziare «conservatoare».

Nu de puține ori în coloanele lor se strecurau atacuri reciproce, cu caracter violent.

Nu mai era, prin urmare pentru nimeni un secret că în partidul conservator din Iași izbucniseră certurile.

Am arătat mai sus că Al. A. Bădăreu de și devenise aproape stăpân pe club, totuși nu căuta să restorne zgomotos starea de lucruri. Recunoște preșidenția lui Gr. Cogălniceanu, iar după moartea acestuia, când i-ar fi fost ușor să se proclame șef, pe aceea a lui Vasile Vlădoianu.

Aceasta era o simplă tactică. Bădăreu, dacă de formă nu era decât vice-președinte al clubului, de fapt, însă, avea toată puterea, căci la centru cuvântul seu era ascultat și luat în seamă, fiindcă Take Ionescu îl avea ca pe cel mai de aproape, și grație lui, Bădăreu devine în scurtă vreme un factor preponderent în partidul Conservator de sub șefia lui Georges Gr. Cantacuzino.

Nu-i vorbă că și la centru lupta între nuanța democratică și cea reacționară din sânul partidului

conservator, era destul de aprigă tot pentru acelaș motiv.

Junimiștii

Pe lângă partidul conservator, însă, trebuie să mai adăogim și gruparea *junimistă* sau *constituțională*, cum i se mai zicea.

Cu toate că această grupare prin numărul membrilor ei foarte restrâns, nu avea cine știe ce înrăurire asupra masei celei mari de alegători, de și membrii ei nu se catadicseau să se coboare între cetățeni căutând să-i servească, cum făceau bunăoară fruntașii celorlalte două partide de guvernământ, cu toate acestea, și liberalii și conservatorii recunoșteau junimiștilor până la un punct oare care, o preponderență intelectuală, căci gruparea junimistă era mai mult o calitate de cât o cantitate de persoane.

Vechea societate literară «Junimea», se transformase în cursul anilor îndelungați într'o grupare politică, păstrând mereu tradiția că membrii ei sunt superiori ori cărei alte grupări politice. Această credință, însă, nu-i îndrituia să fie cu adevărat superiori tuturor celorlați barbați politici din celelalte partide.

Că Junimiștii formau o elită intelectuală, e prea cunoscut de toată lumea de la noi, dar că erau și elita politică, aceasta par'că nu prea corespunde adevărului.

Erau, însă, Junimiștii, superiori într'o privință și anume : dâșii repudiau cu desăvârșire moravurile electorale așa cum se prezentau, și se prezintă și astăzi. Nu concepeau ca alegătorul să fie un simplu instrument al celor ce conduc țara, cu toate că și dâșii se foloseau în alegeri de aceleași mijloace ca și celelalte partide politice.

Păreau să aibă alte păreri în această privință, căci, când era vorba de discuție, atunci tunau și fulgerau contra liberalilor și conservatorilor cari se serveau de mijloace destul de cunoscute pentru a căpăta voturile alegătorilor.

Și după cum spun mai sus, Junimiștii făceau mai mult paradă de vorbă.

Că erau oameni subțiri culți, și cu idei înaintate despre unile chestiuni, e de necontestat. Dar că erau politicieni în adevăratul înțeles al cuvântului, nu.

Erau prea idealști, prea trăiau din visuri, prea priveau lumea de sus, prea își băteau joc de toți și de toate. Se credeau superiori tuturor, de aceea erau îngâmfați.

De altfel, oameni cum se cade.

N'aveau un program hotărât în politică. Criticău, însă pe toți, criticau organizația socială, criticau modul de guvernare al celor două partide cari se perindau la cârma statului, fără, însă, să deie vre-o soluție practică.

În așa situație se prezentă Junimiștii în arena politică.

Pe vremuri de alegeri, cele mai de multe ori erau miluiții guvernului, și 'n deosebi a celui liberal pe vremea regimului de 12 ani a lui Ioan C. Brătianu.

În Iași Junimiștii erau priviți ca o grupare dizidentă a partidului conservator.

Totdeauna gata a întinde mâna oricărui partid numai ca să se poată alege în parlament câțiva din ei, dar în același timp gata a duce cea mai drastică campanie contra adversarilor, cari nu cu mult înainte le fusese tovarăși în alte alegeri.

De aceea vedem pe Junimiști, aliați când cu liberalii, când cu conservatorii, când cu radicalii și chiar cu socialiștii, dacă ar fi fost pe acea vreme comuniștii de astăzi, de bună seamă, că în anumite împrejurări, s'ar fi aliat și cu ei.

Cum se vede, dâșii erau oameni practici.

În fond erau de un reacționarism, feroce chiar. Pentru ei, poporul nu însemna nimic. Nu trebuia să i se deie drepturi mai largi, poporul era considerat de junimiști ca niște robi, destinați să rămână în întuneric, să nu li se deie nimic din ceea ce ar putea să-i lumineze pentru ca să trăească mai bine.

Cu astfel de principii reacționare, nu e de mirat că n'au putut niciodată să parvină a forma un partid de guvernământ.

Erau, cu adevărat, între ei, personalități superioare pe toate tărmurile. Un P. Carp, un Maiorescu, C. Arion, P. Misir, V. Pogor, Theodor și Dimitrie Rosetti, Meisner și alții câți-va, formau o elită serioasă a intelectualității românești. Atâta și nimic mai mult. Nu erau oameni cu vederi largi care să vadă în viitor, cari să poată guverna o țară, prin propriile lor mijloace de partid politic.

Dacă un Maiorescu sau un P. Carp s'au distins în timpul ministeriatelor lor, aceasta e o excepție.

Junimiștii nu s'au bazat nici o dată pe realități, nu voiau să țină seamă nici de evoluția naturală la care e supusă lumea, nici nu vroiau să se conformeze mediului, tradițiilor și obiceiurilor poporului în mijlocul cărora trăiau.

Dânșii priveau lumea de sus. Ei sunt totul și totul e pentru dânșii. Aceasta e concepția junimistă, și tocmai această concepție i-a făcut să dispară încetul cu încetul de pe arena politică, ca partid, rămânând doar câte-va personalități distinse, din care unele s'au contopit în partidele de guvernământ, iar altele cum a fost un Carp, să rămână un izolat, cum l'a cuprins și moartea.

Am arătat în partea întâia a acestei lucrări cum se comportau junimiștii în perioada electorală și cum priveau pe alegători în timpul și după alegeri.

Să vedem acum ce au făcut dânșii ca grupare politică după 1900 și până astăzi.

Mai întâi, trebuie să spunem că junimiștii au rămas în tot de-auna aceeași, în concepțiile lor despre guvernare.

În acest restimp au căutat să formeze și ei un mare partid de guvernământ, dar neputând au găsit de cuviință, sau să fuzioneze cu partidul conservator în cât să poată și ei ajunge acolo unde ajunseseră atâția, cu mult mai puține merite de cât ei, din cele două mari partide de guvernământ, sau, fuzionând să învântească așa fel lucrurile, ca P. Carp să fie proclamat șeful partidului conservator și astfel să dispună cum ar vroi Junimiștii de partid.

S'au întâmplat și una și alta, însă numai vremelnic.

Fuziunea făcută, imediat au început intrigile fel de fel.

Se vedea cât colo că această fuziune nu poate să aibă viabilitate, de oare ce erau prea deosebite gândurile unora de ale celorlalți.

Junimiști voiau pe de o parte să acapareze ei totul în partid, adică dânșii să dicteze, elementul conservator pur cât și cel democratic din partid, reprezentat prin Take Jonescu și Al. A. Bădăreu, își dădeau seama de intențiile junimiștilor și de aceea căutau să-i țină pe loc, fie prin intrigă, adică tragerea sforilor în culise, cum s'ar spune în limbajul politic, fie prin oare care ademeniri pentru a

se desface bisericuța junimistă, căci trebuie de știut că de și fuzionaseră, cu toate acestea își mențineau vechile legături dintre ei în așa fel, că ori cine vedea și înțelegea că o asemenea fuziune, de și făcută cu toată solemnitatea oficialității, nu era de loc sinceră.

Rezultatul s'a văzut nu după multă vreme.

La Iași Junimiștii, în acest timp, nu se prea bucurau de cine știe ce prestigiu, de oare ce frunțașii de odinioară, unii dispăruseră, alții își strămutară domiciliul la Bucureșii. Nu rămăsese la Iași de cât foarte puțini junimiști, și încă aceștia de mâna a doua, neînsemnând în viața politică altă ceva de cât ca ori cari alți simpli alegători dar mai răsăriți ceva.

De aceea lupta la Iași între Junimiști și conservatori, în timpul cât a ținut fuziunea, n'a avut aproape nici o influență asupra unora sau altora.

Intre conservatori și radicali

După cum se știe, fuziunea a fost mai trainică și mai sinceră între conservatori și radicali. Aceștia din urmă, fuzionați odată, au căutat să se identifice în totul cu partidul conservator, păstrându-și însă, până la un punct, independența de cugetare, și silindu-se a introduce în conducerea partidului spiritul democratic al vremii, lucru ce a reușit în mare parte.

În bătrâna Capitală a Moldovei, cel mai autorizat membru al partidului conservator pur, a fost, pe atunci mult regretatul și bunul român Dim. A. Greceanu, de și ocupa, după cât îmi aduc aminte, demnitatea de vice președinte numai, al clubului.

În realitate dânsul era acela care avea de luptat cu junimiștii pe de-o parte și cu radicalii pe de alta.

Al. A. Bădăreu, spirit practic și prevăzător, căuta prin popularitatea ce și-o făcea între alegători, să se impună în partid și în club, ceea ce a și reușit, având, însă, cum e și firesc, enorme greutatea de întimpinat.

A fost ajutat în aceasta și de unele elemente pur conservatoare, între care trebuie să menționăm în primul rând pe dl. *Nicu Cananău*, cari, de și băștinaș conservator, descendent al unei familii cu vechi tradiții boierești, a îmbrățișat cu suflet și inimă lupta pentru revendicarea reformelor democratice.

Această atitudine a d-lui Nicu Cananău dovedește și mai mult spiritul seu nerefractar față de noile cerinți ale vremurilor. D-sa își dădu seamă prin urmare, că în țara aceasta, ori cât am căuta să ne menținem în vechile noastre tradiții, nu se poate împotrivi nimeni, cu succes, contra mersului progresiv, contra democrației raționale.

Din acest punct de vedere dl. Cananău, de și n'a avut o activitate politică sgomotoasă, totuși prin

modul seu de a privi lucrurile, prin admirabilul seu bun simț, cât și prin o prevedere clară a viitorului, a avut o mare influență asupra clubului conservator din Iași. De altfel înaltele demnități pe care le-a ocupat cu cinste în Capitala Moldovei, i-au atras simpatiile tuturor, chiar și a adversarilor politici.

În afară de foștii radicali, putem spune că numai dl. Cananău dintre conservatorii puri, a fost cel mai apropiat de Al. A. Bădăreanu, pe care l'a urmat în revendicările sale democratice.

Partidul conservator, însă, după cum se știe, n'a putut să reziste multă vreme, de oare ce nu reprezenta acum un partid unitar, c'un program bine deslușit. Fruntașii puri conservatori, în capul căroră se găsea Nicu Filipescu, marele patriot, repudiau ori ce tendință democratică, aceasta pentru că ei considerau partidul conservator ca o clasă socială aparte care trebuie să domnească peste toate celelalte clase.

Ori ce tendință spre democratism era considerată ca o distrugere a vechiului nostru așezământ. Boierimea, conservatoare din fire, nu putea concepe ca să vadă alături de ea pe moșicul de la țară mai cu seamă, bucurându-se de aceleași drepturi.

De aceea votul universal era combătut cu în-

verșunare ca și reforma agrară, ca și ori ce altă reformă democratică.

Reacționarismul în cel mai larg sens al cuvântului, formă crezul politic și social al partidului conservator.

Iată adevărata cauză a prăbușirii acestui partid. Iată de ce la Iași — pentru că de Iași ne ocupăm în special, — elementul radical din partidul conservator prepondera asupra bătrânilor, pe cari de altfel îi onora prin aceea că li recunoștea dreptul, — de formă bine înțeles, — la președinția clubului.

Astfel nu e de mirare că vedem pe un *Grigore Cogălniceanu* și pe un *Vasile Vlădoianu* ocupând înalta demnitate de șefi ai partidului conservator din capitala Moldovei.

Din punct de vedere politic aceste două persoane, foarte respectabile de altfel, nu au însemnat aproape nimic, căci nu s'au distins, nici prin activitate politică, nici prin altă activitate din vre-un domeniu oare care.

Singurul lor merit a fost că erau oameni bogați, cu întinse relații în societatea înaltă, cinstiți, simpatici și respectați de toată lumea.

Erau reprezentanții clasici ai vechii noastre clase boierești. Poate că ei au fost și cei din urmă în Iași.

Consequenți în susținerea programului reacționar, ei n'au șovăit nici odată în această privință. De

aici și morga cu care acești doi boieri priveau cu dispreț spre aceia ce luptau din reputeri pentru apropierea claselor sociale. Ei, ca reprezentanți ai clasei boierești, nu înțelegeau sub nici un cuvânt ca mujicul de la țară să voteze alături cu ei, boieri a tot puternici, nu înțelegeau că și țăranul ori micul burghez de la oraș să se poată bucura de aceleași drepturi cu descendenții oaselor sfinte.

Din această luptă, însă, aceia cari au eșit învingători, au fost democrații, indiferent dacă ei se găseau în partidul conservator sau în cel liberal.

Cu ocazia resboiului pentru întregirea neamului partidul conservator cu toate nuanțele lui s'a prăbușit pentru totdeauna.

Această prăbușire se datorește, după cum se vede, faptului că partidul conservator era refractar ori cărei tendințe spre democratizare.

Astăzi, nu mai există nici urmă din acest partid.

Odată cu moartea lui Nicu Filipescu, P. Carp, Al. Marghiloman, reprezentanții cei mai clasici, ca să zicem așa, ai conservatorismului pur, și ne mai fiind alte personalități ilustre cari să li eie locul, s'a prăbușit pentru totdeauna bătrânul partid conservator, cari a avut în țara noastră un rol mare, contribuind de multe ori, în anumite împrejurări, la menținerea statului român precum și la întregirea neamului.

Nu trebuie de uitat niciodată rolul covârșitor

jucat de marele patriot Nicu Filipescu, cu ocazia resboiului ultim.

Ceea ce s'a petrecut la București cu partidul conservator, s'a petrecu și la Iași: partidul conservator a fost desființat pentru totdeauna.

Al. A. Bădăreanu cu puținii devotați ce i-au rămas când s'a declarat războiul nostru cu Puterile Centrale, precum și cei câțiva junimiști, partizani ai Germanilor, ne mai putând să-și găsească locul undeva, într'un partid, au stat rezleți, așteptând, de sigur, vremuri mai bune, dar ele n'au mai venit, vremuri cum le înțelegeau acești adversari ai întrării noastre în rezboiu alături cu Antanta, și nici vor mai veni

Astăzi foștii conservatori de altă dată, masa cea mare a acestui partid, s'a risipit, apucând care'ncotro au putut, unii trecând la Liberali, alții la Averescani și alții la dl. Maniu șeful noului partid politic Național-țărănesc.

Poate că dacă ar fi trăit un Nicu Filipescu, partidul conservator n'ar fi dispărut așa repede; poate că acest mare român s'ar fi convins la urmă, după rezboiu, că trebuie de făcut concesiuni și democrației, și s'ar fi înțeles cu Take Ionescu care a fost în totdeauna un sincer și convins democrat pe cât îl ajutau împrejurările ca membru al partidului conservator, dacă n'ar fi murit.

Numai acești doi mari patrioți români ar fi putut

face ca să mențină partidul conservator, care de sigur că s'ar fi adaptat nouilor cerinți democratice, după cum s'a petrecut cu partidul Național-liberal.

Intre liberali

În partidul Național-Liberal curentul democratic prindea tot mai mult rădăcini. Elementul socialist, în primul rând, în frunte cu d-nul Ioan Nădejde și cu regretatul Vasile Gh. Morțun, schimbaseră cu totul mentalitatea în mare parte a membrilor partidului liberal și în deosebi a tineritului, la care începuseră a se alia și mulți din vechii liberali, aceia cari treceau până atunci drept reacționari.

Ceea ce, însă, a grăbit realizarea reformelor, e și faptul că în fruntea acestei mișcări spre democratizare, se pusese tânărul Ioan I. C. Brătianu, considerat încă de pe atunci, ca viitorul șef al marelui partid Național-Liberal.

Iașului i-a fost dat și de rândul acesta ca să fie adevăratul îndrumător al partidului spre reformele ce vremurile și împrejurările le reclamau.

Am arătat altă dată, cum tot din bătrâna capitală a Moldovei a luat naștere, pentru 'ntâia oară curentul democratic, inaugurat de socialiști și continuat mai târziu de radicali și transmis apoi celor două vechi partide de guvernământ, liberal și conservator și în deosebi cu mai multă putere celui dintâi,

La Iași mișcarea democratică era considerată ca semnalul care să trezească opinia publică din țară.

Intr'adevăr, după fuziunea socialiștilor români cu partidul Național-liberal, a venit, nu după multă vreme, o nouă împrejurare, prin care democrația ieia un și mai puternic avânt.

Tineritul din partidul Național-liberal, făcea o propagandă foarte întinsă pentru reforme. Bătrânii, însă, de și nu se opuneau formal, totuși căutau să înfrâneze cât mai mult entuziasmul tinerimei, nu reușeau, însă. Mai mult încă. Un nou curent democratic începe să pătrundă în public, acel al poporanismului, în fruntea căruia se pusese atunci dl. C. Stere.

Incunjurat de câți-va tineri socialiști cari pe vremuri urmaseră cu inimă și suflet pe dl. Ioan Nădejde și pe reposatul V. G. Morțun, începe să propage cu mulți sorți de izbândă noul curent.

Apropierea din zi în zi tot mai mult a d-lui C. Stere și a prietinelor sei de partidul Național-liberal, precum și dorința nestrămutată a tinerimei din partid de a vedea cât mai curând înfăptuite reformele, fac ca ziua succesului să se apropie.

Elementul bătrânesc liberal, ofta dureros văzând cum atot puternicia lor din partid începe să decadă. De și nu erau cu totul refractari curentului democratic, de și se supuneau, mai mult de nevoie, tot aveau speranța că aceste reforme se vor realiza într'un viitor cât mai îndepărtat.

Ei nu se mulțumeau numai cu conducerea de fapt a partidului, voiau prin urmare să-și impună, în chip deghizat, bine'nteles, voința și a tot puternicia cu cari erau deprinși până atunci.

De aici începe să se producă oare care fricțiune între bătrânii și tinerii din partid, aceștia din urmă fiind încurajați de elementele democratice nou venite în organizație.

Lupta aceasta în surdină la început, se accentuează pe zi ce trece, până ce devine de notorietate publică. Bătrânul Petru Poni care era președintele organizației național-liberale la Iași, încunjurat de un stat major format din personalități marcante cum erau Nicu Gane, Const. Climescu, Pandele Zamfirescu, C. B. Penescu, Ath. Ath. Gheorghiu, Gh. Săndulescu etc. căutase pe cât i-a fost în putință să mențină echilibrul, dar n'a putut reuși.

Cauza e că tinerețea capata tot mai multă influență în club. Georgel Mârzescu începuse să se manifeste, dacă nu sgomotos, dar cel puțin, cu destul curaj pentru ca să-și atragă simpatia tuturor, mai cu seamă că era încurajat de dl. C. Stere, cari de pe atunci încă nutrea dorința ca să ajungă în fruntea liberalilor ieșeni.

La aceasta se mai adaugă și intrigele țesute de unii din aceia cari încunjurau de aproape pe Petre Poni, și cari doriau să-l vadă înlocuit.

Se lasase acum la o parte ori ce mișcare pentru democrație, se dădea lupta pentru resturnarea bătrânilor din conducerea clubului.

Intrigi de tot felul se puneau la cale și lucrurile ajunseseră atât de departe, în cât erau rupte aproape chiar și relațiile personale între bătrâni și elementele tinere.

Rolul cel mai important în această situație, îl avea, în fond, dl. C. Stere.

Acesta doria din resputeri să-l vadă pe Poni resturnat, dar nu-i convenia de loc ca el să-i deie pe față și cavaleriește, lovitura. De aceea a găsit mijlocul foarte practic, de altfel, în asemenea împrejurări.

Se servea pe de-o parte de tinerime, pe care o incuraja mereu în luptă, iar pe de altă parte stând la dreapta lui Poni, îi sugera mereu ca să nu cedeze cu nici un chip elementului tânăr.

Dl. Stere, ca formă, părea a fi mai mult un arbitru între cele două tabere liberale.

Această tactică i-a priit până la urmă, căci a ajuns aceea ce doria: președintele organizației național-liberale din Capitala Moldovei. Acel, însă, care lupta din convingere și cu toată sinceritatea, având credința fermă că indeplinește o datorie de bun liberal când cerea să se facă oare care primenire în conducerea organizației ieșene, a fost, fără 'ndoială, Georgel Mârzescu.

Că a fost și el, une ori, indus în eroare, e lucru vădit și trebuie de spus aceasta ori cât s'ar găsi unii, cari se simt cu musca pe căciulă, și ar voi să protesteze.

Petru Poni împreună cu bătrânii din club ar fi voit să cadă la o împacare cu tinerii, dar lucrurile avansaseră atât de departe, în cât ori ce încercare de reconciliare, era peste putință.

Prea mare era ambiția aceloră cari voiau să-l vadă pe dl. C. Stere în fruntea organizației național liberale, dar nici ambiția acestuia nu era mai pre jos.

Partizanii și în special restrânsul grup de intelectuali cu cari dl. Stere se sfătuia în secret, căutau prin toate mijloacele ca să nu se ajungă la nici o înțelegere cu bătrânii.

Frământările ajungând din ce în ce mai acute, clubul liberal din Iași părea un câmp unde se desfășura cea mai cumplită luptă.

Taberile adverse se lovesc zilnic și cu patimă și se așteaptă din moment în moment rezultatul luptei, care nu întârzie.

Intr'o ședință a clubului prezidată de bătrînul Petru Poni, ședință la care a luat parte un foarte mare număr de membri clubiști, și în care a avut loc o discuție din cele mai aprinse, se pune la vot secret o chestiune de-o importanță ridicolă.

În urma încercării bătrînilor de a se face îm-

pacarea, și în urma apelului lui Poni de a nu se ajunge la o ruptură în partid, tineritul, în frunte cu Georgel Mârzescu găsește nimerit acum să deie lovitura cu ori ce chip. Poni declară, înainte de a se pune la vot propunerea, că dacă *un singur vot* va fi contra, atunci nu-i rămâne de cât să se retragă din șefie.

Rezultatul votului a fost că Poni a întrunit o foarte mare majoritate, cu toată lupta dusă de tineri, și prin urmare s'ar fi putut împaca lucrurile. Poni, însă, spune că el nu poate de cât să fie consequent cu cele ce a declarat mai înainte și anume, că un singur vot dacă ar fi contra, el nu mai poate conduce clubul în actuala lui formațiune, și prin urmare, se vede nevoit a dizolva organizația național liberală de la Iași, rămânând fiecărui membru libertatea de acțiune pentru viitor.

Nimeni nu se aștepta la acest rezultat cu atât mai puțin tinerimea. Singur dl. C. Stere, care de sigur nu era de loc străin de cele ce trebuia să se petreacă cum s'a petrecut, sta în rezervă, având aierul față de bătrâni că mustră tineretul, dar în acelaș timp îl și felicita pentru atitudinea dârză și pentru cele întâmplate.

De și dizolvat clubul, totuși foștii membri veniau regulat acolo ca și mai înainte, așa că părea că nu se întâmplase nimic. Marea majoritate a membrilor se considerau clubiști, și ei nu puteau

concepe ca să nu existe un partid și mai cu seamă un club liberal.

În acest timp de criză Georgel Mârzescu face să apară ziarul «Mișcarea» despre care s'a vorbit mai înainte.

Dacă organizația național-liberală fusese dizolvată oficial, în realitate însă partidul liberal din Iași continua să existe de fapt. Nici adversarii lor, conservatorii, nu luaseră în serios dizolvarea clubului liberal.

Petru Poni împreună cu fruntașii liberali, ca Nicu Gane, Const. Climescu, P. Fântănar, P. Zamfirescu, Ath. Ath. Gheorghiu etc., după mai multe conciliabule și cu asentimentul lui Dim. A. Sturdza șeful partidului, hotărăsc înființarea unui nou club, dar de data aceasta nu sunt primiți de cât numai aceia cari au dat totdeauna dovadă de disciplină.

Astfel după câte-va luni, — trebuie să amintim că dizolvarea clubului s'a făcut la începutul vacanței de vară, — în toamnă, ieă ființă noul club național-liberal, tot în localul vechi. Acum, mulți din acei cari făcuseră parte din mișcarea tinerilor, reveniră și cerură înscrierea în club.

În o nouă atmosferă pare a se cuprinde de data aceasta organizația liberală din capitala Moldovei.

Ziarul «Mișcarea», apare ca organ liberal-național, așa că partidul la Iași, pare a nu fi suferit nimic.

Cu toate acestea, în sinul partidului, frământările și intrigile urmau mai departe și poate chiar cu mai multă pasiune.

Steriștii, de și pe față nu aprobau purtarea tineritului liberal, de și dl. Stere nu se despărțise o clipă de bătrânul Poni, căruia i se arăta devotat, cu toate acestea încuraja pe sub ascuns mișcarea lui Georgel Mârzescu, cu credința fermă că tot se va ajunge la demiterea definitivă a lui Poni din președinție și prin urmare dânsul, dl. Stere îi va lua locul.

Faptul s'a întâmplat așa cum îl prevăzuse fostul șef al Poporaniștilor.

Petru Poni hărțuit mereu, este nevoit să lase președinția și astfel dl. Constantin Stere deveni șeful organizației Național-liberale ieșene.

De acum începe o nouă fază pentru liberali. Dl. Stere, care o viață întreagă a luptat pentru democrație, care a suferit rigorile regimului țarist, fiind deportat în ghețurile Siberiei, se arată, odată ajuns șef, ca un adevărat satrap, nedând aproape absolut nici o atenție membrilor din club, din cari unii erau personalități distinse, foști miniștri și cari munciră ani îndelungați contribuind la mărirea și prestigiul partidului.

Membrii erau considerați ca niște cantități neglijabile.

Singuri cari se bucurau de o deosebită atențiune

din partea d-lui C. Stere, erau cei câți-va tineri intelectuali care-l secondau de câți-va ani și cu cari a pus bazele eminenței reviste «Viața Românească».

Aceștia formau statul major și toate hotărârile ce trebuiau să se eie despre orice chestiune privitoare la clubul liberal, se luau de acest cenaclu și dl. Stere nu făcea alta de cât aceea a impunerii voinței sale.

Din această cauză se produsese o mare nemulțumire între vechii membri ai clubului, mai cu seamă că dl. Stere nu vroia să asculte pe nimeni, iar dacă uneori consulta pe vre unul din membri mai de seamă, o făcea numai de formă.

Nemulțumirile creșteau zilnic, dar nimeni nu îndrăznea să riposteze, nimeni n'avea curajul să se opuiască celor ce hotărea comitetul secret format din cei câți-va intelectuali ai «Vieții Românești».

Starea aceasta a dăinuit până la intrarea noastră în război, când dl. Stere nutrind cu totul alte păreri în ceea ce privea atitudinea opiniei publice românești față de Puterile Centrale, este nevoit să părăsească partidul Național-liberal, dându-se cu totul de partida germanofililor.

În restimpul de când devenise președintele organizației național-liberale din Iași și până în momentul plecării d-sale din partid, s'au petrecut o serie de fapte de-o importanță colosală pentru țară și pentru partidul Național-liberal.

În acest timp are loc la Iași marea întrunire a partidului liberal când se pune definitiv baza programului de reforme ce trebuiau să se înlăptuiască foarte curând.

Răscoalele din 1907

Activitatea desfășurată de dl. C. Stere, pentru înlăptuirea marilor reforme, e uimitoare.

Dar, înainte de a vorbi de această activitate, e nevoie să amintim despre răscoalele din 1907; în urma cărora numai, liberalii și mai ales conservatorii au înțeles că nu se mai putea merge înainte fără a se da pământ sătenilor și a se schimba sistemul electoral al celor trei colegii.

De mult încă, elementul democratic din partidele noastre de guvernământ atrăsese atențiunea conducătorilor, că e o imperioasă necesitate de a se da pământ sătenilor, cari erau speculați în chipul cel mai neomenos, mai cu seamă de arendași. Aceștia în cea mai mare parte fiind străini, n'aveau absolut nici o tragere de inimă pentru săteni. Țaranii erau considerați ca niște robi, munca aproape nici nu li se plătea, pe când arendașul de obicei căuta să profite cât mai mult.

Dar și țaranii începuseră ași da seamă acum de starea lor.

Tinerimea democrată răsipită în cele două vechi și puternice partide, a ajutat foarte mult prin pro-

paganda ce o făcea la sate pentru capatarea pământului. Nu era o propagandă revoluționară în sensul de a se desfășura o luptă sângeroasă, dar săteanul fiind prea din cale afară de obijduit, nu mai putea să îndure chinurile și atunci, ajungându-i la un moment dat, cum s'ar zice, cuțitul la os, rădică nu numai glasul ca să protesteze, dar pornește dela un capăt la altul al țerii într'un marș revoluționar, devastând tot ce 'ntilnea în cale.

S'au petrecut orori înspăimântătoare.

Nimeni nu-i mai putea opri în cale. Cu deosebire în Muntenia și Oltenia țăranii au comis grozăvii.

Era la începutul primăverii anului 1907, prin Martie când a izbucnit răscoala. La putere erau conservatorii, prim ministru fiind reposatul George Gr. Cantacuzino-Nababul, care nu voia să creadă ceeace se petrece în țară.

Singur elementul democratic din partidul conservator, cu Take Ionescu și Bădăreu își dădeau seamă de marele pericol.

Când focul răscoalei se lățise prea mult, cuprinzând întreaga țară și nu mai iera nici un chip pentru a-l stinge, când Take Ionescu după sfortări uriașe în sinul partidului reușește să convingă pe șeful conservatorilor că nu e alt mijloc de a pune capăt prăpădului, de cât venirea la cârma statului a partidului Național-liberal, singurul în stare de

a stânga acest foc, atunci abia bătrânii conservatori cari se găseau în fruntea partidului, sunt învinși, dar nu convinși și trec puterea liberalilor.

Take Ionescu, și 'n această ocazie a dovedit marea lui înțelepciune și nemărginitul patriotism. Fiind un factor preponderent, dar cel mai preponderent în acest moment, în partidul conservator, — căci bătrânii conservatori par'că intraseră în pământ, — face mărețul și patrioticul gest, de a pune la dispoziția guvernului lui Dim. A. Sturdza, parlamentul conservator care să voteze fără nici o împotrivire nouile legi absolut necesare în aceste groaznice împrejurări.

Și 'ntr'adevăr, energia guvernului liberal care a fost nevoit, — și altfel era imposibil, — să întrebuițeze ultimul mijloc pentru potolirea răscoalelor, pune capăt imediat prăpădului. Nu inzistăm de loc asupra modului cum s'au potolit urgia aceasta, necesitatea momentului a cerut-o și era peste putință de a se întrebuița atunci alte mijloace de cât cele cari s'au întrebuițat. Să uităm dar ororile petrecute și dintr'o parte și din alta.

Guvernul liberal a propus atunci parlamentului care era conservator, anumite legi pentru a fi votate. Mulțumită marelui patriot Take Ionescu, ele au fost votate fără murmur, și așa numai a scăpat țara de cea mai mare nenorocire ce se abătuse vre-o dată asupra ei.

S'au găsit și unii oameni politici cari cereau să se intervină la armatele străine pentru a veni în țara noastră și a reprima rescoala țărănească.

În județul Iași rescoala a avut un caracter mai puțin tragic decât în restul țării. Aceasta datorită măsurilor înțelepte luate atunci de autoritățile liberale, prefect de județ fiind numit dl. C. Stere, iar director al prefecturei mult regretatul Georgel Mârzescu.

Energia acestor doi bărbați, măsurile înțelepte cari le-au luat, împrăștiind în tot județul elemente tinere din partid cari stăteau zi și noapte în mijlocul sătenilor povățuindu-i cum e mai bine, fac ca rescoala să nu aibă caracterul cel sângeros care l'a avut în celelalte părți ale regatului.

Astfel, mulțumită D-ului C. Stere și Georgel Mârzescu, județul Iași a fost scapat până la un punct de urmările tragice ale răscoalelor.

Imediat după potolirea lor, partidul și guvernul național liberal se pun serios pe lucru pentru înfăptuirea cu adevărat a marilor reforme.

Se pune capăt trusturilor arendășești cari în Moldova mai cu seamă ajunseseră ceva înspăimântător, așa că în foarte scurtă vreme starea țaranului începe a se mai ameliora puțin câte puțin, mulțumită măsurilor luate cu atâta energie. Nu inzist mai mult asupra perioadei răscoalelor, ele intrând cu totul în alt cadru decât acela al cărții aceștia.

Mișcarea pentru reforme la Iași.

Mișcarea pentru înfăptuirea reformelor celor mari ieia o dezvoltare care începe să pună pe grijă partidul conservator, căci vedea cum i să năruie întreaga situație de partid boieresc.

Marii proprietari nu vedeau nici ei cu ochi buni reformele, și când zicem «marii proprietari», înțelegem din oricare partid ar fi fost.

În deosebi, însă, marii proprietari conservatori își puseseră întreaga lor influență și stăruințele cele mai înzistente pentru a se temporiza macar reforma agrară care-i interesa în primul rând.

În Iași, rămăseseră foarte puțini mari proprietari rurali, luptau și ei contra reformelor dar erau cu totul anihilați, de oare ce curentul democratic în cele două partide de guvernământ era prea puternic. Prin ziarul «Evenimentul» doar, de se mai ducea campania contra reformelor, acest ziar, reprezentând elementul vechiu conservator și prin urmare reacțiunea.

Campania ziarului n'avea nici o influență asupra opiniei publice, această campanie fiind foarte slab susținută pentru că nu era nimeni în partidul conservator care să poată ținea piept cu succes curentului democratic. Celor câți-va proprietari mari, li era peste putință să susțină prin presă un contra curent, pentru simplul motiv că nu aveau cunoștințele necesare într'o asemenea chestiune, mărgi-

nindu-se numai la o propagandă mai mult verbală, fără să aibă vre-o influență practică. Nimeni nu-i lua în serios. Toată lumea era acum convinsă că reformele trebuiesc înfăptuite.

În clubul național-liberal din Iași se formează un comitet care să se ocupe cu propaganda cât mai întinsă a reformelor.

Dl. C. Stere, entuziasmat și energic, luptă din răzputeri căutând să strângă în jurul său cât mai mulți partizani ai reformelor. Și ntr'adevăr munca d-sale nu e zadarnică.

Membrii clubului liberal toți sunt acum uniți în jurul șefului și cu toții caută a face o propagandă cât mai întinsă.

Ședințele la club se țin mai des. Dl. Stere explică și în ședinți și prin presă, și în particular, importanța acestor mari reforme. Ziarul «Mișcarea» zilnic publică articole scrise cu multă competență de elita intelectuală care forma cenacul dela «Viața Românească», precum și de mulți membri distinși ai partidului liberal.

Din inițiativa d-lui C. Stere se formează chiar o *ligă a reformelor*, din care făceau parte de drept, mai întâi toți membrii clubului național-liberal, precum și orice alt cetățean care socotea că țara are nevoie de aceste reforme.

Inițiativa aceasta are mare răsunet nu numai în Iași, dar în toată țara. După exemplul dela Iași,

încep a se forma și în alte orașe asemenea ligi.

Toată politica cealaltă era lăsată la o parte și toți nu se ocupau acum decât de reușita cât mai repede a reformelor.

Clubul liberal uitase pentru moment satrapismul d-lui Stere și acelor câțiva devotați personali cu care d-sa se consulta întotdeauna.

Toți erau preocupați acum cu propaganda pentru reforme. Ședințele la club aveau loc mai des, se întruneau cei câți-va corifei cari se interesau mai de aproape de ligă, lucrând aproape în permanență la alcătuirea diferitelor proiecte de legi. Tocmai când munca era mai în toiul ei, când puțin timp mai despărția până să devină reformele fapt împlinit, izbucnește marele conflict între Serbia și Austro-Ungaria care după câte-va zile se transformă în groaznicul războiu mondial.

Deși România nu ia la început parte în acest războiu, rămânând în neutralitate, totuși partidele politice, liberalii și conservatorii se interesează mai mult de mersul războiului, așteptându-se din zi în zi ca și țara noastră să intervie, astfel că mișcarea începută cu atâta elan pentru înfăptuirea reformelor pare a nu mai avea importanța dela început. În realitate, însă, factorii răspunzători ai celor două partide de guvernământ, cugetau serios, căci intrarea noastră în războiu depindea în mare parte și de realizarea reformelor, și în special a reformei agrare.

Țaranului i se făgăduise solemn pământ, și trebuia să i se deie numai de cât.

Cuvântul Marelui Rege Ferdinand I-lea a fost hotărâtor pentru improprietărea sătenilor.

Asupra acestei chestiuni vom vorbi mai târziu.

PARTEA VI-a

Mișcarea studenției

Cu ce se ocupa odinioară studenția ?

Rolul pe care studenția universitară trebuie să-l aibă într'o țară, e din cele mai importante, tot pe atât de important ași putea zice, ca și al conducătorilor de fapt ai statului.

În țările cu civilizație bătrână, cum e Franța sau Germania, studenția universitară s'a bucurat în toate timpurile de un mare prestigiu.

Intr'adevăr, acolo studenții pe lângă partea pur culturală se mai îndeletnicesc și cu alte chestiuni în afară de carte. Ei contribuie în mare parte la luminarea poporului prin o propagandă din cele mai serioase, luând parte, de multe ori alături cu poporul la diferite manifestațiuni, care au ca rezultat îndreptarea unei stări de lucruri de care folosește în primul rând țara.

La noi, tot studenția a fost aceia care în anu-

mite împrejurări s'a manifestat cu tot avântul tinereții entuziaste când a fost vorba de mari și vi- tale interese pentru patrie. La 1848 se știe ce rol mare a jucat studenții noștri mai cu seamă, pentru câștigarea atâtor drepturi pentru poporul nostru. Un Mihai Cogălniceanu, un Ion C. Brătianu, V. Alexandri, Ion Ghica, N. Bălcescu, Alexandru I. Cuza Vodă, C. A. Rosetti etc. etc., au fost aceia cari au pus bazele României de mai târziu, prin neîntrerupta lor propagandă în mijlocul poporului, căruia-i explica, prin graiu și prin scris drepturile ce le avea la o viață demnă de un popor ce as- piră să devină un stat independent, respectat în lăuntru și în afară.

Astfel tinerimei studențești i se datorește și mai târziu multe din revendicările democrației, reven- dicări cari astăzi sunt în cea mai mare parte în- făptuite.

În ultimul sfert al secolului trecut, studențimea a avut un rol covârșitor pentru îndrumarea popo- rului pe calea cea dreaptă a culturii și a întăririi naționalității noastre.

Diferitele societăți studențești cari s'au perindat în cursul anilor, aveau ca țință, în primul rând edu- carea poporului prin cimentarea sentimentului na- ționalist.

Această propagandă însă, n'a îndepărtat pe stu- dent dela îndatoririle lui de școală. Din contra, l-a

făcut mai harnic, mai dârz ca să zicem așa, în a studia cât mai mult și a'și pune la contribuție pentru binele obștesc, întreaga lui putere de muncă și inteligență.

Între multele societăți studențești ale Universității din Iași, trebuie să menționăm în primul rând, **Societatea Zorile**, a cărei înființare se datorește tânărului și inimosului student de atunci – era în Aprilie 1902, – *Constantin Gh. Toma*, actualul vicepreședinte al Senatului și unul dintre fruntașii ieșeni de astăzi.

«Această societate studențească, inspirată, cum zice marele istoric A. D. Xenopol, de aceleași principii de care fusese condusă și *Societatea Universitară Română*, înființată de mine la universitatea din Iași pe timpul rectoratului meu dar care s'a desființat prin eșirea mea din conducerea Universității – se îndrumază pe o nouă cale sănătoasă și plină de cele mai îmbucurătoare speranțe activitatea tinerimei universitare.

«Intr'adevăr, urmează ilustrul istoric, studenții nu se pot mărgini numai în ocupațiile lor școlare. Ca tineri le rămâne un prisos de putere, care trebuie să-l cheltuiască în alte direcțiuni. Și înțelege ori cine că acest prisos de energie trebuie să fie abătut spre binele neamului, iar nu în frământări sterpe sau idei greșite, care pot numai să dăuneze dezvoltarea noastră în loc de a-i fi de folos».

Societatea «Zorile» nu s'a mărginit numai la o propagandă verbală, ea a căutat să pătrundă mai adânc în inima și sufletul poporului, prin scoaterea și răspândirea unei reviste care să se împrăștie, în primul rând poporului celui mult dela țară.

Astfel, la 1 Aprilie 1902 apare primul număr al revistei «Zorile», «*organ al Societății Stud. Universitari «Zorile» din Iași*».

Pentru ca să se vadă și mai clar dragostea nemărginită pe care membrii acestei societăți studențești o avea pentru țăranul român, vom reproduce aici, scurtul dar bogatul în cugetare Apel:

«Țăranul nostru, inima poporului românesc, pârghia istorică a susținerii noastre naționale, se găsește astăzi într'o stare foarte îngrijitoare. Sub povara istovitoare a sărăciei, sub coasa nemiloasă a alcoolismului, pelagrei, malariei și sifilisului, tăria de granit a neamului nostru se fărâmițește și se ruinează de istov.

«Împrejurările neîntrecut de grele prin care a trecut poporul nostru, i-a înpăinjenit mintea și simțirea în vâlul cernit al ignoranței, de nu-și mai vede nici decăderea, nici speranța îndreptării. Iar în golul ce-l lasă în urmă, se ridică amenințător un element străin, otrăvitor, disolvant, cotropitor și al bogăției și al individualității noastre etnice.

«În fața acestor grozave stări de lucruri fiii de țăran, ajunși pe băncile Universității, au rădicat

steagul unei mișcări sfinte, sincere, pentru trezirea simțului național, pentru dezvoltarea și întărirea economică a țărâniei.

«Cârma entuziasmului și energiei, de care este însuflețită Societatea noastră, e experiența și oțelirea în lupte a însuși profesorilor universitari.

«Pentru realizarea măcar în parte a gândurilor noastre, se impune o acțiune comună și mare cu toți bunii români, iubitori de neam și țară.

«Facem deci un apel calduros la ei toți și în special la voi învățători și preoți, luminători ai satelor, martiri ai ideei salvatoare, să veniți cu toții în focul luptei, căci mare vă este menirea și sfântă datoria.

«Strâns uniți, călăuziți de aceeași idee, încălziți de același ideal, vorba și fapta noastră să țintească numai *prosperarea și întărirea poporului român*».

Aceste n'au fost numai vorbe goale, vorbe care să stârnească pentru moment entuziasmul. E un fapt izvorât din adâncă convingere, din adâncă pătrundere a nevoilor țărâniei.

În primul rând tânăra societate studențească «Zorile» și-a îndreptat privirile asupra păturei noastre rurale. Acolo, e nevoia mai mare, acolo se plămădește viitorul țării, acolo, prin urmare e menirea studentului român conștient de rolul său, să se îndrepte și să muncească pentru a scoate din

întunerec pe aceia pe care se reazămă în orice împrejurare Statul nostru: *țaranii*.

Președintele acestei societăți C. Gh. Toma, care orice s'ar spune a fost factorul principal în această mișcare studențească de atunci, a întocmit o serie de întrebări privitoare la starea populației rurale.

«Unul din studiile principale, spune tânărul și entuziastul student de pe acea vreme, C. Gh. Toma, pe care Soc. «Zorile» îl întreprinde, e fără'ndoială, studiarea condițiilor de trai ale populației rurale prin mijlocul unor anchete agricole parțiale. Aceste anchete luate în totalitatea lor, vor forma un studiu de-o importanță extraordinară din toate punctele de vedere, deoarece va reprezenta reala și credincioasa stare a populației rurale».

De aceea în vederea de a înlesni întocmirea acestor anchete, s'a tipărit o broșură care conținea : *«Întrebări privitoare la starea populației rurale»*.

Aceste întrebări merită să fie cunoscute și acum, căci ele sunt totdeauna de actualitate, mai cu seamă astăzi, după ce țara s'a mărit și poporul românesc de pretutindeni aproape, unit într'un singur stat mare și puternic.

Aceste întrebări sunt împărțite în patru capitole principale : 1) *Comuna și administrația ei* ; 2) *Locuitorii și averea lor* ; 3) *Starea fizică și morală a locuitorilor* ; 4) *Dorințele și părerile locuitorilor*.

Vom reproduce dar din fiecare capitol, întrebările

cele mai interesante, ele fiind chiar astăzi, cum spun mai sus, de-o actualitate vădită.

Cap. I.—Comuna și administrația ei: Care este situația satului, departe sau aproape de târg? Câți locuitori are comuna? cum se împart după vârstă, Care este natalitatea pe ultimii trei ani? Câți și ce fel de streini trăesc în comună? Câte vite se află în comună? De cine se agricultează pământul, de proprietar sau arendaș? Care este starea morală și materială a preotului, învățătorului, primarului, notarului? Se țin predici și cuvântări morale? Sunt buni gospodari? Cum se poartă cu sătenii? etc. Sunt comercianți și meșteri în comună? Câți români și câți străini? Există vre-o fabrică și care sunt relațiile locuitorilor cu dânsa? Există vre-o casă de economie? De ce nu se înființează? Există vre-o societate de lectură sau altă asociație culturală? În ce stare e biserica? În ce stare e școala? În ce stare e cimitirul? În ce stare sunt drumurile? Sunt plantații comunale? Care e budgetul comunei și cum se întrebuințează? Câte cârciume sunt în comună? Se face contrabandă? Se respectă legea repaosului Duminical?

Cap. II.—Locuitorii și averea lor: Câți locuitori au pământ și câte hectare au frunțașii, mijlocașii, codașii? Câți locuitori sunt lipsiți de pământ? Cât se plătește ca chirie anuală? Cum se împart locuitorii după numărul vitelor? Câți au zălogit

vitele lor la Credit? Care este starea locuințelor? Care este starea gospodăriei? Ce mobile se găsesc în casă? Există icoane românești sau străine? Există în casă portretele suveranilor noștri sau alte chipuri de suverani străini? Care e bugetul unui fruntaș și a unui codaș? Cât cheltuiește fiecare? Care este origina venitului bănesc a săteanului și din ce? din munca câmpului, cărăușie etc? Femeia contribuie și ea la crearea acestui venit altfel decât muncind de-avalma cu bărbatul? Face pânză sau scorturi etc? Există vre-o industrie casnică în localitate? Care este felul sămănăturilor și al culturilor făcute de săteni? Care este prețul cu care se vând produsele și vitele? Care e prețul zilei de muncă în timpul lucrului și care e cel plătit de cu iarnă? Se introduc lucrători străini în comună și care este înrâurirea lor asupra stării muncitorilor din comună? Câte zile lucrătoare stau degeaba locuitorii în cursul unui an? Care este numărul sărbătorilor cari le prăznesc, în afară de cele impuse de lege și cum se numesc? Câți locuitori sunt datori cu birul, cu munca sau alte datorii? În ce condiții s'au făcut tocmeliile agricole?

Cap. III. — Starea fizică și morală a locuitorilor: Care este înfățișarea locuitorilor? Care sunt boalele cele mai răspândite printre locuitori? Care e cauza și cum se vindecă? Care este hrana locuitorilor? Ce fel de porumb se consumă? Care este

îmbrăcămintea? Se cumpără din târg sau se face în casă? Femeile mai poartă costumul național? Merg locuitorii la biserică? În ce mod înțeleg locuitorii datoriile lor religioase? Câți știutori de carte sunt în comună? Ce se citește? De ce nu se citește? Câți trăesc necununăți și pentru ce nu se cunună? Câți sunt despărțiți? Care este moralitatea generală? Sunt mulți alcoolici recunoscuți? Care este starea lor fizică? Beau și femeile? copiii beau?

Cap. IV. — Dorințele și părerile locuitorilor. Care sunt îmbunătățirile cele mai urgente și mai obștește cerute de locuitori și cum cred ei că s'ar putea realiza? Ce zic sătenii despre dările ce le plătesc? Cari sunt părerile preotului, învățătorului, primarului, proprietarului și arendașului cu privire la îmbunătățirile ce s'ar putea face? Ce cred sătenii despre alcool? Ce ar zice dacă statul ar lua vânzarea rachiului în mâinile lui? Care este părerea preotului, primarului, învățătorului și proprietarului cu privire la alcoolism? Cum privesc sătenii pe acei care trăesc necununăți, pe acei bețivi, pe acei cari nu merg la biserică, pe cei osândiți pentru fapte grave? Ce cugetă sătenii despre preot, învățător, primar, proprietar, arendaș, subprefect? Ce respect au față de dâșii? Ce părere au sătenii despre folosul învățătorei și despre cărturari? Ce ideie au sătenii de patrie, de naționalitate, de țara

și origina lor, de stăpânirea sub care trăim? Ce știu ei despre frații noștri din celelalte țări și ce gândesc despre ei, despre Ruși? Cum privesc sătenii armata? Ce cred despre traiul din armată?»

Iată o serie întreagă de întrebări puse țăranului, și cărora studentul român de atunci căuta să le afle răspunsul. Nu erau niște simple întrebări puse pe hârtie. Studenții luau în serios rolul lor și lucrau fiecare după puteri pentru ca să aducă la îndeplinire cele ce-și propuseseră să facă.

Astfel în toată luna se adunau în ședinți unde fiecare își dădea seamă de activitatea desfășurată. Se citeau și se discutau anchetele agricole. Între multele și folositoarele anchete ce s'au făcut de către studenți, învățători, preoți etc, s'ar putea cita unele ca având o importanță deosebită prin modul cum au fost înțelese ca să se facă.

Activitatea aceasta a studențimei ieșene în perioada de vreme despre care vorbim, a fost una din cele mai strălucite. Roadele au fost frumoase. S'au înființat cu ajutorul studenților ieșeni, mai multe cooperative, bănci populare și case pentru cetit.

Cum se vede, pe atunci, alta era mentalitatea studentului nostru. Pe lângă datoria lui de student în universitate, el nu-și risipea plusul de energie

decât într'o activitate care să aducă un folos real pentru obște.

Societatea «Zorile» e cel mai strălucit exemplu ce se poate aduce studențimei de astăzi, care din nenorocire nu corespunde aproape de loc menirii ei.

A umbla îmbracat în ițari cu cămașa țărănească peste ei, a purta ghetе de lac, mănuși și pălărie cu cordică tricoloră, încins c'un brâu iarăși tricolor, nu e de ajuns să dovedești că ești student naționalist. Am fi curioși să ni se arăte ce operă pozitivă au făcut și fac în calitatea lor de studenți, ori cu ce au contribuit și contribuie la propășirea culturii în pătura dela țară, astăzi mai cu seamă când e atâta nevoie de o asemenea propagandă?

Din nenorocire cu nimic. Rezultatele activității marei majorități studențești de astăzi se reduc la cele știute de toată lumea: discreditul studențimei prin o activitate care neagă un rezultat satisfăcător care să folosească obștei.

Opera studențimei de odinioară a avut o enormă înrâurire asupra populațiunii rurale.

Idealul tinerimei universitare române trebuie să fie acela a ori căruia bun român: dragostea de țară în primul rând, dragostea pentru poporul cel mult dela sate.

Voiu mai cita un pasaj admirabil din conferința ținută la societatea «Zorile» în cursul anului 1902

de către studentul de atunci D. Stoicescu, cu privire la idealul tinereții universitare.

După ce vorbește de starea și nevoile populației rurale, tânărul student încheie cu următoarele cuvinte prin care arată rolul ce trebuie să-l aibă studentul român :

«Dacă secolul trecut a fost secolul redeșteptării naționale, secolul acesta trebuie să fie pentru noi, cari suntem tineri, săditorul în inimile noastre a idealului național : consolidarea poporului, stabilirea legăturii sufletești dintre clasele sociale, purificarea națiunii de elementele străine, parazite și turburătoare, punerea în vedere și valoare a noi mijloace de producție națională, care să alimenteze viața neamului și să deschidă perspective fericite generațiilor viitoare.

«Dacă germenii unei melancolii trândave, unui scepticism ușuratic au incolțit în sufletul nostru și a început a umbri, a întuneca perspectiva lumii ideilor noastre, să smulgem această plantă veninoasă și să deschidem porțile spiritului să lumineze acolo făclia idealului național. Să luam seama să nu se înscrie în paginile istoriei noastre vre-o faptă nedemnă, căci nu trebuie patată istoria unui popor, care și-a iubit țara și pe sine însuși, care a iubit libertatea și lupta. Care popor putea să aibă o iubire mai mare de țară decât poporul român ? Țara lui ? Un tezaur de lucruri frumoase, un muzeu de

privești fermecătoare, un izvor de bogăție, care naște din duioasa tovarășie a cerului cu pământul. Frumuseți și bogății, cari i-au pus în suflet iubirea pentru țară, iubirea de moșie și a dat pieptului său tăria aramei ca să reziste potopului de năvălitori, aventurieri, cari nu căutau patrie ci pradă. Să ne ascultăm inima în care vom auzi răsunând strigătul de bărbăție și de luptă al generațiilor trecute, cari au murit mușcând țărâna cu mâna pe arme, apărând pământul sfânt al țării și mândria numelui de Român. Să ne plecăm urechea la vocea cronicarilor, la pământul pe care-l călcăm nepăsători rumegând cine știe ce gând bolnav și vom auzi povestirea faptelor multor eroi. Avem datoria de a ne arăta vrednici de dâșii și a lupta cu armele pe care viața modernă ni le pune în mână de a duce mai departe, de-alungul anilor renumele poporului din care facem parte.

«Zori mărețe strălucesc pentru inimile tinere și izbucnitoare de căldură, pentru spiritele drepte și libere, cari și-au păstrat încă dragostea lor de țară, strălucesc pentru aceia cari sunt mândri că există și luptă, să îndeplinească lucruri de cari să fie mult mai mândri cei ce vor veni.

Sunt zorile mărețe ale viitorului națiunii noastre!»

Dacă am reprodus acest pasaj e că în el se oglindește cât se poate de bine întregul suflet curat și cinstit al studentului român de altă dată.

Dragostea nemărginită pentru neam și țară o arăta studențimea noastră prin munca ce o depunea pentru luminarea poporului dela țară, căutând să-l îndrume tot mai mult pe calea cea dreaptă și să-l facă a trăi o viață mai omenească.

Munca desfășurată de studențime a dat roade din cele mai frumoase.

Intr'adevăr, la întrebările privitoare la starea populației rurale și pe care le-am reprodus mai sus, au răspuns cu succes o mulțime de învățători și preoți precum și alte persoane cari se interesau de soarta săteanului.

S'au făcut mai multe monografii a comunelor, unele din ele fiind foarte importante prin amănuntele ce cuprind cât și prin comentariile pline de învățăminte ce le fac autorii lor.

Dar propaganda studențimei ieșene nu se mărginea numai la țară printre învățători, preoți, primari și săteni. Ea se întindea și la orașe și cu deosebire între elevii Seminarului și ai Școalei Normale de învățători, factorii principali de propagandă în viitor.

În aula Universității noastre aveau adesea ori întruniri cu elevii ultimului an ai Școalei Normale și Seminarului, cari erau puși în curent cu întreaga mișcare culturală inaugurată de studenți.

Profesorii universitari pe atunci ca A. D. Xenopol și dl. A. C. Cuza, îmbrățișară cu entuziasm mișcarea

studențească, dând tot concursul lor, studențimei.

Prelegerile pe care o seamă de profesori universitari și secundari le țineau regulat în aula Universității noastre, tratând subiecte ce interesau cu deosebire populația rurală, au avut un mare răsunet și au adus un imens folos.

Toate chestiunile mari și cari aveau legătură cu nevoile obștești erau cercetate și studiate cu competență de către profesori și studenți.

Pe atunci studenții nu-și perdeau vremea cu agitații sarbede, fără folos real. Ceea ce-i interesa, în primul rând, era ca să muncească serios, să-și cheltuiască energia tinereții într-o continuă activitate pe terenul cultural și național, fără a se lăsa copleșiți de idei subversive, sau a se deda unei agitații sterpe cari să atragă desconsiderarea din partea oamenilor cuminți și cinstiți.

Pe atunci studentul român ducea o luptă îndârjită contra elementelor dizolvante ce căutau să provoace perturbare în sânul studențimei, și lupta aceasta a fost încoronată cu succes, căci la provocările acestor elemente turbulente și nepatriotice, studențimea serioasă răspundea cu fapte reale: propaganda cea mai întinsă în sânul populațiunei rurale, învățându-o cum să-și cucerească drepturile încălcate de toți, și să trăiască o viață omenească.

Această studențime a avut un mare merit, acela că primul ei gând a fost la țaran, la acela care

duce tot greul și pe munca căruia se razămă în-
tregul edificiu al Statului.

E de ajuns să pomenim că studențimei se da-
toresc multe bănci populare din județul Iași, aceea
dela Mânzătești, a luat ființă din inițiativa și munca
depusă de tânărul student de atunci, C. Gh. Toma.
Tot lui i se datoresc înființarea și a altor asemenea
instituții precum și a câte-va case de cetit împrăș-
tiate în diferite comuni din județ.

Alți studenți cari s'au manifestat cu toată sin-
ceritatea și dragostea pentru poporul dela țară au
fost P. Costin cari se ocupa cu conducerea revistei
«Zorile» Vasile Bogrea, Toma Lazăr, C. Brumă,
Al. Batist, I. Popescu, N. Tiron, etc. toți tineri
plini de avânt cu o nețărmurită iubire pentru pă-
tura rurală.

Ceeace a ușurat mult munca studențimei în des-
fășurarea activității pe terenul cultural și economic,
a fost concursul necondiționat al multora din în-
vățători și preoți dela țară.

Aceștia au lucrat cu toată râvna alături de stu-
denți, căutând să-i ajute în greaua și spinoasa lor
muncă. Căci nu era ușor lucru această muncă.
Au avut multe neajunsuri de întâmpinat, dar da-
torită perseverenței lor, au trecut peste toate greu-
tățile.

Nu putem trece cu vederea peste numele învă-
țătorilor, d-nii: Ion Dodon, M. Ignat, Gh. Gaspar,

M. Lăzărescu, Gh. Braşovanu şi alţi mulţi cari dându-şi seama de nevoia ce era de a se lumina cât mai urgent pătura ţărănească, au mers mână în mână cu studenţimea.

Activitatea studenţilor români ai Universităţii nu s'a mărginit numai în judeţul nostru. Ea căuta să se întindă şi în restul ţării, studenţii ieşeni intrând în legături cu mulţi din învăţătorii şi preoţii din celelalte judeţe, asemenea au avut legături şi cu alte persoane dornice de a contribui la răspândirea cât mai mult a propagandei la sate pentru rădicarea săteanului din punct de vedere moral şi cultural.

Unul dintre aceia care s'a distins mai mult în această privinţă, e Dl. *Andrei Rădulescu*, actual membru al Academiei Române şi Consilier la Înalta Curte de Casaţie. Dl. *Andrei Rădulescu* a făcut una din cele mai splendide anchete economice, alcătuind o monografie a Comunei Chiojdeanca, în care D-sa cu o răbdare şi conştiinciositate mai presus de orice laudă, pune în evidenţă, pe de-o parte lipsurile de care suferă ţăranul român din cauza tratamentului la care este supus de clasa conducătoare, precum şi marile calităţi de care a dat întotdeauna dovadă. În primul an al înfiinţării societăţii «Zorile», s'au făcut numai de către studenţi peste treizeci de anchete la ţară, precum şi multe altele făcute de învăţători şi preoţi.

Aceste anchete au o importanţă colosală, căci

În ele se oglindește întreaga stare a populației rurale.

Apoi mulți studenți dela Universitatea din București și dela Școala de Agricultură dela Herestrau s'au alipit cu căldură și entuziasm la mișcarea studențimei ieșene.

Cea mai veche societate studențească din Iași a fost «*Solidaritatea*». Ea a avut o mare influență asupra studențimei noastre, căci înainte de toate a fost o societate pur studențească, ocupându-se în primul rând numai de chestiuni care interesează studențimea din punct de vedere cultural și național, politica de partid neavând absolut de loc nici o înrâurire asupra ei.

Congresele studențești anuale la care societatea «*Solidaritatea*» lua parte cu tot avântul tinereței studențimei, se ocupau cu multă însuflețire de diferite chestiuni ce interesau pe studenți.

Se țineau conferinți cu subiecte sociale și se tindea la înfrățirea studenților celor două Universități din Iași și București.

Apoi societatea «*Solidaritatea*» a avut una din cele mai frumoase biblioteci, cuprinzând cărți de mare valoare și care era pusă la dispoziția tuturor studenților.

Mai târziu această societate ș'a întins activitatea în pătura țărănească, prin ținerea de conferinți cu subiecte ce interesau pe săteni, din punct de ve-

dere, mai cu seamă național și cultural.

Societatea se bucura de un mare prestigiu la început, dar după mulți ani de existență, ea începe să decadă până ce la urmă devine mai mult o societate în care politica zilei o acaparase cu totul.

Nu studenții erau de vină, ci, politicienii noștri cari căutau să-și facă un instrument din studenți pentru scopuri politice.

Incetul cu incetul «Solidaritatea» devenise când liberală, când conservatoare, după cum erau unii sau alții la putere.

Oamenii noștri politici au dat pe conștiință că a făcut din student un instrument de care se foloseau și se folosesc chiar și astăzi.

Naționalismul așa cum se înțelege acum de cea mai mare parte a studenției și conducătorii ei, nu poate folosi la nimic, de oarece totul se reduce la satisfacerea unor simple ambițiuni personale și nimic mai mult.

În ultimii ani ai existenței sale, «Solidaritatea» a căutat să se salveze din ghiarele politicianismului, dar a fost în zadar. Prea se înrădăcinase politica între studenți. Chiar dacă erau unii care-și dădeau seamă de pericolul ce amenința studențimea, totuși nu puteau să reziste, deoarece numărul acelor dintre studenți cari se lăsau influențați de politicieni, forma o mare majoritate.

A fost o serie de studenți din ultimii ani ai

«Solidarității», cari devotați cauzei studenției au devărate, au încercat să o salveze. A fost peste putință.

Între aceia cari s'au distins prin încercările de a da bătrânei societăți studențești, aoreola de odinioară, se pot menționa tinerii studenți de atunci, Nemțanu, Ionescu-Darzeu, Gh. Măcărescu, Ed. Lăzărescu și încă vre-o câți-va. A fost o imposibilitate, cu toată râvna lor de a vedea pusă societatea lor pe calea cea bună.

Această serie de studenți căutau să pătrundă la țară prin ținerea de conferinți folositoare sateanului. Într'adevăr, activitatea lor pe acest teren a avut oarecare influență binefăcătoare, dar din nenorocire, dâșii plecând din Universitate, întreaga lor muncă s'a risipit și astfel «Solidaritatea», societate care se bucurase de un mare renume, dispare și în locul ei apar diferite societăți, cari însă, nu au viață.

A mai fost «Datoria», iarăși o societate studențească care deși fusese înființată de un mănunchiu de tineri plini de dor de muncă serioasă, ocupându-se nu numai de chestiuni pur studențești, dar și de propagarea culturală la sate, n'a putut însă trăi decât foarte puțin.

Cu vechea «Solidaritate», «Zorile», și «Datoria», au dispărut adevăratele societăți studențești din Iași

care se poate zice, că odinioară fusese un Heidelberg românesc.

Așa cum sunt astăzi organizate societățile studențești nu mai prezintă acea garanție serioasă care pe vremuri făcuseră din ele adevărate focare de cultură și de propagandă națională, aducând țării un folos de cea mai mare importanță.

Astăzi deși există o studențime numeroasă, deși are la dispoziție mijloace imense pentru a putea rezista nevoilor zilnice, căci Statul a înființat căminuri în care studentul capătă gratis casă și masă, totuși, cu cea mai mare părere de rău trebuie s'o spunem, că studențimea nu corespunde aproape de loc menirii ei.

Sub masca unui naționalism rău înțeles, studențimea se ocupă mai mult de mișcări de acelea care-i micșorează prestigiul, care o fac să-și piardă orice simpatie din partea și a autorităților și a bunilor români.

Nu vom intra în amănuntele mișcării studențești de astăzi. Ele se cunosc de toată lumea.

Ceeace, însă, e dureros din cale-afară, e că se găsesc chiar printre profesorii universitari unii cari aprobă asemenea mișcări dăunătoare tinerimei universitare în special și țării în general.

Nu e de ajuns, cum arăt mai sus puțin, pentru ca să fii student, să te mărginești a te îmbrăca în port național, să ții întruniri sgomotoase contra au-

torităților statului, să provoci greve, să insulți și să lovești pe studenții de altă religie și să nu-i lași să intre la cursuri.

Apoi, nu e de ajuns numai să-ți pui tricolorul la butonieră, sfidând lumea de prin prejur, pe când urmarea regulată la cursuri și trecerea examenelor le socotești ca ceva fără importanță.

Viața de student, dar de student adevărat, așa cum s'a înțeles odinioară, formează cele mai frumoase și mai plăcute clipe din viața omului cult.

Înainte de orice, studentul este dator să-și facă datoria lui de a învăța carte, și apoi, prisosul de energie să-l întrebuințeze în opere folositoare cum ar fi de pildă, propagarea culturii la sate, prin conferinți și șezători și diferite serbări cu caracter național și cultural.

Astăzi studentul își pierde energia întreagă în mișcări incompatibile cu viața de student.

La țară când se duc, nu se mai ocupă cu chestiuni de acele care să lumineze mintea săteanului, vorbindu-i despre lucruri folositoare.

Astăzi li se vorbește numai politică de partid căutând să le întunece mintea, să-i provoace la dezordini, să-i sustragă dela adevărata îndeletnicire cu care e deprins țăranul nostru: munca și dragostea de neam și țară.

Totuși să sperăm că acest vânt năprasnic care

s'a abătut de o vreme încoace asupra studenției noastre, va înceta, și studentul român își va veni în fire și va căuta să fie ceea ce trebuie să fie : student serios, cu adevărată dragoste de țară și de popor.

PARTEA V.

Viața politică după războiu

Înainte de a vorbi despre viața politică de după războiul pentru întregirea neamului, să ne aruncăm puțin privirea asupra celor petrecute și să vedem ce s'au săvârșit în capitala Moldovei, din punct de vedere politic.

Regimul censitar începuse să apună și din zi în zi se aștepta introducerea votului universal.

Era o luptă aprigă între vechii politicieni și elementul democratic care prinsese adânci rădăcini în sânul celor două mari partide de guvernământ.

Partidul liberal-național, însă, a fost mai puternic influențat de democrație și aceasta se vede prin faptul că se și începuse chiar pregătirea proiectelor de legi pentru reformele agrară și electorală.

La Iași această mișcare pentru reforme cuprinsese

întregul partid liberal, mulțumită, în primul rând D-lui Constantin Stere și Georgel Mârzescu cari nu cruțau nimic pentru reușita reformelor.

Se dădeau acum ultimile lupte și se făceau ultimile alegeri după regimul censitar.

Deși toată lumea era de acord pentru introducerea votului universal, totuși ultimile rânduri de alegeri de sub vechiul imperiu electoral nu s'au deosebit prin nimic în ceea ce privește modul cum erau făcute în trecut.

Aceleași ingerinți sălbatice, aceleași făgădueli și amenințări de tot felul, aceleași sisteme scandaloase în a conrupe pe alegător.

Banii se împărțeau fără cruțare și dintr'o parte și din alta a celor două partide. Alegătorul era torturat ca și mai înainte deși eram pe pragul de a trece la votul universal.

Poporul cel mult, adică țărănimea, auzise de mulți ani vorbindu-se mereu despre votul universal, însă de priceput tot nu-l pricepea și aceasta, și trebuie s'o spunem fără rezerve, pentru că nu i s'a făcut o educațiune cum trebuie, adică nu s'a ocupat nimeni care să explice în mod serios ce va să zică votul universal și care vor fi roadele lui.

Toți propagatorii votului universal la țară se mulțumeau a ținea discursuri înflăcărâte, a spune țăranilor că nu mai poate merge așa înainte, că ciocoiul trebuie strivit și toți la un loc, târgovăț

și sătean să fie o apă, să aibă drepturi egale, să voteze laolaltă și cel bogat și cel sărac, și cel care știe carte și cel care nu știe. Propaganda aceasta era de un demagogism fără pereche. O spun a-
ceasta fără înconjur, căci spun purul adevăr. Acei care au luat parte la această propagandă mai cu seamă la țară, trebuie să recunoască că așa este, dacă vor să-și scruteze puțin conștiința.

Intrunirile pe la sate nu mai sfârșeau, urmate bine'nțeles de mese la cari se tuasta într'una pentru succesul reformelor.

Ceeace, însă, lipsea cu desăvârșire în această propagandă, era mai întâi faptul că foarte mulți din aceia cari propagau nu-și dădeau nici ei singuri seamă ce înseamnă votul universal. De aici și demagogismul care se propaga și ca rezultat o zăpăceală complectă între săteni.

La ultimile alegeri cari s'au făcut după vechiul regim censitar, tocmai când propaganda pentru votul universal și libertatea alegerilor, era în toată splendoarea ei, tocmai atunci s'au întrebuințat cele mai scandałoase ingerinți, după cum am spus mai înainte.

Guvernul, nu importă care partid a fost la putere, a uzat de sechestrări de alegători, de ingerinți, făgădueli, amenințări, ba poate chiar și de oarecare argumente mai drastice pe spinarea celor... recalcitranți.

Inchipuiască-și cineva ce gândeau țăranii când pe de-o parte li se vorbea de vot universal și libertatea alegerilor, iar pe de altă parte erau supuși acelorași metode electorale ca totdeauna.

De aceea zic, că votul universal deși a fost primit cu oare care satisfacție de sătean, dar în fond nu l-a convins de loc că sub noul regim este mai bine ca înainte.

Astăzi chiar, când trăim sub regimul votului universal, la țară ca și la orașe se petrec aceleași fapte, în timpul alegerilor ca și sub regimul censitar.

S'a schimbat prin urmare numai sistemul electoral, de a vota cu toții laolaltă într'un singur colegiu, dar nu s'a schimbat de loc sistemul vechilor obiceiuri.

Nenorocirea, cum am mai spus-o, stă în faptul că nici la orașe nici la sate nu se face adevărata educație cetățenească.

A fi șef de sector, nu e de ajuns. Nu prin oarecare îndatoriri, — mai mult făgădueli — cari se fac săteanului, se poate ajunge la un rezultat fericit. Nu prin vorbe goale, se poate convinge cineva. Trebuie muncă serioasă, cinstită și acel care cu adevărat vrea să fie prietenul sincer al țăranului, trebuie mai întâi de toate să aibă el singur conștiință de rolul ce vrea să-l îndeplinească. El singur trebuie să înțeleagă rostul reformelor celor mari.

Propaganda trebuie să se facă mereu la țară, mereu să fii între săteni, mereu să cauți a le explica legile țării și datoria ce o au ei față de autorități, față de toți acei cu care se află în contact.

Nu zic că nu se găsesc și oameni de bună credință cari cu tot sufletul și cu toată inima caută să scoată pe sătean din întunerecul în care se află.

Aceștia, însă, sunt foarte puțini. Marea majoritate din așa zișii luminători ai poporului, nu sunt decât niște politicieni ordinari cari nu fac alta decât să profite din toate punctele de vedere.

Aroganți față de cei mici, lingușitori față de superiorii lor, îndrăzneți peste măsură, apar înaintea țăranilor ca singurii salvatori, îndrugându-le tot felul de năzdrăvănii, fără a fi în stare, însă, să le poată explica cum trebuie o chestiune care ar interesa pe sătean.

Toată această propagandă se reduce în a insulta pe adversarii politici, în a face gesturi largi, a se bate cu pumnul în piept, a lăcrima și a cere cu glas plângător voturile sătenilor.

Adversarii politici sunt pentru un asemenea propagandist, singurul cal de bătaie.

În județul Iași se face o propagandă politică din cele mai deșănțate. Sătenii sunt adunați la cârciumă sau la vre unul din ei, și acolo li se vorbește de

toate cele de pe lume, dar numai de adevăratele lor interese nu li se spune nimic. Vezi câte un orator, adesea cu glasul plângător, combătând până în pânzele albe pe adversari, fără, însă, să pomenească un singur cuvânt despre nevoile obștești. Dacă li se vorbește, din întâmplare despre vre-o chestiune care ar putea să-i intereseze, atunci oratorul, cu părul vâlvoi, bătându-se cu pumnii în piept, cu lacrimile în ochi și cu glasul răgușit, în loc să explice cum se cuvine chestiunea, el se mărginește să acuze pe adversarii politici, spunând, că țara e pe margina prăpastiei, și pentru a scăpa este nevoie chiar de revoluție.

Așa se face educația politică de către unii politicieni, a căror demagogism întrece orice închipuire.

Nu zic, sunt și unii politicieni care-și dau seamă de importanța ce o are propaganda politică la țară, și caută cu bună credință să facă pe țaran ca să înțeleagă rostul atâtor reforme noi cu care este înzestrată țara.

Dacă legile s'au schimbat, dacă reforme bine-făcătoare s'au făcut, nu s'a făcut, și nici nu se face cum trebuie, educația cetățenească. De aceea nici rezultatele nu sunt acum satisfăcătoare.

Totuși a început oarecare mișcare serioasă, pe terenul cultural, despre care vom vorbi mai târziu într'un capitol aparte.

Astăzi, orice opoziție se reduce în a da jos gu-

vernul fără să motiveze într'adevăr dacă e vinovat sau nu. Orice lege, orice măsură bună ar face și ar lua guvernul, sunt combătute de adversari cu cea mai înflăcărată inverșunare.

La sate, în deosebi, opoziția, mai cu seamă după războiu, e de-o destrăbălare nemai auzită. Tot ce a făcut partidul advers e rău, e dezastruos pentru țară.

Alegerile cari s'au făcut dela 1918 încoace, deși trăim sub regimul votului universal, nu corespund de loc speranței ce fiecare ș'o pusese în reforma electorală. Aceasta nu înseamnă că votul universal nu ar fi o reformă salutară.

Tabloul alegerilor sub acest regim electoral, e din cele mai triste.

Cu toate că partidele noastre politice s'au organizat admirabil în ceea ce privește propaganda, cu toate că în aparență suntem cu mult superiori vechii propagande electorale, totuși, în realitate suntem enorm de departe de ceea ce vrea să zică adevărata viață politică.

Să ne inchipuim acum că suntem în perioada alegerilor, sub acest regim al votului universal. Ce vedem oare?

Mai întâiu propaganda. Toate partidele se întrec prin noi sisteme de a-și atrage popularitatea mai cu seamă a sătenilor și a elementului evreesc de la orașe.

Administrația, ca și mai înainte, e pusă la dispoziția partidului care e la putere. Candidații guvernamentali și opoziționiști se întrec cari mai de cari în a convinge pe alegător, de a li da voturile, făgăduindu-le marea și sarea. Bine'nțele, că guvernamentalii au întotdeauna succes mai mare, și aceasta nu e de mirat, de oarece au la dispoziție tot aparatul polițienesc și administrativ. Dar și candidații opoziției nu se lasă mai pre jos. În locul aparatului polițienesc și administrativ cari, firește, le lipsește, ei întrebuițează un demagogism extraordinar.

Guvernamentalii adună pe săteni, fie la primărie sau la școala din comună și li vorbește de binefacerile reformelor, le arată apoi uneltirile ce le încearcă opoziția pentru a înșela pe alegători, le făgăduiește că se vor face noi legi și noi reforme care să încoroneze guvernarea partidului.

Trebue, însă de recunoscut un fapt foarte important, și anume, că întotdeauna candidații guvernului, pe lângă multele și enormele făgădueli ce le fac, mai încearcă să explice sătenilor legile în vigoare, avantajile ce rezultă din reforme, povățuindu-i în acelaș timp să se supună legilor țării, și dându-li sfaturile cele mai bune.

Acest fel de propagandă, chiar dacă nu e sinceră, — și trebue de știut că mulți dintre candidați o fac, servindu-se de ea numai ca un mijloc pentru

a'și atrage voturile alegătorilor, — totuși are un succes oarecare, căci ori câtă nesinceritate ar fi în această propagandă, alegătorului tot îi rămâne ceva în inimă, tot i se face mai mult ori mai puțin o educație cetățenească, dar i se face.

Din acest punct de vedere candidații guvernamentali sunt mult superiori opoziției.

Candidații opoziționiști întrebuintează în propaganda lor, pe de-o parte demagogia, făgăduind lucruri ce nu se pot nici odată realiza, iar pe de altă parte propagând ura cea mai înverșunată contra guvernului, oricât de bun ar fi acesta.

Ceeace e mai trist e că acești candidați ai opoziției, nu se sfiesc să îndemne pe sătean la nesupunerea legilor țării, căutând să-l revolte contra autorităților de multe ori. Săteanul, însă, din ferire, și pentru cinstea lui, nu prea ia în serios asemenea îndemnuri, pe care le socoate, și cu drept cuvânt, în contra firei lui.

De aici nu vreau să trag concluzia că propaganda guvernamentală ar fi ideală, din punct de vedere al educației cetățenești. Candidații guvernamentali, după cum am spus mai sus, au la dispoziție aparatul polițienesc și administrativ.

Sunt mulți alegători la țară, cari susțin candidații opoziției, mai cu seamă când aceștia au talentul de a juca rolul demagogului, sau mai bine zis a șarlatanului politic.

Cluburile politice înființate la țară, deși sunt un progres politicește vorbind, nu dau tocmai roadele la cari ar trebui de așteptat.

Aceste cluburi, au însă, o mare însemnătate, și cu timpul importanța lor va deveni din ce în ce mai mare.

Oricum, cluburile politice dela țară fac să se strângă oamenii mai des între ei și să se discute, — cu ajutorul bine'nteles al corifeilor dela oraș, — diferite chestiuni mai mult ori mai puțin de actualitate, să se debeatze mai multă ori mai puțină demagogie, dar, ori cum, e un pas înainte spre progresul politic.

Aceasta nu înseamnă că jandarmul în primul rând, apoi primarul și notarul să nu-și facă și ei datoria de agenți guvernamentali, îndeplinind cu o deosebită punctualitate și strășnicie ordinele ce li se dau, ba de multe ori făcând mai mult decât li se cere.

Iată o întrunire guvernamentală la țară, în timpul campaniei electorale.

Pretorul plășii, primarul, notarul, preotul, învățătorul, — dacă acești doi din urmă sunt de-ai partidului dela guvern, — sunt cei dintâi în sală, — de obicei la școală, — unde se ține întrunirea. Țăranii sosiți în număr mare, cu voia sau fără voia lor, așteaptă aproape nepăsători pe candidați cari să-i lumineze asupra «importanței acestor alegeri».

Oficialitățile, în frunte cu pretorul, până la so-

sirea oratorilor, dau diferite sfaturi sătenilor și anume, în primul rând să primească cu urale și aplauze pe corifeii cari vin dela oraș ca să le vorbească.

Ordine din cele mai strașnice se dau jandarmilor pentru a împiedeca pe alegătorii opoziției să facă scandal la întrunire.

Se operează, ca de obicei, câte-va arestări, se sechestrează în casă acei dintre sătenii alegători opoziționiști mai zurbagii, în sfârșit se ieau toate «măsurile necesare» în «asemenea împrejurări» pentru ca întrunirea să aibă un succes desăvârșit.

Și'ntr'adevăr că'l are.

Candidații însoțiți de un numeros stat major de la oraș, între cari se găsesc inevitabilii agenți electorali, sunt primiți încă dela margina comunei de numeroși săteni îmbrăcați în haine de sărbătoare, cu drapele și cu muzica în frunte, și sunt conduși astfel, în urale, până la sala unde urmează să aibă loc întrunirea.

Candidatul sau candidații ocupă locul de onoare, șeful politic al sectorului, de obicei, prezidează și dă cuvântul oratorilor.

Gravi, impunători, candidații desfășură înaintea auditorilor, un întreg program de ce au să facă dacă vor fi aleși în parlament.

Li se făgăduesc de multe ori lucruri irealizabile. Li explică apoi marile binefaceri ce rezultă din a-

plicarea reformelor, îi povăţueşte cum să asculte de ordinele ce le dă guvernul prin subalternii săi, îi îndeamnă să se supună legilor şi să nu se încreadă în spusele adversarilor politici cari «caută să-i înşele».

Auzindu-i vorbind astfel, ai impresia că într'adevăr sunt nişte oameni ideali, că vor face să se reverse pe pământ miere şi lapte, că în sfârşit, dacă li se vor da voturile şi vor intra în parlament, atunci se va pogori raiul pe pământ. Ţăranii aplaudă, strigă ura, făgăduind cu toţii că sunt pentru guvern.

Mai ia cuvântul şi câte un sătean, partizan al partidului guvernamental, cari într'o cuvântare energică şi de multe ori presurată cu mult spirit şi plină de bun simţ, îndeamnă pe tovarăşii săi să voteze pentru candidaţii guvernului. Oratorul ţaran e cald apoi felicitat de corifeii dela oraş, îmbrăţişat chiar.

Dar, în această atmosferă caldă de entuziasm general, se ridică şi câte un glas răsleţ al vreunui sătean partizan al opoziţiei, sau chiar din propriul său indemn, punând nişte întrebări oratorilor cari s'au perindat, încât aceştia nu ştiu ei singuri cum să răspundă, căci acele întrebări au mult tâlc şi încurcă mult pe candidaţi.

Dacă nu se poate da un răspuns imediat satisfăcător, se întâmplă ca «opozantul» să fie pur şi

simplu scos din sală, producându-se oarecare zgomot și chiar uneori învălmășeală.

Atunci intervine și rolul autorităților din comună care iau măsuri energice ca liniștea să nu mai fie tulburată.

Se știe de fiecare de ce natură sunt acele măsuri luate.

Totuși întrunirea a avut succes enorm și aceasta se poate vedea din dările de seamă făcute în ziarele oficiale ale partidului dela guvern.

După întrunire, candidații țin cu orice preț să petreacă un ceas două la o masă comună, unde toasturile se perindează des, făcându-se fel de fel de glume, mai cu seamă la adresa adversarilor.

Sătenii par foarte mulțumiți de cinstea ce li se face de a sta «boierul» la masă cu dâșii.

Totuși săteanul, sub această aparență de *mulțumit* cu cele ce i se cântase la întrunire și la masă, își rezervă o apreciere care nu corespunde aproape de loc cu aceea ce și-o fac *boierii*.

Săteanul ascultă, ascultă mereu, te face să crezi că l'ai convins, dar el are alte gânduri despre tine, surtucar dela oraș.

Și această neîncredere a țăranului se explică prin aceea că întotdeauna i s'a făgăduit marea și șarea, și foarte de puține ori a fost satisfăcut în dreptele lui cereri.

Chiar atunci când i se vorbește din inimă, când

i se făgăduesc lucruri realizabile, când în sfârșit îi se dă satisfacție, el, par'că tot se îndoiește, având grija ca nu cumva să îi se iee ceea ce i s'a dat.

Aceasta provine din cauză, cum spun mai sus, că a fost înșelat totdeauna.

Să vedem acum ce se petrece cu o întrunire a opoziției în aceeaș perioadă electorală.

Șeful sectorului politic al opoziției, are grija mai întâi să acapareze pe un fruntaș doi din comună, cu care stă în legătură mereu. Acești fruntași au trecere pe lângă ceilalți săteni și se întâmplă nu de puține ori să-i convingă și astfel să se formeze o opoziție destul de serioasă care să deie mult de lucru guvernamentalilor.

Vine momentul acum ca și opoziția să convoace o întrunire. Agenții sunt trimiși cu multe zile înainte prin comună, căutând să îndemne pe săteni ca să vină la întrunire.

Pe de altă parte, autoritățile și în special jandarmul care are rolul cel mai principal, în urma ordinelor severe primite dela Prefectură, prin pretor de obicei, întrebuintează toate mijloacele de a se zădărnici întrunirea opoziției. Și se reușește. Sătenii sunt opriți de a participa sub diferite amenințări.

Totuși întrunirea se ține, numărul celor cari iau parte e puțin numeros: fruntașii opoziției cari au venit să vorbească și să «lumineze» pe alegători,

sunt foarte revoltați de măsurile «barbare» luate de administrație.

Președintele adunării, e ca și la ceilalți, șeful politic al sectorului.

Acesta într-o vehementă cuvântare, infierează așa cum trebuie pe guvernamentali, arătând cum sunt opriți alegătorii să vină la întrunire, cum Prefectul și cu tot aparatul administrativ și polițienesc ce-i stau la dispoziție, întrebuințează «cele mai neauzite mijloace», pentru ca să nu se poată alege candidații opoziției.

Toate legile făcute de guvern sunt rele, țara e pe margina prapastiei, falimentul bate la ușă și dacă nu se dărâmă acest guvern, atunci țara e în primejdie, dacă guvernul nu vrea să plece de bună voie, nu rămâne alta decât revoluția.

Și tot așa pe rând, cei care urmează la tribună, atacă guvernul în chipul cel mai vehement posibil, încât auzindu-i vorbind astfel ai crede că miniștrii sunt niște criminali ordinari, prefecții niște bandiți, că în sfârșit singurii oameni cinstiți și cu durere de țară nu sunt decât cei din opoziție.

Nimic nu li se spune sătenilor de adevăratele lor dureri. Și chiar dacă li se vorbește ceva, atunci demagogismul cel mai deșanțat este pus la contribuție de către cuvântători.

Săteanul, însă, și de data aceasta ascultă, as-

cultă, dar chibzuește în sinea lui. După cum nu dă crezare la toate cele spuse de oratorii guvernamentali, tot așa nici pe cei ai opoziției nu-i ia în serios.

Cu toate că în ziua de alegeri, guvernul are cele mai multe voturi, aceasta nu înseamnă că alegătorii săteni ar fi numai decât pentru candidații guvernului.

Săteanul chiar dacă nu ar voi să voteze lista guvernamentală, totuși intimidat prin amenințările autorităților, este nevoit să o voteze. El nu-și dă, încă, bine seama de drepturile ce le are. El trăiește încă sub frică, căci, după cum se știe, autoritățile își țin cuvântul când e vorba să năpăstuiască pe un alegător care se arată mai independent, și mai cu seamă când acest alegător e țăran.

Ceeace am arătat mai sus se petrece nu numai în județul nostru, dar în toată țara.

Apoi nu voim să aducem vre-o învinuire numai și numai unui singur partid pentru modul cum se procedează în alegeri sub noul regim al votului universal. Aceste fapte s'au petrecut și se petrec sub toate guvernele și sub toate opozițiile.

Poate că cu timpul se va pune capăt acestei metode coruptibile și barbare de a se face alegerile. Până atunci, însă, e nevoie de a se face educația cetățenească, căci fără această educațiune,

nu se poate schimba situația în care se găsește alegătorul de astăzi.

Iașul, în manifestările sale politice, a dat exemplu, când de-o cumpătare politică invidiată de multe alte orașe, când de-o destrăbălare de neînchipuit.

Astăzi, vechea capitală a Moldovei se găsește în perioada cumpătării politice, adică vreau să spun că politica care se face acum, deși nu corespunde idealului, totuși e departe de a se compara cu politica făcută înainte de războiu.

Singur partidul Național-liberal a rămas în vechea lui alcătuire, formând acelaș puternic partid ca și altă dată și menținându-se în fruntea tuturor celorlalte.

Aceasta se datorește, cum arătam și altă dată, unui program serios care corespunde vremurilor și căutând mereu să se pună în concordanță cu nevoile zilnice ale poporului, și ținând seamă în acelaș timp și de spiritul democratic care se întinde din zi în zi mai mult.

În Iași mai cu seamă democratismul s'a manifestat mai puternic, mai intens decât în oricare alt oraș.

Prin democratism nu înțelegem însă acea mișcare anarhică pe care încearcă o seamă de inconștienți să o provoace în populațiune sub firma umanita-

rismului, făcând zilnic apologia comunismului prin diferite rubrici a unor ziare zise independente.

Iașul n'a scăpat nici el de această buruiană otrăvitoare pe care caută cu orice chip să o răsădească pe pământul românesc acei streini de neam și lege cari cred că pot să ne îndrumeze pe calea rătăcirii pentru a ne perde ca stat independent și ca popor.

Incercările acestor venetici nu prind rădăcini la noi, poporul român e destul de conștient, își iubește prea mult țara pentru ca să se lase influențat de o propagandă anarhică care să-l ducă la peire.

Adevărata democrație, așa cum se înțelege de toată lumea conștientă și de bun simț, democrație care să contribuie cu rost la progresul omenirii, e înțeleasă numai de spiritele cumpătate, cari nu uită, înainte de orice, decât să-și facă datoria și să îndeplinească o misiune de pe urma căreia să folosească cu toții.

Răscoalele din 1907 au dovedit și mai mult, că e nevoie de o democratizare reală, iar nu fictivă, numai pe hârtie, ori o propagandă prin care să se facă făgădueli de acelea care nu se pot realiza și cari nici nu sunt compatibile cu nevoile poporului.

Partidul național-liberal a înțeles perfect rolul ce trebuie să-l aibă o democrație serioasă în conducerea statului. De aceea a căutat să îndeplinească reformele imperios cerute mai cu seamă de popu-

lațiunea rurală care fusese despuiată de toate bunurile și drepturile sale.

Propaganda pe care a făcut-o național-liberalii din Iași, în frunte cu Dl. C. Stere, a avut un mare răsunet în țara întreagă.

La alegerile care au urmat răzcoalelor din 1907 s'a dovedit în de ajuns că partidul național-liberal și cel conservator, erau convinși pe deplin că nu se mai poate merge înainte dacă nu se fac oarecare reforme prin care să se vină în primul rând, în ajutorul sătenilor.

De aceea s'a văzut atunci că ambele partide de guvernământ, recunoscără dreptele și legitimize cereri ale democrației, de a se face o radicală schimbare în ceea ce privește chestiunea agrară în primul loc, și cea electorală, prin cea dintâi dându-se pământ țăranului, iar prin a doua schimbându-se regimul electoral censitar în votul universal.

Candidații și dintr'o tabără și din alta, se întreceau acum în a face cele mai sincere fădădueli de a aduce la îndeplinire marile reforme. Bine'nțeles că partidul conservator făcea oarecare rezerve din cauza elementului băstinaș conservator căruia după cum am spus și altă dată, nu-i convenea să-și piardă situația ce și-o creiase în baza reacționarismului pe care-și clădise întregul program de guvernare.

Elementul democratic din partidul conservator,

însă, reușise să învingă iar nu să convingă pe bătrânii partidului, și astfel, pășirea spre realizarea marilor reforme se face mai cu grăbire.

În Iași, lupta dintre vechii conservatori și elementele democratice a fost destul de aprigă, dar au fost învinși cei dintâi.

DI. C. Stere care a fost sufletul luptei pentru triumful democrației, a căutat, chiar contra voinței partidului liberal, să întrețină cele mai cordiale relații cu elementele democratice din clubul conservator ieșan, și în special cu regretatul Al. A. Badareu.

Din această cauză, între membrii clubului național-liberal, se auzeau murmure de nemulțumire, și poate că aveau oarecare dreptate, căci DI. Stere, de multe ori trecea chiar peste multe din interesele clubiștilor, căutând să satisfacă pe unii partizani din jurul lui Al. A. Badareu.

Această atitudine a D-lui C. Stere, avea de sigur o importanță deosebită din punct de vedere politic, pentru partidul liberal, dacă se lasă la o parte interesele personale ale clubiștilor.

Deși DI. C. Stere a fost acuzat de această atitudine, totuși D-sa nu s'a intimidat nici odată, și prin satrapismul său ajunsese să stăpânească clubul și să-și impună voința.

Numai că autoritarismul său, mergea uneori prea departe, cum a fost cazul, menționat în vo-

Iumul I-iu, când la o alegere parțială, D-sa impune «cheie» membrilor clubului liberal, să voteze pe Al. A. Badareu.

Disciplina, forțată de altfel, a triumfat, căci abia doi sau trei membri ai clubului au protestat contra satrapismului D-lui Stere, care a găsit de cuviință atunci ca să-și pună în evidență și mai mult autocratismul inerent firei sale, prin o serie de măsuri... disciplinare față de mulți din membrii clubului.

Dar trecând peste toate aceste nimicuri în realitate, fondul atitudinii D-sale avea un scop mai înalt, acela de a servi cât mai mult democrația.

Din acest punct de vedere dar, trebuie să se privească satrapismul D-lui C. Stere.

Totuși nu trebuie de uitat că și D-sa, în perioada electorală, mergea cu demagogismul până a irita, ca să nu spunem revolta, pe orice om de bun simț.

Cine nu-și aduce aminte de făgăduelile ce le făcea alegătorilor, făgădueli din care unele erau irealizabile, și aceasta numai pentru a căpăta voturile. Placarde cu tot felul de făgăduinți, apoi cuvântările de pe la întrunirile de prin măhălăli, măsurile cele mai samavolnice luate la țară, în sfârșit întregul sistem întrebuițat de partidele «oligarhice», în perioada electorală erau luate pentru reușita candidaților partidului.

Alegerea D-lui N. Iorga

La alegerile acestea, din 1907, candida pentru prima oară la Iași și Dl. Neculai Iorga, când a și fost ales contra unui candidat liberal.

Alegerea ca deputat a D-lui Iorga se datorește, în afară de meritele sale indiscutabile din punct de vedere cărturăresc, fiind socotit, și cu drept cuvânt, una din cele mai frumoase podoabe ale culturii neamului românesc, dar mai cu seamă acelei ini-moase propagande făcută de tineretul universitar român pe chestia națională, Dl. Iorga trecând atunci, ca șeful suprem al naționaliștilor.

Tinerimea universitară română din Iași, în entuziasmul și sinceritatea ei, cutriera sat cu sat, căutând să explice sătenilor marele avantaj ce va avea țara dacă Dl. Iorga va fi ales deputat.

Această propagandă studențească, deși în fond era de un demagogism clasic, totuși, în împrejurările în care se găsea atunci țara, de pe urma groaznicelor răskoale, părea a fi o propagandă serioasă.

Și poate că n'a adus nici un rău, ba poate din potrivă.

Iată dar că Iașii se poate mândri și de data aceasta că el a trimes pentru întâiași dată în parlament pe marele învățat Dl. Neculai Iorga.

Alegerile acestea nu s'au deosebit de loc de alte alegeri în ceea ce privește mijloacele guvernului cât și ale opoziției, întrebuințate în agitata campanie electorală.

Un gest al D-lui C. Stere

Naționaliștii duceau o campanie din cele mai energice contra liberaliilor cari se găseau atunci la putere, și în special contra D-lui C. Stere. Studenții dela Facultatea de Drept unde Dl. Stere era profesor, nu se sfîrî de loc de a lupta pe față și în chip poate necivilizat contra profesorului lor. Profesorul Stere a fost atacat mai mult decât vehement de către studenți, cari tocmai atunci se găseau în perioada... examenelor.

Un gest mai mult decât măreț a fost acela când Dl. Stere, în ziua de examen, declară că nu va examina pe nimeni, dar că dă drumul la toți candidații care se prezintă.

Gestul acesta a fost comentat în diferite chipuri.

În fond, însă, Dl. C. Stere n'a procedat decât cum trebuia să procedeze în asemenea împrejurare, orice om serios, și mai cu seamă un profesor care se găsește în luptă... electorală cu proprii lui studenți.

S'au găsit, bine'nțeleș și câți-va studenți, foarte puțini la număr care să protesteze contra unei asemenea procedări, ne voind să primească nota de trecere fără să fie examinați.

Unii, de sigur au protestat că nu se mulțumesc cu nota minimă ce o acordase dl. Stere, susținând că ei «știu carte», și prin urmare merită o notă mai mare. Alții din convingere că ar fi rușinos lucru ca să primească o notă de trecere fără a fi examinați.

Și unora și altora, Dl. Stere le-a satisfăcut dorința: i-a examinat fără nici un pic de răzbunare, ca și cum nu s'ar fi petrecut absolut nimic între profesorul Stere candidat și studenții alegători cari luptau fățiș contra sa.

Această întâmplare pune în evidență destul de clar, agitația ce era atunci în toaie spiritele, și mai cu seamă, urmările demagogiei cu care fusese hrănită masa electorală fără osebite de clasă.

Starea actuală a politicei ieșene

După războiul pentru întregirea neamului, starea spiritelor devine din ce în ce mai aprinsă, dând loc la noi manifestări de o exuberanță într'adevăr îngrijitoare.

Vechile partide de guvernământ sufăr schimbări enorme în existența lor.

Partidul conservator, cu toate nuanțele lui, dispare, rămânând în picioare singur partidul național-liberal, unitar și disciplinat, cum a fost întotdeauna.

Pe ruinile bătrânului partid conservator s'au ridicat mai multe grupări politice, formate din câțiva transfugi liberali precum și din rămășițele vechilor conservatori.

Se mai adaugă apoi și încercarea ce au făcut-o și o fac și astăzi câteva spirite bolnăvicioase de a introduce un nou curent, acel al comunismului.

Din fericire pentru țara noastră acest curent nu prinde, căci românul din firea lui nu este și n'a fost nici odată revoluționar, decât atunci când i-au fost prea mult încălcate drepturile, speculat fiind de o clasă domnitoare care nu urmărea altă ceva decât să se susțină din munca poporului celui mult de la țară.

Comunismul susținut numai și numai de străinii de neamul și legea noastră, nu are sorți de izbândă.

Cu toate că presa zisă «independentă» încearcă să susțină acest curent prin pana câtorva indivizi, din cari unii certați cu justiția, alții simpli agenți plătiți ai comuniștilor din Rusia, nu pot să convingă pe nimeni decât numai pe acele spirite cu totul străine de neamul și legea noastră și cari sunt dușmanii noștri.

Poporul român, o repet, nu se influențează de loc de propaganda ce o fac comuniștii și toți acei cari caută să-l inducă în eroare.

În Iași s'au încercat acum câțiva ani să se introducă acest curent bolnăvicios, dar n'a reușit.

Populația muncitoare dela oraș, deși pentru moment părea că e influențată de acest curent, a reacționat, însă, imediat ce a văzut că acei cari se găseau în fruntea mișcării, propagă idei anarhice. Mulți din muncitori erau de bună credință, mulți credeau că li se vor schimba soarta în una mai bună, dar când au văzut că acești propagandiști sunt

niște simpli șarlatani, dușmani neîmpăcați ai țării, salariații inamicilor noștri de peste hotare, și în deosebi ai bolcevismului rusesc, pentru a provoca perturbare în spirite, atunci muncitorimea românească conștientă, a părăsit pe acești îndrumători spre anarhie, iar autoritățile în drept au luat măsuri în consecință.

Presa, însă, acea bine'nteles pusă în slujba străinilor, a început să protesteze că se atacă libertatea individuală, căutând să susție că orice propagandă trebuie permisă. Și astăzi chiar, în unele ziare, se face apologia bolcevismului de către niște improvizați ziariști, cari cred că atacând tot ce avem mai sfânt în țara noastră, vor reuși să-și ajungă scopul lor criminal. Acești indivizi se cred în drept să ponegrească în chipul cel mai scandalos pe marii conducători ai neamului nostru.

În rubrici cărora le dă diferite denumiri, sub pretext că expun «păreri personale» asupra tuturor chestiunilor și întâmplărilor zilnice, nu se sfiesc absolut de loc să arunce cele mai grosolane insulte asupra stării noastre sociale, asupra tuturor bărbatilor politici cari au guvernat, guvernează sau vor guverna mâine această țară.

Obraznicia acestor indivizi întrece orice margine.

Vezi câte un tip din aceștia, cari până mai ieri mătura cine știe ce prăvălioară de prin mahala, erijându-se de odată în «intelectual», dând sfa-

turi tuturor și susținând cu o îndărătnicie maladivă, pe toți criminalii și borfașii pe cari autoritățile îi prind chiar asupra faptului.

Pentru asemenea specimene de gazetari «independenți», acești criminali și borfași ordinari sunt victimile Siguranței statului!

Dacă vrea cineva să se convingă de adevărul celor relatate de noi, n'are decât să citească anumite rubrici fie din unele ziare din Iași fie din București, și va vedea imediat cu câtă nerușinare susțin anarhia pe care vor să o introducă în populațiunea românească.

E trist că autoritățile în drept nu dau destulă atenție pentru a se pune capăt acestor improvizați «intelectuali», care sunt o rușine și o nenorocire pentru presă, prin spionajul ce-l fac în favoarea dușmanilor țării, cât și prin atitudinea revoltătoare față de legile ce ne guvernează.

Acești preinși ziariști pentru a putea să aducă cât mai ușor la îndeplinire programul anarhic, caută să se apropie cât mai mult pe lângă bărbații politici mai cu vază, cărora încearcă să le sugereze unele idei așa zise mai democratice, mai umanitariste, pe când în realitate ei nu caută decât să-i inducă în eroare.

Vedem asemenea specimene de gazetari întronați în redacțiile ziarelor partidelor politice, în rubricile cărora strecoară de multe ori, cu finețe, nu-i vorbă,

articole cari în loc să susțină programul partidului căruia aparține ziarul, provoacă o nedumerire între cetitori. Totuși, ei sunt tolerați, ba chiar susținuți de corifeii politici căci aceștia nu dau atențiune de loc celor ce se strecoară zilnic prin ziare, în dauna însăși a partidului căruia aparțin.

Mai mult încă, nu de puține ori zișii gazetari, scriu așa fel articolele, încât sunt o armă admirabilă pentru adversari. Lucrul acesta se observă foarte adesea în coloanele ziarelor de partide, dar nu i se dă nici o atenție de cei în drept.

Atât știu de bine să se insinueze secta aceasta de gazetari pe lângă marii politiciani, încât aceștia, par'că înadins caută să și-i apropie cât mai mult și discută cu dânsii chestiuni politice intime, încredințându-le multe secrete ce interesează în de aproape partidul.

Această toleranță din partea politicianilor își are o explicație, prin aceea că dânsii caută să se folosească de orice mijloc pentru a lovi în adversari și chiar în unii din propriul lor partid pentru a'și satisface un simplu capriciu, sau o ambițiune personală.

De aceea nu e de mirare când vedem politiciani de frunte, miniștri chiar, care se înconjoară de asemenea gazetari, unii din ei redactori la ziarele adversare sau așa zise «Independente». Frunzașul politician strecoară prin intermediul prietenului său

gazetar, diferite notiți contra cutărui sau cutărui amic de partid, ducându-se chiar, de multe ori, campanii înverșunate.

Asemenea mijloc pentru a'și satisface o ambițiune personală, are întotdeauna urmări foarte neplăcute cari se resfrâng asupra partidului.

De aici încep a lua naștere așa zisele bisericuți în sânul organizației.

Vedem bunăoară, într'un partid mare, de guvernământ, cum membrii sunt împărțiți, fiecare frunțaș, avându-și partizanii sei, și formând o grupare prin care caută să prepondereze asupra celorlalți frunțași din acelaș partid.

Acești frunțași în loc să se intereseze în de-a-proape de presa partidului lor, o neglijează cu de-săvârșire, lăsând-o pe mâna tuturor analfabeților și șantajistilor, care-și fac, înainte de toate, un mijloc de speculă, profitând de toleranța ce le-o acordă aceia cari au de drept răspunderea ziarului.

Nu e nevoie să cităm exemple. Lumea le cunoaște și le detestă, dar nu protestează.

Politicianii noștri de astăzi, cu foarte mici excepțiuni, se interesează în primul rând de situația lor personală ca să și-o facă cât mai comodă, să profite cât mai mult și abia în al doilea rând au în vedere interesele partidului.

Foarte mulți din corifeii politici, întrețin în sânul

chiar al partidului din care fac parte, o atmosferă foarte îngrijitoare pentru însăși existența partidului.

Acest fapt nu poate decât să aducă dăunare organizației politice ceea ce se observă de altfel aproape zilnic.

După cele spuse mai sus, se vede destul de clar că o organizație politică, oricât ar fi ea de puternică și populară prin tradiție, nu va putea rezista multă vreme dacă conducătorii ei nu vor lua măsurile cuvenite de a se pune capăt unei atare stări de lucruri, adică de a lăsa la o parte animozitățile dintre ei, de a da atențiune adevăratelor interese ale partidului, pentru a putea rezista dușmanilor și adversarilor cari nu așteaptă decât să-i vadă cât mai repede distruși.

Pilde avem în trecutul istoriei noastre politice, când partide vechi, cu adânci tradiții, partide care au jucat un rol preponderent în țară, au dispărut numai din cauza neînțelegerilor membrilor lor, cari puseseră interesele personale, — devenind astfel sclavii unor ambițiuni deșarte, — mai pre sus de interesele vitale ale organizației lor politice și ale țării chiar.

Asemenea lucruri se petrec și astăzi, din nenorocire, în unele organizațiuni politice. Vedem bunăoară pe cutare fruntaș din cutare partid, străduindu-se să strângă în jurul său cât mai mulți devotați personali, pentru ca să parvie mai ușor și să-și întemeieze astfel o preponderență față de alți fruntași

ai aceleiași partid. Și tot așa fac și ceilalți fruntași, încât se ajunge să vedem un partid politic, în sânul căruia nu se mai găsește acea unitate de vederi, acea disciplină și același avânt, pentru întărirea prestigiului partidului.

Din o asemenea atitudine nu poate rezulta de cât un pericol cu atât mai dăunător, cu cât și fruntașii sunt mai robiți ambițiunilor lor pătimăse. Acest fapt se observă de o bucată de vreme, mai cu seamă dela războiu încoace.

Deși democratismul pare a fi cuprins întreaga manifestare politică, deși în toate ocaziile fruntașii și nefruntașii politici spumegă cântând osanale poporului, deși se vorbește mereu numai despre binefacerile democrației, totuși, nu e decât o simplă farsă, totul reducându-se, în realitate, la satisfacerea intereselor personale.

Politicianul de azi

Nu rare ori întâlnești pe demagogul șiret, pe adevăratul șarlatan, și cu toate acestea să pozeze în fața lumii ca o personalitate distinsă, să ocupe situații pe care neam de neamul lui nu le-a visat, și în același timp să sfideze cu o obrăznicie ne mai pomenită pe omul cinstit, muncitor, care caută să-și facă datoria în toată conștiința.

Uitați-vă de pildă la Dl. X mare politician, îmbrăcat după ultimul jurnal de modă, cu aier sfidător, făcând pe urmașul unor oase sfinte, când

obârșia lui e într'o căsuță dărăpănată din cine știe ce fund de mahala, când părinții lui, Dumnezeu știe cum s'au chinuit muncind ca vai de dânșii, pentru a'și crește odrasla și a-i da învățătură ca să ajungă om în lume. Și acest Dn. X azi personaj însemnat, jucând rol de frunte în politică, ca primă recunoștință față de aceia cari i-au dat viața, crescut și învățat, le întoarce spatele, lăsându-i în mizerie, ori dacă le aruncă din când în când câte ceva. Li este rușine să deie ochii cu ei, dânșii niște bieți bătrâni săraci, pe când el «boierul» ce se lăfăește în venituri mai mult sau mai puțin cinstite, te privește de sus, sfidător, cași cum s'ar fi coborât cu hârzobul din cer. Dar Dl. X mai e și... democrat, și încă ce democrat! Intotdeauna îți vorbește cu multă aprindere că a fost, încă de pe băncile școalei, socialist convins, că «a luptat pentru drepturile încălcate ale celor mulți și obijduiți», că în sfârșit ș'a sacrificat anii cei mai frumoși din viață căutând să facă poporul fericit.

Cu toate acestea n'a fost nici odată socialist. Ca student se zice că a fost chiar agent la Siguranță, ba, nu de puține ori a dat și dă dovezi de un reacționarism vădit. Aceasta nu-l împiedecă a trâmbița că e democrat și luptă pentru democrație, că iubește poporul dela țară și pe muncitorul dela oraș, — pe cari dealtfel ti speculează în chip revoltător când ti cad în mână, — căci Dl. X e și avocat,

și'n această calitate își dă aiere de mare jurisconsult, căutând să imiteze, — la exterior bine'nțele, — pe vestiții avocați. Nu de puține ori îl auzi zicând : «Noi avocații cei mari. Eu nu-mi bat capul cu toate fleacurile de procese, nu pledez decât în procese mari și numai în fața instanțelor superioare, dacă uneori mă cobor la judecătorie, o fac pentru ca să nu se spună că nu vreau să ajut și să mă interesez de cei săraci, căci eu, trebuie să știi, sunt democrat, socialist chiar și astăzi».

Dealtfel marele avocat foarte rar dacă apare la tribunal sau la curte, și atunci nimeni nu-l întrece în aierele cari și le dă de savant jurist și pledant, deși nu deschide gura, lăsând pe alți colegi să susțină procesul, dânsul mulțumindu-se să aziste numai.

Trece apoi de om corect, și aceasta o spune el însuși în orice moment. «Eu sunt om cinstit, nu-mi place să râvnesc la bunul altuia. Am dat probe întotdeauna când am ocupat demnități. Nimeni nu poate să mă arăte cu degetul».

Da, e om cinstit dar aceasta nu-l împiedecă să iee procese și încă gras plătite, contra instituțiilor în fruntea cărora fusese mai înainte. Nu-l împiedică iarăși să se folosească de orice venit cari i-ar cădea în mână, în orice împrejurări și sub orice formă, numai atâta ca să nu dea prilej codului.

penal să se amestece. Și cine poate spune că Dl. X nu e om cinstit! E om prevăzător!

Îi place să aibă o bibliotecă frumoasă, sculptată cu multă artă, dar de umplut o umple cu cărți de Drept și cu codurile în vigoare. Am zis că în bibliotecă D-l X are cărți de Drept. Da, așa e, are mai întâi operele complete ale marelui nostru jurist Dim. Alexandresco, căci se zice că i-a fost profesor, apoi codurile Hamangiu, câteva reviste juridice ce apar în capitală, precum și rezumatele cursurilor universitare, după care a pregătit și trecut examenele la facultate. Apoi foarte multe romane în fascicule, romane senzaționale, asemenea și multe alte volume de literatură mediocră, română și franceză, cu toate că franțuzește nu obișnuiește să discute cu nimeni, pentru simplul motiv, că i-ar veni greu să caute cuvintele în dicționar și mai apoi s'ar face și de râs, și iarăși, să umble cu dicționarul în buzunar!

Dealtfel știe, la anumite ocazii, să îndruge câteva fraze scurte, pe care le plasează și cu rost și fără rost.

Pe stradă când merge, ține în mână totdeauna ziare franțuzești, nemțești și chiar englezești; zărelor românești nu le dă nici o atențiune, pentru că, spune dânsul, «noi românii nu avem o presă care să merite a fi citită de oameni culti».

Așteaptă ca toată lumea să-l salute și dacă se

întâmplă ca cineva să-l oprească în drum, caută să se eschiveze cât mai repede, căci el «omul zilei» deputat și avocat ori doctor sau inginer sau orice ar fi, nu poate să-și piardă vremea cu toți acei cari-l plictisesc.

Îi place și pretinde chiar să i se zică «Cucoane... ică, — căci numele lui, ca diminutiv se termină în ică», unii ar zice că-l chiamă Ion, alții Vasile ori Constantin, indiferent cum îl chiamă, principalul e ca să i se spună «Coane... ică».

Mai are pretenția că poate scrie și la gazetă, da, scrie uneori, când e rugat, și trebuie să fie mult rugat pentru ca să se hotărască a da un articol, pe care-l iscălește, și dă ordin la administrația ziarului ca să se tragă un număr mai mare de exemplare, — că nu trebuie de uitat că Dl. X este unul din fruntașii partidului căruia îi aparține și deci poate avea ori când gazeta la dispoziție, pe care de altfel o și reprezintă ca unul din conducători. Articolul apărut, Conu... ică, umblă cel puțin o săptămână cu ziarul în mână, și cu câți se întâlnește, fie la palatul justiției, fie pe stradă sau la berărie, nu uită să le atragă atenția asupra articolului pe care l-a scris în gazeta partidului. După Dl. X, numai ziarul în care scrie dânsul din când în când, merită să fie cetit, și mai ales atunci numai, când publică articolul de fond pe care-l iscălește cu litere mai mașcate pentru ca să se poată atrage atenția cetitorului.

E veşnic aferat, veşnic plictisit, veşnic gata de a plasa o mojie, pentru că Dl. X nu poate suferi să stee de vorbă cu «ori-cine».

Intotdeauna îşi dă aiere de protector. Nu admite sub nici un cuvânt să fie contrazis. Tot ce spune el, trebuie să se execute. Vai de cei mai naivi cari au nevoie de dânsul, îi umileşte şi face aşa fel ca altă dată să nu-l mai «plictisească». Dealtfel vrea să-şi dea aierul că ar voi să te îndatorească.

Ştie foarte bine să-şi facă afacerile şi sub masca omului cinstit, nu se dă în lături să comită o nedreptate, să săvârşească chiar o nelegiuire, numai să-i iasă lui, bine treburile.

Fanfaron fără pereche. Dacă se întâmplă să fie la o masă cu cineva, în berărie sau cafenea, ori la vre-un chef, atunci dânsul se arată darnic plătind cea mai mare parte din consumaţie, dacă nu chiar toată, căutând par'că să sfideze pe toţi ceilalţi.

Am spus că Dl. X se îmbracă totdeauna după ultima modă. Că-i stă bine sau nu îmbrăcămintea, lui puţin îi pasă, totul e că-i îmbrăcat la modă. Dealtfel se îmbracă bine, ştofa hainelor e din cele mai fine, cravata deasemenea, ca şi pălăria şi ghetetele.

Cineva îl întreabă într'o zi cât a dat pe cravată, — o cravată care atrăgea atenţia, — dânsul răspunde c'un aier foarte natural: «opt sute de lei».

— E prea scumpă Coane...ică.

— De loc, e prea ieftină faţă de fineţea ei, eu.

nu port crăvăți mai ieftine decât 600 lei. Nu-mi place să fiu alături de toți parveniții.

Și aceste zicând, își aranjează acul din cravată uitându-se într-o oglindă de buzunar.

Când e pe stradă, se oprește foarte des pe la ferestrele prăvăliilor, nu doară ca să privească mărfurile din galantare, ci ca să-și vadă fața în reflectarea geamului, acolo unde se întâmplă ca să se găsească o oglindă cum e la «Frații Pogor» din piața Unirei sau la «Smirnov» de pe Lăpușneanu, Conu...ică se oprește mai mult, ca și cum ar căuta să citească reclama de pe oglindă, pe când în realitate se privește ca să-și admire mutra-i simandicoasă, pe care o crede irezistibilă în fața sexului frumos. E și bărbat frumos. Mustăcioara lui blondă, și o mică bărbuță aranjată admirabil, îl fac să-și atragă privirile cucoanelor și a domnișoarelor, mai cu seamă când își ia poză de irezistibil, aruncând și câte-o privire seducătoare.

E serios întotdeauna și față cu ori-cine. Pentru această seriozitate pe care caută să și-o imprime cu orice preț, se studiază în fiecare zi câte un ceas două în oglindă, așa că, a ajuns astăzi la maximul seriozității artificiale.

Am mai spus că Conu...ică e fruntaș între politicieni și ca atare, când partidul e la putere, el

își are locul bine determinat, având să-și aleagă demnitatea pe care i-o reclamă interesele. De obicei el alege o demnitate care să-i poată renta un venit cât mai mare, fie direct, fie chiar și indirect, dar căutând totdeauna, după cum s'a zis mai înainte, să apară ca un om perfect cinstit.

De obicei se alege deputat sau senator, primar ori prefect, căci nimeni din partid nu-i contestă drepturile... de vechime și de statornic clubist.

Să zicem că e deputat. În atare calitate, Conu...ică, pare și mai grav când îl întâlnești: mai nu te lasă ca să-i vorbești, să-ți spui păsurile, tu, biet cetățean alegător... Conu...ică e mai aferat, îți spune îndată ca să nu-l plictisești, căci e prea ocupat din cale-afară, încât nu-și mai vede capul de atâtea treburi ce are. Acasă dacă-i vin alegătorii cu diferite nevoi, nu-i primește, ori dacă-i primește, atunci îi expediază cât mai repede, dându-și aiere de omul cel mai ocupat și mai aferat. Primește, însă, cu o deosebită mulțumire clienții care au nevoie de serviciile sale de avocat, și mai ales când aceștia îi dau și onorariul ce i se cuvine unei asemenea persoane sus puse, bine'nțeleș onorarii respectabile. Pentru aceștia are totdeauna vreme.

În cameră vrea să treacă drept un caracter independent, criticând, când pe un ministru, când pe altul, dar numai în surdina și față de adversari, cu care caută să stee totdeauna «bine». Cere de

multe ori cuvântul în diferite chestiuni la ordinea zilei, dar renunță imediat ce președintele i-l acordă.

Aceasta nu-l împiedică să anunțe prin ziare că D-sa, adică Conu...ică va lua cuvântul în cutare chestiune arzătoare la ordinea zilei, când va face niște revelațiuni de cea mai mare importanță, care vor stârni o adevărată furtună în sânul opoziției și chiar a guvernului.

Ziua anunțării acestei revelațiuni sosește. Conu...ică e absent de la Cameră. Președintele primește atunci o telegramă extra urgentă prin care deputatul Conu...ică se scuză că nu poate fi față la ședință pentru a lua cuvântul, cauza e: «grav bolnav».

Aceasta se întâmplă ori de câte ori anunță o interpelare la care renunță apoi pur și simplu, ori se scuză telegrafic că nu poate veni ca să-și facă datoria de reprezentant al națiunii.

Dar Conu...ică, înainte de toate, e bărbat politic, și încă politician cu multă trecere, nu pe lângă alegători, — pe cari de altfel îi tratează de sus, — nici pe lângă corifeii cei mari din capitala țării, în fața cărora nu îndrăznește să spună o vorbă, ci trecerea sa cea mare se mărginește pe lângă comitetul executiv al clubului din care face parte. În comitet, dânsul, are o îndrăzneală ne mai pomenită. Vrea cu ori ce chip să se arăte intransigent în toate chestiunile, voind ca părerea sa să predominie

asupra tuturor. Aierul ce și-l iea de fruntaș între frunțașii clubului, îl fac ridicol, căci în realitate nu posedă nici o calitate care să-l poată determina ca să se bucure de prestigiul ce-l râvnește. Cu toate acestea, prin șiretenia lui, — care mai degrabă se poate numi obrăznicie, — prin aroganța ce și-o manifestă în tot de-auna, a parvenit să se impună și să brutalizeze prin îndrăzneală pe mulți din membri partidului, pe cari-i consideră ca pe niște simple instrumente pentru a profita de pe urma lor.

De altfel, cu tot tupeul seu scandalos, cu toată aroganța, e de-o lașitate proverbială. Imediat ce se simte puțin încolțit, când cineva nu voiește să-l eie în serios și-i dă pe față impotența intelectuală și ripostează așa cum se cuvine la mojiția lui cio-coiască, Dl...ică îndată se schimbă și unde mai înainte te privea din înălțime, acum devine cel mai blând și nu știe cum să te îmbuneze.

Ăsemenea camelionizare te surprinde în primul moment, dar nu e de mirare.

Tipuri de acestea se întâlnesc în toate părțile, parvin să ocupe chiar situații înalte, să treacă în ochii multora ca cine știe ce personalități marcante, pe când dacă-i scuturi puțin, nu sunt în realitate de cât niște patente nulități cari nu lasă pe urma lor în multe cazuri, de cât doar o avere mai mult sau mai puțin câștigată cu muncă cinstită.

Schițând acest portret, nu avem în vedere o anumită persoană, pe Dl. X sau Y. În tipul aratat de noi, am căutat să punem înaintea cetitorilor de astăzi și mai cu seamă a celor cari vor veni după noi, figura caracteristică a parvenitului politic din zilele noastre, concentrând în el, calitățile ce se cer pentru a putea să parvii și să te menții în societatea de astăzi, calități în opunere cu acelea cari fac patrimoniul omului serios și cinstit, a omului cult și înzestrat cu bun simț.

Dacă vre unul din prieteni sau din cunoscuți se va simți jignit prin rândurile de mai sus, nu va putea de cât să ne convingă că am putut caracteriza până la un oare care punct personalitatea, scoțându-le în evidență, pe cât ne-a fost în putință, însușirile și aptitudinile unor indivizi de asemenea natură ce se numără din nenorocire între conducătorii de azi.

N'am avut în vedere, după cum spun mai sus, un individ din cutare ori cutare partid politic. Asemenea indivizi sunt una din caracteristicile tuturor partidelor, căci ei se găsesc pretutindeni, în toate organizațiunile politice, mai cu seamă astăzi, când parvenitismul a ajuns o adevărată dogmă, după cari numai, pot să ajungă ceva.

„
Astăzi, situația politică la Iași se reduce la o aprigă frământare în sânul partidelor.

Fiecare din ele se încearcă să-și facă mai mulți partizani pentru ca să poată predomina.

Noile și tinerile partide politice cari au luat ființă după războiu, încearcă să ocupe locul de frunte, căutând, mai cu seamă să înfrângă tăria și popularitatea vechiului partid de guvernământ, național-liberal.

Partidul Poporului, în fruntea căruia se găsește generalul Alexandru Averescu, nu e un partid care să aibă la bază un program bine stabilit, serios și care program să fie reclamat de vremurile noi și de împrejurări. E un partid izvorât din o nevoie momentană, atunci, când după războiu, bătrânul partid conservator se distrusese din cauza vecinicilor neînțelegeri din sânul seu.

Nici partidul Poporului nu prezintă, pentru timpul de față o garanție că ar putea să devină un partid puternic în viitor, care să fie o rezervă pentru vremuri grele, un partid care să înlocuiască cu vrednicie și autoritate, pe singurul azi partid de guvernământ, național-liberal.

Partidul Poporului, așa cum se prezintă, e mai mult o grupare personală cu veleități de guvernare serioasă, a bravului ostaș Dl. general Averescu.

Până 'n prezent, însă, viitorul acestui partid nu

apare de loc fericit. Poate, — ceea ce ar fi mult de dorit, va deveni cu vremea, — dacă se va conforma unor oare care atitudini reclamate de adevaratele interese ale țării, — o organizație politică care să precumpănească atotputernicia partidului național-liberal.

Ceea ce însă, îngrijorează, e faptul că în partidul Poporului nu se găsește nimeni, — ori cât s'ar încerca cineva să dezmință, — care să eie succesiunea generalului. Nu zicem că în această grupare nu s'ar găsi elemente, unele admirabile, cari fac cinste partidului, dar un succesor al generalului Averescu, un succesor care să întrunească toate calitățile ce se cer unui conducător de organizație politică, nu se vede până acum. Că se găsesc unii frunțași ai acestui partid cari se cred în drept de a lua, la un moment dat, conducerea, nu se îndoiește nimeni. Omul, însă, adevarat, care să facă față unei situațiuni de așa natură, e greu, foarte greu de precizat, mai cu seamă că nu se vede nimeni care să se bucure de autoritatea indiscutabilă a D-ului general Averescu.

Totuși, nu se știe dacă nu se va ivi și acest om.

Ar fi de dorit și ar fi și o fericire pentru țară.

În Iași partidul Poporului nu formează o grupare concentrată în jurul unui șef a cărui autoritate să fie indiscutabilă. Neînțelegeri de ordin personal

pare a frământa această grupare, încă de când s'a luat ființă.

Cauza nu e greu de gicit. Nu se află o unitate de vederi, nu se află disciplină, și mai presus de ori ce, — o spunem aceasta cu riscul de a fi aspru dezmințiti de cei interesați în cauză, — lipsește programul în numele căruia să se fi grupat temeinic organizația partidului poporului. Adevărul e acesta și dezmințirea ce ni s'ar da e de prisos, de oare ce ori cine, dacă voiește numai, vede lucrurile în realitatea lor netăgăduită.

În asemenea situație se găsește partidul Poporului în alcătuirea lui, încă de la început.

Netnțelegeri serioase în organizația averescană din Iași ca și în cea de la Centru, a făcut pe unii din membri fruntași chiar, să se resvrătească și la un moment dat să părăsească organizațiunea, înscriindu-se în celelalte partide, și în deosebi în partidul Național-Liberal.

Acest fapt, dovedește până la evidență, pe de-o parte lipsa unui program iar pe de altă parte ca o consecință, indisciplina care se manifestă de altfel în ori ce ocaziune.

Totuși organizația averescană din Iași, își păstrează până la un punct dat, oare care aparență de afinitate în club, ca o condescendență față de înalta personalitate a D-ului Constantin Meisner,

unul din puţinii bătrâni ce au mai ramas din frumoasa pleiadă de odineoară a politicianilor de rasă.

Ori cât s'ar părea că nu am fi destul de obiectivi faţă de unele grupări politice, noi ne simţim nevinovaţi, de sigur că fără voia noastră sântem nevoiţi să accentuăm mai tare, une ori, asupra diferitelor chestiuni, asupra cărora trebuie poate, să fim, nu indulgenţi, ci mai cu sânge rece. E o greşală, pe care, fără 'ndoială, nu o putem evita, ori cât am încerca, de oare ce firea omenească are atâtea şi atâtea aspecte peste care nu putem fi stăpâni cu desevârşire.

Dar să urmăim firul mai departe şi să vedem cum se prezintă noua grupare naţional-ţărănistă, a cărei fiinţă se datoreşte împrejurărilor isvorite de pe urma războiului.

Am aratat în volumul întâi, cum a luat naştere această organizaţie politică, care, în Iaşi, se prezintă, ori ce s'ar spune, într'o aoreolă destul de simpatică pentru mulţi din aceia cari nu ş'au pierdut încă încrederea în idealismul visător de altă dată. O parte din vechii conservatori, după ce istoricul lor partid s'a dizolvat, rămânând fără nici o orientare, s'au alipit pe lângă partidul liberal, alţii pe lângă cel al Poporului, iar cei mai mulţi au fuzionat cu naţionalii din jurul D-ului Maniu, formând astfel partidul naţional-ţărănist, la cari s'a

alăturat și Dl. C. Stere împreună cu puținii săi prieteni personali.

La Iași partidul național-țărănist se bucură de oare care simpatie și chiar popularitate. Aceasta se datorește, în primul rând, influenței pe care a avut-o pe vremuri asupra masei cetățenilor, idealismul celor câțiva din foștii generoși în frunte cu Dl. Stere, precum și a popularității de care se bucurau bătrânii conservatori.

Dar această fuziune formată din cele trei nuanțe atât de deosebite între ele, ori cât s'ar părea că alcătuește un tot cu desevârșire încheiat, nu se poate admite de oare ce prea sânt opuse între ele, în ceea ce privește concepția despre programul de guvernământ, fiind în contradicere unii cu alții, de și în aparență par cu totul înțeleși asupra tuturor punctelor.

Nu se poate admite sub nici un chip, bunăoară, ca un democrat cum sânt aceia cari se găsesc astăzi în partidul național-țărănist să fi renunțat cu totul la idealul său de odinioară, precum iar nu se poate admite ca un pur conservator de ieri să fi renunțat și el la crezul său reacționar de altă dată.

Din acest punct de vedere, ori cât s'ar strădănuși acest partid să apară ca o organizație politică omogenă, este imposibil, mai cu seamă, avându-se în vedere intransigența ardelenilor în fruntea cărora

se găsește Dl. Iuliu Maniu, precum și îndârjirea țărăniștilor conduși de D-nii C. Stere și Mihalache, ca și nepăsarea vechilor conservatori reprezentați până mai dăunezi de regretatul Mihail Gh. Cantacuzino.

Astfel cum se prezintă partidul național-țărănist, vine foarte greu de crezut că ar putea să aibă în viitor o situațiune care să-l îndrituească a revendica în serios conducerea țării, ca un partid netăgăduit de guvernământ.

Poate că se vor petrece oare' care schimbări și atunci de sigur că viitorul îi va surâde glorios. Și ar fi de dorit pentru binele și liniștea țării.

Nu ne indoim că vom fi, de sigur, desmințiți arătând această situațiune în care se găsește astăzi partidul național-țărănist. Faptul însă este exact și ori ce dezmințire ni s'ar da se va lovi de realitatea faptelor cari vor fi, fără 'ndoială, recunoscute mai târziu sau mai curând de chiar aceia care formează actualmintre organizația politicea despre care vorbim.

La Iași, elementul zis democrat din partidul național-țărănist, pare a prepondera asupra tuturor celorlalte nuanțe cari alcătuiesc această organizațiune politică.

Cu toată aparența ce o dă, în prezent, consolidarea ca să zicem așa, a tuturor membrilor care formează partidul de sub șefia D-ilor Maniu și Mihalache, neînțelegerile de și se aud în surdină, sânt

destul de accentuate și nu se știe dacă mâine, poi-mâine nu vor izbucni pe față. E și firesc ca să se întâmple așa față de cum se petrec lucrurile în netăgăduita lor realitate.

Totuși, campania inverșunată ce o duce acest partid pentru a veni c'un ceas mai curând la cârma țării, ca să-și poată valorifica astfel dreptul de a fi partid de guvernământ, nu are în fond nici o înrăurire cu sorți de izbândă.

De sigur tactica ce o duce această organizație politică, nu poate de cât să temporizeze tot mai mult la cârma statului, partidul național-liberal.

De altfel cele petrecute până'n prezent dovedesc spusele noastre.

N'am făcut de cât să arătăm realitatea faptelor și alt nimic.

Trebuie însă de recunoscut, că în ce privește propaganda ce o face acest partid, mai ales în sânul populațiunei de la țară — vorbesc bine'nțeles de județul Iași, — e din cele mai intense, și trebuie iarăși de recunoscut că în multe părți succesul e de necontestat.

Partidul național-țărănist are o admirabilă organizare în județul Iași, întreținând mereu relațiunile cu populația rurală.

Nu-i mai puțin adevărat că în această privință, național-țărăniștii au un adversar puternic în naționali-liberali și viceversa.

Cât despre partidul poporului, acesta a perdut enorm din influența ce o avea odineoară asupra masei rurale, unde numele D-lui general Averescu ajunsese de-o popularitate, cum poate nimeni n'a avut-o. Aceasta s'a petrecut imediat după războiu și faptul e destul de explicabil, după cum astăzi se explică foarte ușor impopularitatea partidului poporului, la țară.

În rezumat situația politică astăzi, în județul Iași se mărginește la lupta îndârjită ce se duce de către partidul național-țărănist contra partidului național-liberal.

În această luptă, până'n prezent par a fi biruitori liberalii, mai cu seamă că se găsesc la cârma țării.

Cât privește situația partidului poporului, e din cele mai puțin fericite.

Nu vrem să intrăm mai în amănunțimi în chestiunea situației în care se prezintă astăzi partidele politice, pentru că am fi acuzați că nu sântem destul de imparțiali fiindcă și până acuma am fost acuzați, cu toate că ne-am forțat pe cât a fost posibil, să scăpăm de ori ce influență din afară. Dacă am reușit sau nu, cetitorul cu desăvârșire imparțial se va pronunța el singur, dar mai cu seamă cetitorul căruia-i va cădea în mână această carte într'un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat.

În tot de-a una s'au petrecut multe în sânul

partidelor politice, aceleași frământări și lupte se petrec și acum, cu toate că fie care organizație politică în parte, dezmente categoric că s'ar petrece așa ceva.

Ori cât am părea că nu sântem imparțiali, vom spune, repetând încă odată: astăzi singurul partid în care prevederea, răspunderea și disciplina formează baza de existență, este partidul național-liberal. E singura organizație politică care are un program hotărât, în numele și pentru realizarea căruia, a dat în trecut și 'dă și acum lupta, din care a ieșit tot de-a una victorioasă. Conștiința curată nu ne poate acuza de parțialitate.

PARTEA VI-a

Cultura și arta la Iași în Secolul al XX-lea

Un mare eveniment cultural: „Viața Românească”

De la dispariția «Contemporanului» D-lui Ioan Nădejde și a lui Vasile Gh. Morțun, și strămutarea la București a «Convorbirilor Literare», Iașul s'a putut mândri, pentru puțină vreme, cu «*Archiva*», revista Societății literare și științifice, apărută, cum am aratat în volumul I-*iu*, din inițiativa câtorva profesori universitari și secundari, în fruntea cărora se găseau atunci marii noștri învațați, Grigore Cobălcescu și Al. D. Xenopol.

Am vorbit la timp despre importanța acestei reviste și marele rol ce l'a avut, precum și golul umplut de ea în urma dispariției «Contemporanului» și a strămutării «Convorbirilor Literare» din Capitala Moldovei.

De și «Archiva» dăinuiește și astăzi, având o vârstă destul de înaintată, de peste 35 de ani, totuși nu mai are importanța din primii ani ai apariției, nici n'a lăsat urmă adâncă care să imprime o epocă cu adevărat culturală, ca cele două reviste amintite mai sus,

În «Archiva» nu s'a manifestat nici un talent puternic, căci toți cari colaborau la ea, pe vremurile, să zicem așa, cele bune, cei mai mulți de și erau figuri mari în cultura românească ca Xenopol, Cobălcescu sau Neculai Beldiceanu bătrânul, n'au fost de cât vechii colaboratori ai «Convorbirilor» și «Contemporanului». Talente puternice cari să se fi ivit în coloanele «Archivei» și cari prin urmare să fi aparținut numai acestei reviste, n'au fost.

Că se găsesc în paginile bătrânei «Archive» lucruri de seamă, cum sânt numeroasele studii istorice ale lui Al. D. Xenopol, e de necontestat, dar Xenopol ca și Cobălcescu și Neculai Beldiceanu tatăl, aveau deja reputația bine stabilită, când a apărut «Archiva».

Ori cât s'ar fi micșorat importanța culturală a Iașilor prin plecarea la București a «Convorbirilor Literare» precum și a multor personalități remarcabile, totuși, e de netăgăduit că o mișcare intelectuală s'a menținut în Capitala Moldovei, cu greu, într'adevăr, dar s'a menținut cu cinste.

Prin 1900 și până pe la 1907 aveau loc regulat

ședințele «Archivei», la cari luau parte foarte mulți intelectuali, în fruntea cărora se găsea vecinicul nedespărțit de ori ce mișcare culturală din Iași, marele istoric Alexandru D. Xenopol.

Aceste ședinți, cum am mai spus, reaminteau pentru cei mai bătrâni, vestitele ședinți ale «Convorbirelor Literare» de pe vremuri.

Al. D. Xenopol și bătrânul etnograf Th. Th. Burada erau sufletul acestor neuitate ședinți în care se citeau diferite lucrări literare și științifice de către scriitori reputați, precum și de tineri, unii cu mai mult ori mai puțin talent.

Erau timpuri frumoase pentru noi tinerii de atunci, seri de neuitat, mai cu seamă când Xenopol cu știința lui vastă, Grigore Buțureanu, harnicul istoric și arhiolog, bătrânul și simpaticul Th. Th. Burada cu cercetările lui etnografice și mai ales neuitatul Petru V. Grigoriu — Budușcă, cu marșiala lui atitudine și cu scrieri de o inteligență uimitoare, fermecau sufletele noastre când citeau din operele lor.

Cu câtă timiditate câte unul din cei tineri se ridica de la locul seu, vroind par'că să ceară iertare de îndrăzneala sa pentru a da citire vre unei poezii, nuvelete sau schițe literare.

Și cu câtă dragoste iarăși, bătrânul Al. D. Xenopol care presida ședințele «Archivei», nu numai că îngăduia ca tânărul să-și citească bucata, dar

l încuraja mereu, făcându-l astfel să-și piardă sfîciunea și să devină mai îndrăzneț, păstrându-și, însă, modestia ce se cuvinea.

Astfel dar știa acest mare învățat al Iașilor să încurajeze tinerimea, căutând să o îndrume prin sfaturi bune și folositoare, pe o cale sănătoasă.

Aceste ședinți, însă, din nenorocire, începură de la o vreme să se rărească. Nu mai erau frecventate ca altădată, pînă ce încetară cu totul.

S'au mai încercat apoi, sub președenția lui Th. Th. Burada să se revie, dar toate străduințele au fost zadarnice. Nu se mai întruneau de cît foarte puțini și încă din aceia cari nu mai însemnau a-proape nimic, pe terenul cultural.

Astăzi de și mai apare «Archiva», nu prezintă însă nici o importanță din punct de vedere a unei propagande culturale. A ajuns mai mult o revistă personală condusă de eminentul profesor de slavistică a Universității noastre, Dl. *Ilie Bărbulescu*, care publică interesante studii de slavistică, ce nu pot interesa de cît un foarte restrâns număr, de specialiști mai cu seamă.

Ori cît ar fi perdut bătrîna revistă ieșană, «Archiva» din popularitatea și importanța ei de odinioară, totuși, are deosebitul merit că se publică în paginile ei studii de însemnătatea celora ca a D-lui *Ilie Bărbulescu*, studii de specialitate, bine'nțele,

dar care contribuie, netăgăduit, la rădicarea prestigiului cultural din Capitala Moldovei.

Dim. D. Anghel și G. V. Botez-Gordon

Lăsăm la o parte mulțimea de reviste literare apărute la Iași în decursul anilor 1900 până 'n prezent, exceptând bine 'nțeles, în primul rând, azi matura revistă «*Viața Românească*», a cărei apariție în 1906 Martie, a stârnit o adevărata revoluție pe terenul cultural, nu numai în Iași, dar în toată țara.

Înainte, însă ca să vorbim despre această eminentă revistă, vom aminti, pe cât ne vor ajuta puterile și aducerea aminte despre unele personalități a căror valoare culturală e mai presus de orice îndoială.

Sunt multe figuri frumoase în Iași noștri cari au făcut și unii mai fac încă, fala acestui oropsit oraș cu o adâncă tradiție literară și științifică.

E de ajuns, credem, să amintim numele unui *Mihai Cogălniceanu*, *V. Alexandri*, *B. P. Hajdeu*, *M. Eminescu*, *Matei Milo*, *Vasile Conta*, *Ion Creangă*, *N. Gane* sau *Al. Lambrior*, pentru ași face cineva idee despre ce a însemnat Capitala Moldovei, pe timpul când trăiau aceste admirabile spirite superioare cu care întregul neam românesc de pretutindeni se va mândri în totdeauna.

Trecând dar peste această perioadă, ne vom interesa de personalitățile acelea cari, de și nu sânt

la înălțimea celor citați mai sus, dar au contribuit și contribue la gloria neamului nostru, în largă măsură, putând spune că fără dâșii, terenul nostru cultural s'ar fi resimțit adânc.

În literatură, avem câteva nume de tineri cari au lăsat pagini frumoase, și cari ar fi putut produce, de bunăseamă opere de mare valoare dacă moartea nu i-ar fi secerat așa de curând.

Un *Spiru Prasin*, despre a cărui activitate ne-am ocupat, *Gh. V. Botez-Gordon* și *Dimitrie D. Anghel*, fii ai Iașilor, s'au stâns din viață la vârsta când talentul lor începuse să pășească spre apogeul maturității.

Gh. V. Gordon (Botez) o figură blajină a cărui ochi înțau într-o duioșie dulce și melancolică, a lăsat pe urma lui multe versuri originale precum și traduceri. El se deosebește prin o formă impecabilă, prin o limbă curată și simțire adâncă. Gordon a fost un foarte harnic și cinstit versificator pentru care poezia era înainte de toate. Poeziei ș'a închinat el cu evlavie unui pustnic, cele mai frumoase clipe din scurta lui trecere pe pământ.

Volumul său de versuri «*Petale*» poate servi de exemplu tinerilor poeți de astăzi, ca adevărată poezie, iar traducerele-i în versuri, între care se remarcă în primul rând «*Samariteanca*», piesa lui Ed. Rostand, poate fi socotită între cele mai bune și mai corecte traduceri în limba românească.

De-o modestie fără seamăn, Gordon n'a căutat nici odată să parvie prin reclamă, cum și-o fac astăzi atâtea tipuri fără talent, dar dotați cu o doză de îndrăzneală care întrece orice margini. Retras mai mult, rar îl vedeai apărând în mijlocul prietenilor. A fost unul din colaboratorii simpatici a multor reviste și ziare.

Moartea lui timpurie a lăsat un mare gol în literatură.

Nu se poate trece cu vederea pe gingașul poet *Dimitrie D. Anghel*, ieșan de origină, și care în Iași lui drag s'a început cariera literară, publicându-și primele versuri în «Contemporanul» D-lui Ion Nădejde și V. G. Morțun. Plecat de tânăr din capitala Moldovei, Anghel a cutrierat Europa stabilindu-se apoi pentru mai mult timp la Paris, întovărașit de poetul Șt. O. Iosif. Împreună cu acesta a scris admirabilele două volume de versuri «Caleidoscopul lui A. Mirea», precum și comedia «Cometa» a cărui spirit e de-o mare subtilitate, apoi «Legenda Funigeilor», o poemă dramatică plină de poezie.

Asemenea tot în colaborare cu Șt. O. Iosif a scris și un volum de schițe în proză «Cireșul lui Lucullus».

Anghel a scris mult și bine, atât în versuri cât și în proză care e de-o gingășie aproape femească.

A tradus admirabil un mare număr de poezii din limba franceză și italiană.

Moartea l-a surprins, din nenorocire, tocmai când era în maturitatea talentului.

Câtă comoară literară n'a dus cu el în mormânt acest distins fiu al Iașului, și cât a pierdut literatura românească prin tragica curmare a firului vieții lui Anghel!

Amintim despre acești doi tineri poeți cari s'au distins prin lucrările lor conștiincioase, pline de simțire și din a căror multe pagini pot figura cu cinste în literatura românească.

Despre ceilalți literați ieșeni din acest răstimp am vorbit la vreme, așa că acum nu ne vom ocupa decât de mișcarea culturală ce s'a produs în Iași dela 1900 până'n prezent.

Această mișcare are o importanță deosebită pentru orașul nostru, căci ea n'a fost numai o mișcare pur culturală. Spiritul naționalismului cuprinsese tinerimea universitară care ajutată de mulți dintre profesori începu o aprigă și sănătoasă propagandă culturală-naționalistă, nu numai în oraș, dar mai cu seamă la țară.

Despre această frumoasă și binefăcătoare mișcare studențească și care a imprimat o admirabilă epocă, — scurtă din nefericire — în istoria Iașilor, am vorbit

pe larg la capitolul «Studențimea universitară» din acest volum.

Vom căuta acum să amintim de câți-va profesori universitari și secundari, cari în dragostea lor pentru neamul românesc s'au dat tot obolul pentru ridicarea nivelului cultural.

Mulțumită avântului studențimei universitare pentru răspândirea în masele românești a unui naționalism sănătos, mulți dintre profesori se hotărâră să țină un ciclu de conferinți în Aula Universității, a căror subiecte să intereseze în gradul cel mai mare populațiunea, îndrumând'o spre o muncă rațională în conformitate cu interesele noastre naționale.

Ciclul conferințelor a fost inaugurat de marele istoric Al. D. Xenopol sub președinția căruia s'au ținut toate celelalte.

Profesorul Al. Popovici

Între aceste interesante prelegeri, amintim în primul rând pe aceea a eminentului profesor de botanică dela facultatea de Științi a Universității ieșene, d. *Alexandru Popovici*.

D-*sa* este una din podoabele universității noastre. Vechiu și distins dascăl, d. Popovici în lunga și îmbelșugata sa carieră științifică de aproape patru zeci de ani, a dat dovadă netăgăduită de un foarte

conștiincios cercetător pe terenul botanic, având la activul seu o sumă de lucrări de mare valoare științifică. Modestia, însă, — care în cele mai multe cazuri e o calitate a oamenilor distinși, — l'a făcut să steie, aproape în umbră, admirat numai într'un cerc restrins de specialiști, dar ale cărui lucrări sunt în destul de cunoscute și de savanții străini.

Domnul Al. Popovici, e un ieșan de baștină, care a făcut studii universitare strălucite în Germania.

Intors în țară, eminentele lui însușiri îl fac să fie numit mai întâiu suplinitor la universitatea din București, iar după vre-o câțiva ani se strămută la Universitatea ieșană, ca profesor definitiv la catedra de botanică, în locul d-lui Mihai Vlădescu, care trece la București.

În numeroasele lucrări științifice ale mult apreciatului profesor d. Al. Popovici, putem cita următoarele, unele scrise în limba franceză, altele în germană sau românește.

Ca lucrări de anatomie vegetală în limba germană putem număra.

1. Ueber struktur und Entwicklung eigenartiger Wandverdickungen, Bonn a/Rh, 1893,

2. Lucrări de fiziologie vegetală : Der Einfluss der Vegetationsbedingungen, Leipzig 1900.

Iar ca lucrări de botanică sistematică :

1. Une famille de Phanerogammes qui n'est par encore citée dans la flore Roumaine 1901.

2. Contribution à la flore cryptogamique de la Roumanie, Iași 1902.

3, Idem à l'étude de la flore mycologique du mont Ceahlău, București 1903.

4. Idem à la flore mycologique de la Roumanie 1902.

5. Idem à la flore de plantes vasculaires de la Roumanie 1908.

6. Idem à la flore mycologique de la Roumanie 1910.

7. Idem 1903.

8. Idem à la flore de la Dobrogea 1910.

9. Quelques mots sur la végétation d'une tourbisère de la Roumanie 1911.

10. Contribution à la flore mycologique de la Roumanie 1903.

Pe lângă aceste importante lucrări cari îl pun pe profesorul de botanică, Dl. Al. Popovici, în rândul celor mai distinși învățați români, s'ar mai putea cita și încă o sumă de lucrări, cum sunt cursurile ce le predă la facultate ca: Anatomia vegetală, cursul de Cryptogamie: Talofitele și Briofitele, cursul de Fanerogame: Gimnospermele și Angiospermele, precum și câte un curs de Anatomie vegetală ediția II-a și altul de Criptogamie ediția II-a.

În afară de cele citate mai sus, activitatea culturală și științifică a D-lui Al. Popovici, se manifestă și prin o serie întreagă de publicațiuni de popularizare precum și prin conferinți ținute la Universitate.

Între conferințele dela Universitate trebuie menționată, în primul rând aceea despre «Despădurirea României», din ciclul conferințelor de sub preșidenția istoricului Xenopol, și cari toate au apărut într'un volum sub titlul: «Din nevoile Poporului Român».

Competința cu care profesorul Al. Popovici tratează subiectele sale, fie în lucrări de pură știință, fie în conferinți, — dovedesc în de ajuns spiritul său superior, cultura sa vastă și sistematică în domeniul în care se produce, precum și dragostea ce o are pentru răspândirea cât mai mult a numeroaselor sale cunoștinți și munca continuă ce o depune, pentru a fi cât mai folositor.

În forul Universității ieșene, Dl. profesor Al. Popovici ocupă un loc de frunte, deși modestia ce-i caracterizează întreaga sa fire îl face să steie mai mult retras, fără să caute a-și face reclamă, fără să caute a se impune, cum fac atâția parveniți, dotați numai cu îndrăzneală și lipsiți de orice talent și cultură serioasă.

Unul care a lucrat pe tărâmul cultural și chiar științific, în mod real, aducând servicii destul de

însemnate, e desigur și regretatul profesor *Grigore C. Buțureanu*, a cărui activitate s'a manifestat-o în cursul a vreo trei decenii, ca dascăl de Istorie și ca scriitor, lăsând pe urma sa o serie de lucrări, unele didactice, altele de arheologie din care și făcuse o specialitate a îndeletnicirilor sale.

Foarte harnic, foarte corect în manifestările sale intelectuale, Grigorie C. Buțureanu era într-o veșnică activitate.

Ca profesor de istorie la cursul secundar, a lasat amintiri din cele mai adânci. El este autorul unei cărți didactice de Istorie Universală cari mulți ani a fost hrana intelectuală a tinerimei din școlile secundare.

A mai publicat apoi numeroase studii și cercetări arhiologice a căror valoare științifică e mult apreciată în cercul specialiștilor, mai cu seamă că Grigore C. Buțureanu adunase și o frumoasă colecție de diferite obiecte vechi și monede găsite cu ocazia săpăturilor ce le făcuse în anumite localități.

Opera acestui profesor secundar, dacă se ține seamă de împrejurările grele în care a fost nevoit să muncească, neavând totdeauna la îndemână mijloace materiale care să-l ajute în cercetările sale arhiologice, este destul de importantă, mai cu seamă că Grigore C. Buțureanu, din propria lui inițiativă, îmbrățișase cu deosebită râvnă munca

grea și obositoare a cercetărilor arhiologice, atât de puțin întreprinse pe acele vremuri de puținii noștri specialiști.

În ciclul conferințelor despre care vorbim, acelea ale lui Grigore C. Buțureanu care a avut ca subiect chestiunea «Cum stăm la sate», se disting în primul rând prin aprofundarea chestiunii țărănești, pe care a dezvoltat-o în chip magistral, dând dovadă mai mult de marele interes ce-l punea regretatul om al școalei, pentru ridicarea morală și economică a păturei rurale.

Activitatea lui Grigore C. Buțureanu, atât ca profesor cât și ca om de știință a fost din cele mai rodnice.

Tot în acest ciclu de conferinți, putem cita pe acelea d-ilor Gh. Ghibănescu, despre a cărui activitate ne-am ocupat altă dată și dr. Ștefan Posa o personalitate distinsă în lumea medicală ieșană.

Doctorul Posa e un vechiu și mult apreciat medic a cărui activitate pe acest tărâm e din cele mai intense, d-șă este unul din medicii cari fac cinste Iașilor și corpului medical.

E singurul poate care a mai rămas în viață din marele cnaclu al vestiților doctori de altădată, cum au fost regretații d-ri Negel, C. Botez, Russ, Lambrior, Scully și atâția alții a căror faimă era cunoscută în toată țara.

D-rul Ștefan Posa, ca medic a fost și este încă,

o ilustrație, d-sa posedând în mare grad calități care fac pe cineva superior și într'adevăr dânsul nu ș'a desmințit această calitate nici o clipă în lunga și frumoasa sa carieră medicală și de profesor, căci d-sa a fost profesor suplinitor la Facultatea de Medicină, și profesor definitiv de Anatomie Artistică la școala de Belle Arte.

În mișcarea culturală a Iașilor, bătrânul dr. Possa, are o parte importantă, activitatea sa fiind de-o rodnicie care a lăsat urme ce nu se pot șterge.

La Școala de Belle Arte, unde a predat Anatomia Artistică, până la ieșirea la pensie acum vre-o doi-trei ani, d-rul Ștefan Posa, s'a remarcat ca unul din cei mai distinși și conștiincioși profesori pe care i-a avut vre-odată această școală.

Nimeni până la el, n'a făcut cursurile de Anatomie Artistică cu mai multă competență, conștiinciozitate și tragere de inimă. Acest curs a fost publicat într'un volum, care a avut un mare succes, fiind pe cât știu, singura carte serioasă pe acest tărâm.

Un merit deosebit revine d-rului Posa, prin faptul că d-sa a făcut o aprigă propagandă pentru clădirea în Iași a unei Case a Artelor. Ajunsesse aproape de ași realiza acest frumos ideal, dar împrejurări independente de voința sa, din cauza izbucnirii războiului pentru întregirea neamului, l'a

oprit în loc, așa că astăzi, ar veni foarte greu să se continue pentru înfăptuirea acestei Case a Artelor cheltuielile fiind acum prea enorme.

Cine va fi oare acela care să-l poată înlocui pe profesorul dr. Posa în activitatea lui atât de serioasă, atât ca medic cât și ca propagator al culturii?

„Viața Românească”

Dacă «Convorbirile Literare» și «Contemporanul» au marcat în Iași o epocă în care s’au manifestat cele mai mari talente ale neamului românesc, dacă această epocă glorioasă înseamnă apogeul la care a ajuns literatura noastră, cu Eminescu, Alexandri, Creangă, Maiorescu, Lambrior, Caragiale, I. Gherea, N. Gane, Vlăhuță, Duiliu Zamfirescu, P. Cerna, N. Beldiceanu, Delavrancea, Coșbuc și atâția alții, apoi nu mai puțin adevărat e, că astăzi, în afară de Dl. M. Sadoveanu în proză și Mihai Coșoreanu în poezie, nu vedem alte talente superioare care să lese pagini ce nu se vor șterge nici odată din literatura românească.

După o perioadă de activitate atât de bogată ca aceea a «Convorbirilor Literare» și a «Contemporanului», a urmat apoi mulți ani o altă perioadă, activă, nu-i vorbă, în ce privește productivitatea dar redusă la mediocritatea talentului.

Încercări, de altfel foarte lăudabile ale unora,

mai mult ori mai puțin chemați pentru a întreține mișcarea culturală, au dat Iașilor o aparență destul de favorabilă, în care vechea tradiție de «orașul culturii», s'a putut menține.

În această perioadă de după «Convorbiri Literare» și «Contemporanul», nu s'a produs nici un curent puternic care să fi cuprins mișcarea noastră culturală. Se iveau pe ici pe colo câte un talent mai apreciabil, dar nu s'a ajuns la înălțimea unui Eminescu, Alexandri, Creangă etc. din perioada fericită despre care am amintit mai sus.

Un început, însă, cu oaricari sorti de izbândă pare să fi fost apariția «*Evenimentului literar*», la care colaborară mai mulți tineri ce-și făcuseră educația culturală la școala socialistă a D-lui Ion Nădejde, V. Gh. Morțun și Ion Gherea-Dobrogeanu.

Despre acest început ce imprima un nou curent, s'a vorbit în volumul întii.

Adevăratul factor care a dat o nouă îndrumare mișcării noastre culturale e fără îndoială Dl. C. Stere împreună cu o pleiadă de tineri generoși cari au pus bazele marelui reviste «*Viața Românească*».

În jurul acestei reviste s'au strâns câteva talente serioase, dornice de o nouă îndrumare, provocând un nou curent, acel al Poporanismului.

În Martie 1905, un cenanclu format din mai mulți tineri cu oarecare reputație bine stabilită pe terenul

intelectual, în fruntea căroră se găsește Dl. C. Stere, fac să apară, pentru întâia oară dela «Contemporanul» și «Convorbiri», o revistă literară științifică, care se deosebește cu totul de cele apărute până atunci, atât în ce privește mărimea ei, cât și ca conținut.

Astfel ia naștere «*Viața Românească*», sub direcțiunea D-ului C. Stere și P. Bujor, având de colaboratori pe toți marii scriitori în viață atunci, între cari se pot număra Al. Vlăhuță, Delavrancea, Nicu Gane, Coșbuc, Caragiale, Gheorghe din Moldova, D-nii Brătescu Voinești, Goga și mulți alții încă, a căror nume erau destul de cunoscute.

Între cei mai tineri, însă, se disting, în primul rând D-nul Mihai Sadoveanu, cel mai productiv și mai puternic talent al literaturii românești de astăzi, în proză, și Mihai Codreanu fermecătorul sonetist, ambii ocupând locul întâi în proză și poezie între scriitorii acum în viață.

Totuși și Dl. M. Sadoveanu și Mihai Codreanu aveau un trecut literar mai mult ori mai puțin apreciazabil, dar treceau, în orice caz, între tinerii cu talent cei mai distinși, așa că nu se poate susține că aceste două mari figuri ale actualei literaturi românești, să fie produsul revistei «*Viața Românească*».

Asemenea, acela care ocupă astăzi cu o deosebită cinste, locul marilor critici Maiorescu și Gherea,

Dr. G. Ibrăileanu, este îndestul de cunoscut ca critic în momentul apariției «Vieții Românești».

Cu toate aceste «Viața Românească», dacă n'are până astăzi un mare scriitor cari să se fi produs sub auspiciile ei, cum au fost un Eminescu, Creangă, Caragiale, Vlăhuță etc., la «Convorbiri Literare» sau Gherea la «Contemporanul», totuși marea revistă ieșană a imprimat un nou curent în literatură, acel al poporanismului.

Din acest punct de vedere «Viața Românească» are un merit incontestabil, care se resfrânge în primul rând asupra d-ului C. Stere inițiatorul noului curent.

În introducerea care precedează primul număr al «Vieții Românești», din Martie 1906, se spune între altele și următoarele care justifică în de-ajuns curentul poporanist :

«Clasele de sus stau în aer, fără atingere cu poporul de jos, care, în țara noastră, el singur este o clasă *pozitivă* și a păstrat mai curat sufletul românesc. Între clasele de sus și popor este o prapastie adâncă, care, la noi, desparte aproape două *nații*. Clasele de sus se ating numai de cultura apuseană, de care poporul nu se atinge, și pe care, din lipsă de contact cu poporul românesc, clasele de sus nu o *asimilează*, ceea ce e tot una a spune că o *caricaturizează*. Lipsa contactului cu poporul românesc ne face ca, în loc să *absorbim*

cultura străină, să ne absoarbă ea pe noi, să ne asimileze ea pe noi»...

Iar mai departe, cităm textual: «O cultură „națională”, de un caracter specific nu se va naște de cât atunci când masele mari populare, adevărat românești, vor lua parte și la *formarea* și la *aprecierea* valorilor culturale — limbă literară, literatură, forme de viață etc., — și acest lucru nu se va întâmpla de cât atunci când, prin *cultură*, *viață politică mai largă și ridicare economică*, țărănimea va căpăta în stat valoarea socială proporțională cu valoarea sa numerică, economică, morală și națională, când vom fi *un* popor, când toate clasele sociale vor fi ale *aceluiași* popor, când trecerea dela vârful la *baza* piramidei sociale se va face pe nesimțite.

Atunci luând parte la viața culturală tot poporul românesc, *adevăratul popor românesc* vom putea avea o *cultură națională*, dând în armonia culturii europene răsunetul sufletului nostru.

Cultura, viața politică și ridicarea economică a țărânimii, fiind *mijlocul* pentru a ajunge la o cultură adevărat națională și de valoare europeană, această revistă, lucrând pe câmpul seupropriu, va avea în acelaș timp, toată simpatia pentru aceia, care luptă pe orice cale, pentru ridicarea culturală, politică și economică a țărânimii și accentuând asupra *scopului* — cultura națională — va lupta, pe

cât se poate în cadrul unei reviste literare și științifice, și ea, pentru realizarea mijloacelor către acest scop.

Și dacă este nevoie să dăm idealului nostru cultural, național și democratic, un nume cuprinzător, numele său este : *Poporanismul*.

Dar «Viața Românească» cu tot avântul cu care începuse să apară la început, după câțiva ani, mai ales dela războiu încoace, când și d. Stere a părăsit conducerea revistei, dânsa, nu se mai distinge decât prin aceiași câțiva colaboratori vechi, noii colaboratori fiind tineri a căror talent începe să se dezvolte.

Un scriitor de mare talent și care este numai al «Vieții Românești», a fost regretatul Calistrat Hogaș care abia la bătrânețe, îndemnat de cei din cercul revistei ieșene, se hotărt să scrie, dând două volume de impresii : «*Amintiri dintr'o călătorie*» și «*În munții Neamțului*».

Hogaș a iubit natura, spune eminentul profesor Dl. Mihai Carp în volumul său «Limba Română» și a înțeles-o ca nimeni altul, surprinzându-i toate tainile și făcând-o să trăiască, maiestooasă și eternă, în pagini de o rară putere de realizare : furtuni și ploți, răsărituri și apusuri de soare, nopți cu lună, ori după amieze înflăcărâte, tainice adâncuri de păduri, — toate variatele aspecte ale ei sunt zugrăvite cu o neîntrecută putere de viziune».

Un alt talent, deși tânăr, dar c'un mare viitor, care s'a început cariera literară și luptă cu bărbăție, la «Viața Românească» este dl. *Ionel Teodoreanu*, autorul romanului «*La Medeleni*», care are un succes din cele mai frumoase.

Ziua de mâine va hotărî desigur ca Dl. Ionel Teodoreanu să ocupe o pagină de reală valoare în literatura română.

Inteligență, cultură, putere de muncă și fin gust literar, Dl. Ionel Teodoreanu le posedă cu prisosință, și atunci viitorul nu poate decât să-l satisfacă consacrându-l între scriitorii aleși.

Am spus mai sus, că până'n prezent «Viața Românească» nu are încă scriitorul care să imprime o figură măreață în galeria ilustrațiilor scriitorilor români, cum sunt Eminescu, Creangă etc. la «Convorbiri Literare». Am mai spus iarăși, — ceea ce ar fi contrazicere poate, — că Hogaș este scriitorul de mare talent care s'a produs pentru prima oară, — deși la o vârstă înaintată, — în coloanele «Vieții Românești». Totuși contrazicere nu există în realitate, de oarece Hogaș, nici într'un caz nu se poate compara cu Creangă, Eminescu sau oricare altul din aceia care formează clasicii noștri. Dacă ar fi produs din tinerețe și ar fi continuat să scrie mereu, desigur că Hogaș ar fi devenit, cu adevărat, unul din prozatorii noștri clasici. E, cu toate aceste

un scriitor care avea multe calități și ar fi devenit un fruntaș între fruntași, dacă, după cum spun, s'ar fi găsit cine să-l îndemne să scrie de timpuriu.

După retragerea D-lui Stere

Retragerea D-lui Stere dela «Viața Românească», n'a adus nici o schimbare în ceea ce privește programul după care se condusesse până atunci. Revista urmează înainte, sub conducerea d-lui profesor G. Ibrăileanu, având în jurul său un cenaclu restrâns format din câți-va colaboratori vechi, și mai mulți tineri cari se manifestă destul de activ.

Între vechii colaboratori, menționăm în primul rând pe marele învățat, filologul *Al. Philippide*, cea mai măreață figură a filologiei noastre moderne. Despre d-*sa* ne-am ocupat altă dată și dacă ar fi să mai spunem ceva, n'am putea face decât să ne repetăm.

Între colaboratorii tineri de odinioară, dar cari azi sunt maturi, amintim în primul rând pe *Dl. Octav Botez*, unul din cei mai harnici și mai conștiincioși critici, care din zi în zi câștigă tot mai mult teren, impunându-se ca o reală valoare în ceea ce privește critica.

Ultimul său studiu asupra lui «*Alexandru D. Xenopol*», îl consacră, fără'ndoială între primii noștri cugetători critici.

Asemenea și tânărul profesor universitar *Dl. M.*

Ralea prin studiile și cercetările sale filosofice se luptă voinicește impunându-se din zi în zi tot mai mult în fruntea revistei «Viața Românească», devenind astfel cugetătorul pătrunzător pe care viitorul nu poate decât să-l așeze în rândul celor aleși.

În poezie, între cei tineri din jurul excelentei reviste ieșene, se remarcă Dl. *Demostene Botez*, un talent viguros a cărui activitate literară se desfășoară intens și tot mai calitativ, impunându-se astfel în fruntea generației din care face parte.

Humorul adevărat, lipsit însă cu desăvârșire de banalitatea flecăreților care și zic scriitori humorști, e reprezentat prin Dl. *G. Topârceanu*, finul și apreciatul literat, a cărui scrieri, ocupă cu cinste un loc în rafturile unde se găsesc operele celor mai distinși scriitori de astăzi.

Ceeace se remarcă, în primul rând, pe lângă neîntrecutul său humor, e forma impecabilă în care Dl. *Topârceanu* își cizelează versurile. D-așa a obținut marele premiu național ca și *Mihai Codreanu* și *Dl. M. Sadoveanu*.

Între cei mai tineri dintre tinerii colaboratori ai «*Vieții Românești*», menționăm pe Dl. *Gh. Bărgăuanu* care în volumul de versuri «*Pământ și Soare*», apărut în cursul acestui an, se relevă prin o puternică inspirație și luptând voinicește cu forma,

ne poate făgădui opere care, de bună seamă îl vor consacra în viitor ca un real și viguros literat.

Un admirabil talent care începuse să se impună în coloanele «Vieții Românești», prin proză, care cu timpul ar fi ajuns să se ridice la nivelul literar al scriitorilor de rasă, a fost și *Stejar Ionescu*, care făgăduia opere mărețe pentru viitor, dacă judecăm după singurul seu volum «Domnul de la Murano» care atrăsese atenția tuturor.

Din nenorocire Stejar Ionescu își pierde viața într'un banal accident, lăsând un gol adânc simțit în galeria marilor literați.

Importanța marei reviste ieșene «Viața Românească» este de netăgăduit. Condusă de cel mai autorizat critic al literaturii noastre de astăzi, Dl. G. Ibrăileanu, ea stă în fruntea tuturor revistelor din țară, fiind continuatoarea «Convorbirilor Literare» și «Contemporanul», conformându-se, însă, bine 'nțele cerințelor actuale fără să alunece, până 'n prezent, într'o atmosferă care să-i micșureze importanța de primă revistă serioasă din țară.

Mișcarea culturală ieșană datorește enorm de mult acestei reviste cari, prin rodnicia ei activitate pe terenul pur literar și critic mai ales, a adus și aduce un imens folos întregii culturi naționale.

Modul cum e redactată, de la apariție chiar, ne

îndrituește să vedem și 'n viitor o tot mai mare influență în bine asupra întregii noastre literaturi, îndrumând-o pe o cale sănătoasă și ferind-o de apucăturile nesăbuite ale unor scriitori cari nu sânt de cât derbedei unei literaturi decăzute ce se încearcă să lovească bunul simț și talentele adevarate.

Astfel dar «Viața Românească», rămâne singura revistă română actuală înaintea căreia dispar toate celelalte cu pretenții mai mult ori mai puțin bizare.

«Viața Românească» e o revistă în sens european, putând face cinste ori cărei țări din apus.

Iași în fruntea mișcării culturale din țară.

Oricât s'ar părea că Iași nu mai prezintă aspectul de odinioară în ceea ce privește mișcarea culturală, totuși vechea Capitală a Moldovei n'a încetat un singur moment de a fi, cu toată tradiționala ei modestie, în fruntea întregii mișcări culturale din țară.

Astăzi cea mai mare și mai serioasă revistă românească, care poate sta alături cu oricare altă revistă similară din străinătate, — vorbim de «Viața Românească», — apare tot la Iași, ca pe vremuri «Convorbiri Literare» și «Contemporanul», sau ca «Arhiva» care apare și azi.

Dar pe lângă aceste două reviste, care, orice s'ar spune, stau în fruntea revistelor serioase, mai apar fără sgomot, fără reclamă, fără pretenții, o

sumă de alte reviste, în mare parte de specialitate, la care colaborează cei mai distinși profesori universitari, cari fac cinste culturii românești.

Între revistele noi cari apar în Iași, menționăm în primul rând «*Minerva*» și «*Revista Critică*».

«*Minerva*» e o revistă de pură specialitate filosofică și sociologică condusă cu o deosebită îngrijire de unul din cei mai eminente profesori universitari de astăzi, Dl. *Petru Andrei*, titularul catedrei de Sociologie de la Facultatea noastră de Litere.

În această revistă admirabilă, ca formă și ca tehnică tipografică, colaborează pe lângă cele mai distinse personalități științifice din țară, și un număr de savanți din străinătate cu renume mondial.

Dl. *Petru Andrei*, de și tânăr relativ, are o activitate științifică destul de bogată, numele său figurând cu cinste în galeria învățaților din străinătate, în domeniul Sociologiei.

Dovadă e, că eminentul nostru profesor Dl. *Petru Andrei* a fost ales membru corespondent al Societății Sociologice din Berlin, cinste de care până acum, între străini, nu s'a bucurat de cât numai Al. D. Xenopol.

E destul, credem, acest fapt pentru ca să ne arate de câtă autoritate științifică se bucură profesorul ieșan în rândurile marilor învățați din străinătate, care își fac o cinste de a colabora la revista din Capitala Moldovei, «*Minerva*».

Între colaboratorii din Iași ai acestei reviste, în primul rând se găsește eminentul profesor Dl. *Ioan Petrovici*, a cărui studii filosofice îl pun cu drept cuvânt între cugetătorii de seamă de azi ai țării noastre.

Activitatea culturală mai bine de două decenii a acestui învățat ieșan e recunoscută în de ajuns și colaborarea sa la marele reviste de specialitate din țară și străinătate dovedește și mai mult valoarea operei sale filosofice.

Despre personalitatea atât de distinsă a D-lui I. Petrovici, ne-am mai ocupat și în alte rânduri.

Un alt colaborator, de-o hărnicie rodnică, dar în același timp și cel mai bine înzestrat intelectualicește din toată generația mai tânără de astăzi, ie, fără 'ndoială Dl. *Gheorghe I. Brătianu*, profesorul atât de apreciat al Facultății noastre de litere.

Dl. Gh. I. Brătianu, de și e cel mai tânăr dintre tinerii profesori universitari, are, însă o frumoasă activitate pe tărâmul istoric, putându-se socoti, — și o spunem fără a greși, credem, — între cei mai serioși istorici actuali.

Colaborarea sa la «Minerva» nu poate de cât să mărească prestigiul acestei reviste, Dl. Gh. I. Brătianu, relevându-se din zi în zi tot mai mult și mai apreciat prin lucrări de o mare valoare, și care-i prezic un viitor din cele mai strălucite în cariera sa științifică.

O revistă iarăși de o mare însemnătate pentru trecutul neamului românesc, este «*Ioan Neculcea*», buletinul Muzeului Municipal Iași, pusă sub direcțiunea cunoscutului și harnicului profesor Dl. Gh. Ghibănescu.

În această revistă care apare odată pe an în format mare și voluminos, se publică studii istorice și arheologice, precum și acte de proprietate sau de interes public care privesc Iașii, inscripții lapidare, acte ale bisericilor din Iași, vederi fotografice ale monumentelor din Iași, hărți, planuri, facsimile, genealogii, documente de importanță istorică sau economică, ce privesc Moldova întreagă.

Colaboratorii acestui buletin sunt D-nii *Al. Băleanu*, profesor secundar, *M. Costăchescu*, *C. I. Caradja*, *Dr. Eufr. Simionescu*, *Traian Ichim* și alți specialiști.

O revistă de specialitate filologică și care are o importanță netăgăduită, fiind în acelaș timp și prima revistă ce apare în acest gen e «*Revista Critică*» de sub direcțiunea savantului filolog ieșan, Dl. *George Pascu*, profesor la Facultatea de litere a Universității noastre.

Această revistă, a cărei apariție datează numai de doi ani e menită să umple un mare gol în istoria limbei și literaturii românești.

Până acum, «*Revista Critică*», s'a impus în lumea

specialiştilor şi tinde tot mai mult să devină un adevărat buletin filologic a cărei autoritate ştiinţifică se datoreşte, în primul rând învăţatului nostru profesor Dl. George Pascu.

Dl. George Pascu e unul din cei mai de seamă filologi şi reputaţiunea sa în acest domeniu nu poate fi de nimeni contestată.

Numeroasele sale lucrări asupra limbei şi literaturii româneşti, au o mare valoare şi până în prezent e singurul care poate înfrunta cu bărbătească erudiţie polemicile cu privire la diferitele chestiuni filologice.

După ilustrul nostru savant Dl. Al. Phillippide, Dl. George Pascu e primul care s'a relevat în chip strălucit pe terenul filologic.

Opera sa, ţinând seamă de cantitatea dar mai cu seamă şi de calitatea ei, este vastă.

Între lucrările sale de o netăgăduită importanţă putem cita: «Despre cimilituri», care, mi se pare e teza sa de doctorat în litere, este o operă cu totul originală şi care a fost elogios primită în cercul specialiştilor români şi străini, unde numele D-lui profesor George Pascu ocupă un loc de frunte. Apoi «Etimologii Româneşti», «Sufixeale Româneşti», «Gligorie Ureache», «Miron Costin», şi mai cu seamă marele monument: «Istoria literaturii române din secolul al XVII şi din secolul al XVIII care cuprind: 1) Cronicarii moldoveni şi munteni, 2)

Viața și operele lui D. Cantemir, 3) Epoca lui Clain, Șincai și Maior, putem zice că stă în fruntea operelor de această natură.

Eruditiia atât de adâncă a acestui eminent profesor, noua concepție ce o are asupra diferitelor chestiuni ce privesc limba și literatura românească, și filologia în general precum și impulsivitatea cu care tratează aceste chestiuni, dar mai ales puterea de muncă ce o desfășură din care rezultă o activitate cu adevărat rodnică, fac din Dl. George Pascu, o personalitate distinsă cu care Universitatea ieșană își mărește și mai mult prestigiul.

Dl. George Pascu, pe lângă operele scrise în românește, mai are multe scrise în limbi străine. Astfel în limba germană: «Beiträge zur Geschichte der rumänischen Philologie», — Leipzig. «Rumanische Elemente in den Balkansprachen», — Genève. În limba franceză: «La Philologie Roumaine dans les pays germaniques et en France», — Leipzig. Bibliographie Roumain, Archivum Romanicum, și «Rapports linguistiques albano-roumains», în Archivum Romanicum vol. 9. «Dictionnaire étymologique macédo-roumain», două volume, precum și multe articole filologice și literare răspândite prin «Viața Românească», «Archiva» ca și prin marele reviste din străinătate.

Activitatea D-lui George Pascu e mai presus de orice îndoială, dar această activitate nu se re-

duce numai la o simplă muncă brută, ea este cu adevărat de o importanță covârșitoare pentru știința filologică română, și aceasta o dovedește numeroasele sale opere publicate până'n prezent, precum și munca ce o depune în coloanele publicațiunei «*Revista Critică*», ce o conduce cu atâta vioiciune.

Între tinerile reviste cari apar cu regularitate de câțiva ani este și «*Gândul Nostru*» de sub direcțiunea talentatului literat și artist dramatic Dl. *Sandu Teleajen*. Fără pretenții mari, totuși revista aceasta contribuie în măsură destul de frumoasă la mișcarea noastră culturală.

O revistă care, deși modestă, dar având un scop bine determinat pentru răspândirea culturii naționale în pătura țărănească, este «*Brazda*», jurnal de educație cetățenească care apare lunar sub direcțiunea D-lui *Eugen Pavelescu*, doctor în Drept dela Paris, avocat.

Pe terenul pur științific, în Iași apar mai multe reviste între cari se pot menționa următoarele, a căror reputațiune în lumea științifică e îndestul de cunoscută.

«*Revista Medico-Chirurgicală*», buletin al Societății de Medici și Naturaliști», se găsește astăzi în al 39-lea an de apariție și e pusă pentru anul 1928 sub conducerea unui comitet, în fruntea că-

ruia se află eminentul medic chirurg D-rul N. Hortolomei profesor la Facultatea de Medicină.

«*Buletin de la Société roumaine de Neurologie, Psichiatrie, Psychologie et Endocrinologie*», sub direcțiunea marelui nostru savant Profesor Dr. I. C. Parhon.

Apoi *Revista Stiințifică «V. Adamachi»* care e în al 14-lea an și se află sub îngrijirea D-ilor I. Simionescu, P. Bogdan și C. Motăș cu colaborarea mai multor specialiști.

Am pomenit numai o parte din revistele care apar în Iași, și în deosebi pe acelea cari au o înrâurire culturală vădită, și a căror prestigiu se datorește, fără'ndoială distinșelor personalități ce le conduc.

De altfel în Iași mai apar multe reviste, unile menținându-se la o durată oarecare, altele dispărând după un număr două, cel mult trei dela apariție. E și firesc să se întâmple așa, de oarece aceia cari se încumetează a le scoate nu sunt decât niște neisprăviți, niște copii cari au legat cartea de gard și cred că sunt sortiți ca să revoluționeze literatura, publicând toate năzdrăvăniile de pe lume. Unii dintre acești neisprăviți se mai cred apți pentru gazetărie, inunând redacțiile ziarelor, unde-și pierd timpul în zădar căci nu ajung la alt rezultat decât

a-și pune în practică cu o îndemănare firească aptitudinii care-i fac perfecți șantagiști.

Uitați-vă în redacțiile ziarelor de astăzi unde cu foarte mici excepțiuni, veți găsi tot soiul de indivizi certați, în primul rând cu bunul simț, cu inteligența și cultura, precum și cu cinstea.

Acești indivizi, după cum am mai spus și altă dată, nu aduc, în realitate, decât un rău imens publicului cetitor mai întâi, pentru că nu știu să scrie; întrebuițând o limbă care numai românească nu este, apoi, ahtiați după câștiguri, nu se dau în lături dela nici o necuviință, atacând fără rușine persoanele care ocupă situații înalte, numai pentru că aceste persoane nu li satisfac lăcomia de bani.

De altfel, exemple se văd zilnic.

Asupra acestei chestiuni, e de prisos să mai revenim acum, șantagismul fiind în prezent singura armă cu care pot parveni anumite tipuri ce-și dau calitatea de gazetari.

Teatrul din Iași

Teatrul Național din Iași s'a bucurat până la începutul războiului pentru întregirea neamului, de un mare prestigiu, căci elementele care-l compuneau erau incontestabile talente, din care unele cu totul superioare și cari ar fi putut face cinste ori cărei scene din apusul Europei.

Numele unui Arceleanu, Pekea S. Alexandrescu, C. Ionașcu, Mitru Constantinescu, Dim. Pruteanu,

Dragomir, Momuleanu, apoi a unei Elena Botez, Athena Georgescu, Elena Laşcu-Evolschi şi altele, sunt o dovadă de excelenţele elemente cu care era înzestrat Teatrul din Iaşi.

Acei care au avut norocul să vadă pe aceşti artişti jucând, desigur că nu vor putea să-i compare cu elementele de astăzi cari au pus stăpânire pe scena teatrului, în afară de câte-va excepţii, rămase din splendida pleiadă de actori de altă dată.

Dacă astăzi mai întâlnim pe un Cuzinski, Petroni, Boldescu, Profir şi Radu Demetrescu, ori D-na Cuzinski şi D-na Profir, sau pe bătrânul artist Vernescu-Vâlcea care numai de câţi-va ani s'a stabilit în Iaşi ca societar al Teatrului nostru Naţional, toţi aceştia sunt actori vechi cari odinioară, împreună cu cei pomeniţi mai sus, făceau faima artei dramatice la Iaşi.

Noile elemente artistice cari apar astăzi pe scena teatrului, sunt departe de a se compara cu cei de ieri, în afară de tânărul *Ghiţescu* care merită o deosebită atenţiune şi despre care ne vom ocupa mai jos puţin.

Oricât s'ar încerca Direcţiunea ca să refacă faima de odinioară a Teatrului ieşan, credem, că pentru moment, este peste putinţă.

Nu ne trece câtuşi de puţin prin minte ca să aducem vre-o învinuire Directorului actual al Teatrului Naţional. Dl. M. Codreanu, e înainte de

toate un adânc cunoscător al artei dramatice, un fin literat și mai cu seamă un îndrăgostit de scenă pe care ar vroi să vadă jucând numai artiști care să facă cinste cu adevărat teatrului. Dl. Mihai Codreanu își dă toate silințele posibile pentru a putea forma tinerii de astăzi ca să joace dacă nu în chip ireproșabil, dar cel puțin pasabil.

Că reușește uneori sau nu reușește, aceasta depinde de dragostea mai multă sau mai puțină ce o are tânărul ce se crede că poate păși pe scenă ca să culeagă laurii.

Nu ajunge numai dorința de a deveni artist, se mai cere și talent, și încă mult talent și acesta nu-l poți căpăta decât odată cu nașterea, dacă ai noroc. Apoi mai trebuie și cultură, să ai focul sacru al artei, să ai putere de muncă și dragoste deosebită pentru teatru.

Neuitatul P. V. Grigoriu-Budușcă a definit admirabil Artistul, prin următoarele versuri :

*Unui artist de teatru se cer însușiri multe :
Să fie altul veșnic, fiind tot el în rol,
Adânc bun simț în toate, de public să asculte,
Să aibă focul sacru chiar când e teatrul gol...
Să fii artist mai trebui ca să'ntrupezi în plin
Talent, organ, figură și... celelalte vin !...*

Aceste versuri ale lui P. V. Grigoriu-Budușcă, ar trebui să fie adânc săpate în inima fiecărui tânăr care dorește să devină artist.

Marele istoric Al. D. Xenopol, unul din cei mai harnici propagandiști ai culturii naționale, vorbind de teatru spune următoarele cuvinte :

«Teatrul este mijlocul cel mai energetic de a introduce idei și simțiri în mintea mulțimei. Unde teatrul național e puțin gustat, acolo pulsul vieții naționale bate amorțit. Era o vreme când teatrul românesc era îmbrățișat și sprijinit de întreaga noastră societate și mai ales de clasele conducătoare. Pe atunci era vremea actelor mari, a jertfelor în folosul neamului. Acuma teatrul lânțezește, clasele înalte se desinteresează de mersul lui. Cauza este că tot înstrăinându-ne graiul prin folosirea limbilor străine, nici mai simțim, că mai gândim românește».

Cât adevăr cuprinde vorbele lui Xenopol ! Aceste le spunea marele istoric prin 1903 când, orice s'ar spune, scena teatrului nostru național era cinstită prin marii artiști de atunci, State Dragomir, C. Ionescu, M. Arceleanu, Pekea S. Alexandrescu, Athena Georgescu, Elena Lașcu-Evolschi, Elena Botez, M. Popovici și mai cu seamă de neîntrecuta D-na Aglaia Pruteanu, care singură rămasă astăzi, mai face faima teatrului ieșan.

Dacă pe atunci, cu asemenea artiști, teatrul nostru național nu corespundea pe deplin adevăratei lui meniri, cum trebuie să-l judecăm astăzi,

când pe artiștii amintiți, nu-i poate încă nimeni înlocui?

Ne lipsesc artiștii adevărați, adevărații apostoli cari să introducă idei și simțiri în mintea mulțimei. Aceștia au dispărut aproape cu totul.

Cu toate că astăzi teatrul național nu mai stă la înălțimea artistică de odinioară, totuși nu trebuie să ne perdem orice nădejde.

Se mai găsesc câți-va artiști, -- rămași din trecuta pleiadă, -- pe atunci tineri, -- cari mai țin oarecum prestigiul scenei din Capitala Moldovei. Deși aceștia apar numai din când în când pe scenă, reamintesc, cu toate acestea vremurile frumoase de altă dată.

Un Petroni, Cuzinschi, Profir, Boldescu, Vernescu-Vâlcea dar mai cu seamă Radu Dimitrescu, -- singurii urmași demni ai celor de ieri, -- ne fac să reținem clipe mulțumitoare, căci focul sacru și bunul simț îi stăpânește pe deplin, ceea ce face ca să trezească în mintea mulțimei, idei și simțiri, cum spune Xenopol.

Nu numai stăpâni pe rolurile ce le joacă, dar conștienți de menirea unui adevărat actor, dâșii apar pe scenă degajați de orice veleități decât numai de aceea a datoriei și a împlinirii idealului artistic.

Corecți în atitudinea lor artistică, dar mai cu seamă plini de dragoste pentru scenă, ei joacă nu pentru a-și împlini numai o simplă datorie ca ori-

care slușbaș, ei joacă având un ideal mai înalt, acel al artei și al împlinirii unei datorii față de neam și țară.

Cine nu rămâne mulțumit sufletește când vede apărând pe scenă pe Cuzinschi, Petroni, Boldescu, Radu Dimitrescu, Profir sau bătrânul Vernescu-Vâlcea, cari înainte de orice, încearcă, pe cât ti ajută puterile să se identifice în rolurile ce le interpretează !

O figură frumoasă a teatrului de astăzi este *Radu Dimitrescu*, vechiu societar și unul din puținii actori pentru care arta este idealul suprem.

Inzestrat cu talent puternic, Radu Dimitrescu s'a obișnuit încă din tinereță cu munca, ceea ce face ca jocul său să fie natural, corect și plin de viață în acelaș timp. Când apare pe scenă, dela primul pas pe care-l face și dela primul cuvânt rostit, vezi că ai înainte nu un oricare actor de duzină, ci un artist, conștient în totul de răspunderea ce o are, fără să se intereseze dacă sala e plină ori goală. El joacă cum trebuie să joace, își face nu numai datoria, dar mai pre sus de toate el caută să îndeplinească o misiune sfântă, aceea de îndrumător al publicului spre frumos. El își închipuie, și cu drept cuvânt, că a juca pe scenă, nu e de ajuns numai a învăța rolul pe de rost, fără să-l pricepi, fără să-ți dai seama ce răspundere ai, mărginindu-te numai în a recita frazele, crezând că

prin aceasta ai pus mâna pe secretul artei dramatice. Radu Dimitrescu caută, și reușește totdeauna, să pătrundă mai întâi gândul autorului, să cunoască în totul piesa și să-și deie seamă de importanța și rolul fiecărui personaj. Personajul pe care-l joacă el însă, îl studiază până'n cele mai mici amănunte. El se indentifică complet cu rolul și de aceea apare pe scenă în chip așa de natural și atât de simpatic, fără să afecteze nimic.

Talent, muncă conștiincioasă, simțul răspunderii, dragoste de artă, iată ceea ce face din Radu Dimitrescu un artist de seamă, o personalitate artistică cu care scena ieșană se poate mândri.

Cele spuse despre Radu Dimitrescu se pot foarte bine spune și despre ceilalți artiști pe cari i-am pomenit mai sus.

Acum, însă, să zicem câteva cuvinte despre Dl. *Ghițescu*, tânărul cel mai talentat dintre toți tinerii din generația sa, și care s'a impus publicului printr'o atitudine admirabilă, dovedind dela început un frumos talent, o puternică personalitate artistică.

Tânărul Ghițescu se distinge, în primul rând prin talent, aceasta e cea dintâi calitate care se cere unui actor de a fi *artist*, iar nu un simplu figurant pe scenă care să îndruge papagalicește rolul învățat mecanicește fără să priceapă nimic din piesa în care joacă.

Rolurile pe care le-a abordat până acum tânărul

artist Ghițescu — îi spunem artist iar nu actor, pentru că are acea mare calitate de a pricepe arta și a o servi ca un adevărat discipol, — sunt o dovadă netăgăduită că dânsul când s'a hotărât să joace un rol într'o piesă clasică ca și în una modernă, ș'a dat dela început seamă de marea răspundere ce o are. Conștient de talentul său, harnic fără'ndoială, studiind, nu numai învățând pe de rost rolul pe care-l joacă, dânsul se manifestă pe scenă în toată splendoarea, așa că aproape nimic n'ai ce-i reproșa. Vezi imediat că ai în față un artist de mare valoare, care, dacă s'ar găsi într'un mediu mai conform cu aptitudinile artistice ale unor actori de talent serios, tânărul Ghițescu ar deveni, de bună seamă fruntașul între fruntași, ridicând astfel teatrul nostru național la rangul ce-l avea odineoară pe vremea marilor artiști Arceleanu, Dragomir, Constantinescu, Ionescu, Athena Georgescu etc. etc.

Exceptând cei câți-va bătrâni artiști care au mai rămas astăzi în teatru, și a căror nume s'au pomenit mai înainte, teatrul ieșean posedă încă un artist de adevărată valoare, și acesta este Dl. Ghițescu. Deși tânăr, are însă un trecut frumos și astăzi se muncește mult ca să devină din ce în ce mai folositor teatrului, dar, o spunem cu toată părerea de rău, că e mult stingherisit din cauza lipsei colegilor cari să-l poată secunda cu talent.

Acest artist, însă, muncește mereu, se cultivă,

cetind și studiind, de sigur, tot ce-i poate folosi în cariera sa artistică.

Autoritatea sa în teatru se mărește zilnic, și fără îndoială că va veni timpul, cât de curând, când i se va recunoaște și oficial, și de public mai cu seamă, întreaga și necontestată sa valoare artistică. consacându-l de cel mai puternic talent dramatic al scenei actuale a teatrului național din Iași.

Artele plastice și muzica

Cu privire la artele plastice, pictura și sculptura, Iașul, actualmente, nu se poate fâli decât tot cu bătrânii artiști de ieri, a căror opere fac să trăiască în Capitala Moldovei, încă, o viață artistică, mai mult sau mai puțin interesantă. Tot operele unui Em. P. Bardasare, Gh. Popovici, Băncilă ori Burghilea, preponderează astăzi, noua generație neputându-se ridica la nivelul artistic al acestora citați mai sus.

E un simptom care nu ne poate deloc bucura, ci din potrivă.

Că se găsesc în Iași câți-va tineri cu oarecare talent, nu contestă nimeni, dar aceștia în primul rând, se cred că sunt desăvârșiți, că nu mai au nimic ce învăța și că prin urmare sunt meniți de a reprezenta numai ei singuri arta picturii.

Noua concepție ce s'au făcut-o acești tineri despre arta picturii, căutând să deie prioritate numai impresionismului, neglijând în totul celelalte

calități ce se cer unei picturi serioase și de valoare, nu poate duce decât la decadență.

Nu trebuie să se uite că la Iași a stat mai mulți ani talentatul pictor *C. Artachino*, ca profesor de Desemn și Pictură la Școala de Belle Arte.

În răstâmpul cât a stat în Capitala Moldovei, pictorul *Artachino*, îndestul de cunoscut până atunci prin excelențele sale lucrări, fiind unul din marii noștri pictori, a lucrat o mulțime de pânze cu diferite vederi din Iași și din împrejurimi, precum și mai multe portrete. Tot dânsul este autorul frumoasei picturi dela Capela Școalei Normale «*Vasile Lupu*». Opera artistică a acestui distins maestru îl pun fărăndoială în rândul marilor artiști români, iar Ieșenii se pot mândri și ei că *Artachino* ș'a consacrat câți-va ani în orașul lor, unde a lăsat urmele unei rodnice activități artistice.

Asemenea vom menționa, — lăsând ca mai târziu să vorbim pe larg, — numele artiștilor *Ștefan Dimitrescu* și *Ioan L. Cosmovici*, două admirabile elemente, profesori la Școala de Arte frumoase din Iași, precum și pe tânărul *Clavel*, un harnic și conștiincios viitor maestru.

Cât despre ceilalți pictori cari se manifestă prin diferite și dese expozițiuni unde-și expun nume-roase pânze, lăsăm ca viitorul să se pronunțe.

Vom stârși acest scurt capitol cu marele tablou «*Comemorarea dela Nicea*», al maestrului neîntrecut

Gh. Popovici fostul profesor și actualul director al Școlii de Belle Arte.

Acest tablou de mari dimensiuni, este o operă de o neasămuită valoare artistică și poate fi pusă fără rezerve în fruntea operilor clasice ale picturii românești.

Modestia, care de obicei e caracteristică spiritelor superioare, a făcut pe acest maestru desăvârșit să steie retras, și cum spuneam și altă dată, retras de orice manifestări sgomotoase ce ar fi putut face în jurul operei și numelui său, câștigând milioane, numai dacă ar fi voit să-și mercantilizeze talentul.

Conștient de marea sa valoare, Gheorghe Popovici n'are, și n'a avut nici odată altă ceva în vedere, decât arta pură, frumoasă și utilă în acelaș timp.

Pe dânsul nu-l interesează ce se spune în jurul său, nici în bine, nici în rău. El își caută de munca sa artistică, cu acelaș entuziasm, cu aceeași putere de muncă uimitoare, cu aceeași neclintită dragoste ca în vremurile tinereței, deși astăzi a ajuns la vârsta când alții cred, și au dreptate, că trebuie să se odihnească pentru restul zilelor ce mai au de trăit.

Ziua de mâine va arăta cu siguranță că Gh. Popovici e cea mai desăvârșită manifestare artistică nu numai a Iașului și a Moldovei în special, dar

chiar a întregului neam românesc, alături cu marele Grigorescu.

Un rezleț: Matei B. Cantacuzin

În partea din volum în care vorbim despre mișcarea politică și culturală a Iașului, n'am pomenit numele unui ilustru fiu al vechii Capitale a Moldovei, a regretatului *Matei B. Cantacuzin*, pentru că el apare în toată această mișcare ca o figură rezleată, ca un intrus, ca să zicem așa, în mijlocul unei societăți despre care el avea o concepție cu totul aparte. Tocmai din această cauză, apare și dânsul un rezleț.

În politică a fost o personalitate de mână întâi, dar în acelaș timp un îndărătnic inconsequent în ceea ce privește modul de a se manifesta.

Iată-l pe Matei Cantacuzin, cu trup și suflet înregimentat în gruparea junimistă, unde în scurt timp se înalță deasupra multor fruntași, și apărând când prin scris, când la tribuna parlamentului sau prin întruniri publice, concepția politică junimistă, c'un talent remarcabil, cu o vervă de neînchipuit. Sinceritatea convingerilor sale nimeni n'a îndrăznit să i-o pună vreodată la îndoială.

Cultura sa temeinică și vastă, inteligența sa puternică și calitatea de a se exprima într'un chip deosebit de claritate desăvârșită, îl făceau respectat și admirat chiar de cei mai recalcitranți adversari po-

litici. Autoritatea pe care ştia să şi-o impună în orice împrejurări, n'a fost decât rezultatul inerent al firei sale pe care ştia să şi-o stăpânească în diferite împrejurări, dar, în acelaş timp şi de-o exuberanţă tinerească, când era vorba să apere o nouă concepţie despre vre-o chestiune politică mai ales, căreia îşi subjugă întreaga lui personalitate.

Am spus că regretatul Matei Cantacuzin era de-o îndărătnică inconsecvenţă. Tocmai această inconsecvenţă îl făcea să apară mai superior în toate manifestările sale de ordin politic, în deosebi. Ştia aşa de bine să iasă din orice încurcătură încât totdeauna se ridica deasupra tuturor, convingând pe oricine, prin puterea argumentării şi a modului de a se exprima mai cu seamă.

În numeroasele sale salturi politice, Mateiu Cantacuzin n'a apărut nici odată ridicol, cum apar toţi ceilalţi jongleuri ai politicianismului.

Dânsul când a fost junimist, era convins că junimismul este cea mai superioară doctrină politică şi privind pe şefii acestei doctrine, nu ca pe nişte zei, dar ca pe nişte muritori cari pot greşi uneori. Aicea stă tocmai superioritatea sa. Nu idolului se închina dânsul, ci la aceea ce reprezenta acel idol. Când însă, în anumite împrejurări, avea prilejul să intre într-o nouă atmosferă de intelectuali sau politicieni, Matei Cantacuzin, datorită firei sale expansive, se indentifica în totul noului mediu şi căuta

nu să se convingă mai mult pe dânsul, ci, tocmai pe aceia în atmosfera cărora se găsea acum. Orice aluzie i se făcea despre inconsequența sa, dânsul nu rămânea nici odată dator cu răspunsul. Inteligența lui puternică și argumentările ce le aducea, o repet, făceau să-l scoată din orice impas, și să dovedească, convingând pe oricine, că ceea ce făcea dânsul în noua lui îndrumare, era ceva firesc și logic ca să se întâmple așa.

Aceasta explică, cum am mai spus, voiajurile sale politice.

Și când a fost junimist, și când conservator, democrat sau liberal, Mateiu Cantacuzin a fost sincer, nu ș'a vândut nici odată, în viața lui, nici sufletul, nici inima pentru un blid de linte.

De aceea dânsul a fost și va rămâne o personalitate cu totul superioară, dar resleată în acelaș timp, căci prin întreaga lui manifestare, oricum s'ar lua, s'a deosebit cu desăvârșire de toți «ceilați».

Pentru Iași, în deosebi, Mateiu Cantacuzino, apare ca o figură aparte, un îndărătnic în nestărnicia lui de-o naivitate sublimă, dotat cu cel mai excelent bun simț, oricând trebuia să susțină ceva.

Chiar atunci când greșea uneori, — noi nu credem dar mulți spun că a greșit în toată viața lui politică — recunoștea greșala, imediat ce era cuprins în o nouă sferă de noi amici, în care trebuia să se

manifeste și să-și pună la contribuție puternica și vasta sa inteligență culturală și talent.

Dacă după dânsul n'a rămas ceva pozitiv care să supravețuiască vremurilor, rămâne, însă, în Istoria Iașilor, tipul cel mai reprezentativ al unei mari inteligenți, a unei personalități intelectuale superioare, a cărui amintire se va păstra în paginile scrise de contemporanii lui despre dânsul.

Iată pentru ce l'am pus pe Mateiu B. Cantacuzin într'un capitol aparte, căci a fost o mare personalitate, care nu putea fi cuprinsă în sfera obișnuită ca mulți alții.

Un harnic muncitor pe terenul cultural, care însă, în lunga lui activitate, a făcut ca să zicem așa, o notă discordantă față de diferitele cercuri intelectuale, e cunoscutul scriitor Dl. *N. A. Bogdan*,

Fire retrasă, nu-i place, par'că, sgomotul prietenilor, a muncit intens, ocupându-se când cu gazetăria în tinerețe, când cu literatura propriu zisă, când cu cercetări și monografii.

Lucrările sale de monografii, între cari, în primul rând menționăm «*Orașul Iași*», au o importanță deosebită, de oarece sunt, până'n prezent singurile lucrări în acest gen, cari s'au ocupat de vechea capitală a Mo'dovei în chip amănunțit, dând la iveală o mulțime de lucruri și fapte cari până a-

tunci stăteau ascunse în diferite hrisoave de prin rafturile autorităților.

Dl. N. A. Bogdan a mai scris *Iașul sub domnia «Regelui Carol»* un volum mare în care se cuprind cuvântările și actele marelui Rege, în legătură cu Iași.

A mai alcătuit apoi o minuțioasă monografie a *Societății de Medici și Naturaliști și a Muzeului Natural* din Iași, lucrare care ca și «Orașul Iași», are o mare importanță culturală.

Harnicul monografist Dl. N. A. Bogdan mai are la activul său o sumedenie de lucrări literare, piese de teatru, originale și traduceri, apoi o serie de povești și anecdote, toate scrise într'o curată și frumoasă limbă românească.

Ca ziarist, a redactat pe vremuri «*Era Nouă*» organul grupării junimiste, iar mai acum câțiva ani în urmă a scos revista «*Lupta pentru viață*», scrisă în întregime numai de D-sa. Activitatea culturală a D-lui N. A. Bogdan e foarte mare și destul de importantă. D-sa e unul din rarii scriitori români cari a muncit și muncește neînterupt, căutând să îmbogățească literatura cu lucrări folositoare, și a reușit în cea mai mare parte.

D-sa poate fi luat ca un exemplu de muncă și perseverență, care a trecut peste multe obstacole, ajungând astăzi să-și lege numele pentru totdeauna de mișcarea culturală a Iașilor.

Iași dacă s'a manifestat în trecutul său glorios și se manifestă și acum destul de intens pe tărâmul cultural, mai are încă o importanță deosebită în ce privește educarea copiilor în școlile profesionale.

Una din aceste școli și care se bucură de o reputațiune bine meritată, nu numai în Iași, dar în toată țara, este «*Scoala profesională «Elena Gh. Mârzescu» a Femeilor Române*», actualmente sub conducerea emine ntei Directoare, D-na *Alexandrina Gavrilescu*.

Această școală înființată cu câteva zeci de ani în urmă, prin stăruința mai multor Doamne din Iași, în fruntea cărora se găsea mult regretata D-na *Elena Gh. Mârzescu*, a continuat sub diferite direcțiuni să se dezvolte și să se pună la nivelul cerințelor reclamate de împrejurări și de vremuri.

Actuala Directoare D-na *Alexandrina Gavrilescu*, prin neîntreruptele sale stăruinți, și prin o conducere admirabilă în tot ceea ce privește școala ca parte pedagogică și pur profesională, a ajuns să deie acestei instituțiuni o aoreolă care face cinste și Directoarei, și Iașilor în special.

Rezultatele pe care le dă această școală sunt dintre cele mai îmbucurătoare, căci multe dintre absolvente ocupă astăzi posturi de maestre și profesoare la diferite școli similare din țară, iar altele

țși au propriile lor ateliere cari rivalizează cu cele mai renumite din capitală.

Munca stăruitoare ce o depune D-na Gavrilescu pentru a ridica din ce în ce mai mult prestigiul școalei ce o conduce, merită nu numai laudă dar și admirația tuturor.

«Școala profesională «Elena Gh. Mâizescu» a femeilor române» poate fi luată ca pildă din toate punctele de vedere, și aceasta datorită, astăzi, în primul rând eminenței conducătoare D-na Alexandrina Gavrilescu, care-și depune toată puterea de muncă, tot zelul și toată inteligența.

Asemenea pentru băieți e «Școala de Arte și Meserii» care se bucură și ea de un mare prestigiu fiind condusă de un distins inginer, D-l Casetti, a cărui activitate pe acest teren este îndestul de cunoscută și credem că nu mai e nevoie să insistăm.

În privința *Muzicei*, Iașul are meritul de a avea câți-va profeori apreciați, din cari unii ș'au căpătat o mare reputațiune.

Conservatorul de muzică și declamațiune condus odinioară de Gros, Caudela, Gavril Muzicescu, Th. Th. Burada, Enrico Mezetti, Cîrilo iar astăzi de tânărul și distinsul violoncelist, profesorul N. Teodorescu, se poate mândri cu drept cuvânt că din stîul său a apărut elemente care fac cinste țării întregi.

Ăsemenea în privința măștrilor compozitori, Iași numără o serie destul de frumoasă, între cari unii cu renume european, cum este de exemplu regretatul Eduard Caudela. Apoi între compozitorii a căror lucrări se bucură de o întinsă popularitate, menționăm pe neuitații *Gavril Muzicescu* și *Antonio Cirilo*, precum și pe D-*l Enrico Mezetti* un valoros maestru și profesor, a cărui bucăți muzicale sunt de o valoare incontestabilă. Mai menționăm și pe bătrânul *C. Bernstein* un modest și talentat compozitor, precum și pe excelentul executant, cunoscutul profesor de muzică D-*l Leon Brill*. Dintre cei mai tineri se pot cita *Raul Scully* și *Basile Lupu*, doi harnici compozitori, cari se luptă voinicește pe terenul artei muzicale.

Sfârșind acest volum trebuie să mai menționăm câte-va fapte cari s'au petrecut în Iași cu ocazia marelui războiu, și cari au o legătură strânsă cu noi leșenii din punct de vedere cultural mai cu seamă.

Se știe că bătrâna capitală a Moldovei în timpul războiului a fost refugiul unei populațiuni numeroase din Muntenia și în special din București.

Unul din cei mai mari scriitori și oratori fără pereche, Barbu Delavrancea, se află înmormântat în cimitirul Eternitatea din Iași.

Moartea l'a surprins în timpul refugiului, tocmai când țara de peste Milcov era ocupată de armatele

dușmane, iar în Iași sosiseră, câte-va din autoritățile germane, era pe timpul când se încheiase faimoasa pace de la Buftea.

Guvernul de atunci sub presiunea de sigur a dușmanilor care începuseră să-și arăte a tot puter-nicia și disprețul către Români, n'a permis ca rămășițele lui Delavrancea să fie expuse în catedraia mitropolitană, nici să i se facă funeraliile naționale la care avea dreptul acela care fusese marele orator și dăruise neamului românesc superbe pagini de literatură.

Iașul românesc însă, cu toți refugiații români, a ținut să petreacă la mormânt rămășițele ilustrului defunct, formând un cortegiu cum rar s'a văzut.

Astăzi corpul marelui Delavrancea se odihnește în cimitirul din Iași, pe mormântul căruia s'a ridicat un bust de bronz, operă a sculptorului *Ioan Mateescu*, profesor de sculptură, și despre care vom vorbi în volumul viitor, ca și despre tânărul sculptor *Richard P. Hette*. Tot în cimitirul de la Iași odihnește și ilustra artistă dramatică *Aristitza Romanescu*, săvârșită din viață în timpul refugiului.

Pe mormântul ei, doamnele din Iași au ridicat un modest monument.

Se știe că marea artistă iubia Iașii și 'ntotdeauna, ori de câte ori avea prilejul spunea cu toată mândria, că cele mai înălțătoare clipe de mulțumire artistică le-a simțit în manifestările publicului ieșan. Asemenea la «Eternitatea» din Iași se află îngropat

și neîntrecutul artist comic, *Ioan Nicolăescu*, fostul societar al Teatrului Național din București.

De sigur că n'am putut menționa în acest volum tot ce trebuia, multe din faptele petrecute scăpându-ne din vedere.

Am povestit totuși, de tot ce am putut să-mi aduc aminte, și am mulțumirea sufletească că n'am spus decât despre cele văzute și cunoscute de mine însumi, fără a fi recurs la cele auzite de la alții.

Poate că nu voi fi putut mulțumi pe toți, poate, în unele locuri am fost prea aspru, dar n'am făcut de cât să spun adevărul, și știe ori cine că de multe ori adevărul doare. Poate mi se va imputa că prea am fost indulgent cu acei despre care ar fi trebuit să vorbesc mai aspru.

În asemenea caz n'am făcut alta decât să nu țin în seamă de unele manifestări ale acestora cari au surprins, la un moment oarecare critic, sentimentele noastre naționale. Am trecut peste aceste neplăceri și am insistat numai asupra manifestărilor lor din împrejurările cari au adus un folos neamului românesc.

Greșelile trebuiesc uitate și să ne aducem aminte întotdeauna despre opera binefăcătoare a aceloră cu care trăim împreună. Ea e mai puternică decât orice și poate rezista vremurilor.

În volumul viitor vom căuta să adăugim tot ceea ce, fără voia noastră, am omis.

C U P R I N S U L

PARTEA II

	<u>Pagina</u>
Pe drumul marilor reforme	7
Presa	9
„Evenimentul“	11
„Liberalul“	16
Gh. din Moldova	18
Duelul Caragiale-Dr. Blumenfeld	22
„Gazeta Moldovei“	40
„Viitorul“ junimist	46
„Ecoul Moldovei“	48
Presa Conservatoare	51
„Jurnalul“ și „Opinia“	53
Lupta între democrați și conservatori	59
„Independența“ ziarelor	63
„Mișcarea“	69
O corespondență interesantă	79
Început de declin	84
Presa și războiul mondial	86
Un breslaș fanatic	93
„Îndrumarea“	101
Sebastian Moruzzi	104
Cenzura Presei	109

PARTEA III

	Pagina
Situația partidelor politice	115
Frământări acute	115
În clubul conservator	118
Junimiștii	122
Între Conservatori și Radicali	127
Între Liberali	133
Răscoalele din 1907	144
Mișcarea pentru Reforme la Iași	146
Rolul D-lui C. Stere	146

PARTEA IV

Mișcarea studenției	150
Cu ce se ocupa odinioară studenția	150
Societatea „Zorile”	152
Societatea „Solidaritatea” etc.	167

PARTEA V

Viața politică după războiu	173
Propaganda politică în Iași	177
Intrunirile partidelor	186
Între Dl. C. Stere și Al. A. Badareu	192
Alegerea D-lui N. Iorga	194
Un gest al D-lui C. Stere	195
Starea actuală a politicii ieșene	196
Politicianul de azi	203
Frământarea între partide	214

PARTEA VI

Cultura și Arta la Iași	223
Un mare eveniment cultural	223

	<u>Pagina</u>
Dim. D. Anghel și Gh. V. Botez-Gordon	227
Profesorul Alexandru Popovici	231
Gr. C. Buțureanu	235
D-rul Ștefan Posa	236
„Viața Românească“	238
După retragerea D-lui Stere	245
Iașii în fruntea mișcării culturale din țară	248
„Minerva“ și Dl. P. Andrei	249
„Ioan Neculcea“	256
„Revista Critică“ și Dl. George Pascu	251
Alte reviste	254
Teatrul din Iași	256
Radu Dimitrescu	261
A. Ghițescu	262
Artele plastice	264
„Comemorarea dela Nicea“	265
Un rezleț: M. B. Cantacuzin	267
N. A. Bogdan	270
D-na Alexandrina Gavrilescu	272
Muzica	273
Erata	280

ERATĂ

La pagina 150 să se citească Partea IV-a în loc de Partea VI.

Asemenea cititorul este rugat a îndrepta singur micile greșeli strecurate.
